

องค์คณะในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

นางสาวปุกฉวีรัตน์ บุณนาค

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2556

Court Panel System for the Criminal Case of Politician

Miss Punvarin Bunnag

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for

the Degree of Master of Laws

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ องค์คณะในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ชื่อและนามสกุล นางสาวปญฺญวรินทร์ บุนนาค
วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. กมลชัช รัตนสกววงศ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2557

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. กมลชัช รัตนสกววงศ์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ภานิณี กิจพ่อคำ)

(อาจารย์เชียรชัย ณ นคร)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว่ำอิสระ องค์คณะในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ผู้ศึกษา นางสาวปญฺญวรินทร์ บุณนาค **รหัสนักศึกษา** 2554000451 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. กมลชัย รัตนสกววงศ์ **ปีการศึกษา** 2556

บทคัดย่อ

การศึกษาคั่นคว่ำอิสระเรื่อง “องค์คณะในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาที่มาของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (2) ศึกษาแนวคิดและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับระบบองค์คณะผู้พิพากษารวมถึงการลงคะแนนเสียงในการพิพากษาคดีของประเทศไทยและต่างประเทศ (3) วิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับองค์คณะในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแง่มุมต่างๆ ในเชิงศึกษาเปรียบเทียบ (4) เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงหรือตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมและกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

การการศึกษาคั่นคว่ำอิสระเรื่องนี้เป็นการศึกษาทางกฎหมายโดยการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเอกสาร โดยศึกษาคั่นคว่ำจากเอกสารทางนิติศาสตร์จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวบทกฎหมาย หนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และข้อมูลเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้พิพากษาส่วนมากในศาลยุติธรรมจะคุ้นเคยและมีประสบการณ์ในระบบกล่าวหามากกว่าระบบไต่สวนซึ่งใช้ในดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้นศาลที่ทำหน้าที่ไต่สวนจึงต้องมีความรู้และวิเคราะห์ข้อมูล โดยเฉพาะในรายละเอียดเกี่ยวกับระบบ ระเบียบหรือวิธีปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่มีปัญหาได้เอียงกันพอสมควรด้วย และในประเด็นเรื่องมติขององค์คณะในการลงคะแนนเสียงนั้น ควรมีการแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ในมาตรา 20 ให้การวินิจฉัยชี้ขาดหรือการพิพากษาคดี ในเรื่องการลงมติ โดยให้ถือมติตามเสียงข้างมาก ซึ่งต้องมีเสียงข้างน้อยไม่เกินสองคน และหากมติเสียงข้างมากเหลือไม่ถึง 6 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์เท่านั้น ซึ่งการแก้ไขมาตราดังกล่าวจะทำให้อัตราร้อยละของมติในการลงคะแนนเสียง จะเป็น 7 ต่อ 2 ซึ่งคือร้อยละ 77.77 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ หรือหากเป็นกรณีมติเสียงข้างมากเหลือไม่ถึง 6 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์มติ อัตราร้อยละจะเป็น 66.66 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ในปัจจุบัน อันจะเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องความเชื่อมั่นของประชาชน รวมทั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดีว่าจะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความเป็นธรรมโดยเป็นไปตามหลักสากล และควรมีการแยกพิจารณาในด้านคะแนนเสียงในการวินิจฉัยและลงคะแนนเสียงในการลงโทษด้วย

คำสำคัญ องค์คณะ การดำเนินคดีอาญา ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

Independent Study title: Court Panel System for The Criminal Case of Politician
Author: Miss Punvarin Bunnag; **ID:** 2554000451; **Degree:** Master of Laws;
Independent Study advisor: Dr. Kamolchai Ratanasakaowongse, Professor;
Academic year: 2013

Abstract

The objectives of this independent study titled “Court Panel System for The Criminal Case of Politician” were to (1) explore the historical background, concepts and theories related to the criminal proceedings against persons holding political positions, (2) study concepts and rules about the panel of judges, including the vote in the judgment of the Kingdom of Thailand and abroad, (3) analyze the problems with the court panel in the criminal prosecution of persons holding political positions with the aspects in comparative study, and (4) propose suggestion to improve or enact laws that are appropriate to the context of society and the laws of the Kingdom of Thailand.

This independent study was a legal research by using qualitative and documentary research methods to examine the legal documents from the collection of provisions of laws, legal books, articles and academic papers, theses and data networks, both in Thai and English.

The results of the research showed that the judges in the Court of Justice are mostly experienced in allegation system over the investigation system used in criminal prosecution of persons holding political positions. Therefore, the court that concentrates on the investigation system should have knowledge and ability to investigate and analyze the data, including the detailed knowledge about the rules and regulations or practice with regards to the controversial facts in the case. It should also amend the Act on the Criminal Procedure for Persons Holding Political Positions A.D. 1999 on issue of the voting of the panel under Section 20. In finalizing the decision or judgment in terms of the vote should be by a resolution of the majority with not more than two minority and if the majority votes ends with no more than 6 persons, a unanimous resolution is brought to be used. The amendment of the statute puts the percentage of votes in the ballot would be 7 by 2, which is 77.77 percent, which is considerably high and credible or if the majority is left with the majority of 6 persons the rate would be 66.66 percent which is a higher rate than specified in the present law which will resolve the issue of public confidence including the assurance that the offender being prosecuted would receive a fair trial in accordance with the universal standard and there should be a consideration to separate the votes in the judgment and the vote in the penalty.

Keywords: Court panel system, the criminal case, politician

กิตติกรรมประกาศ

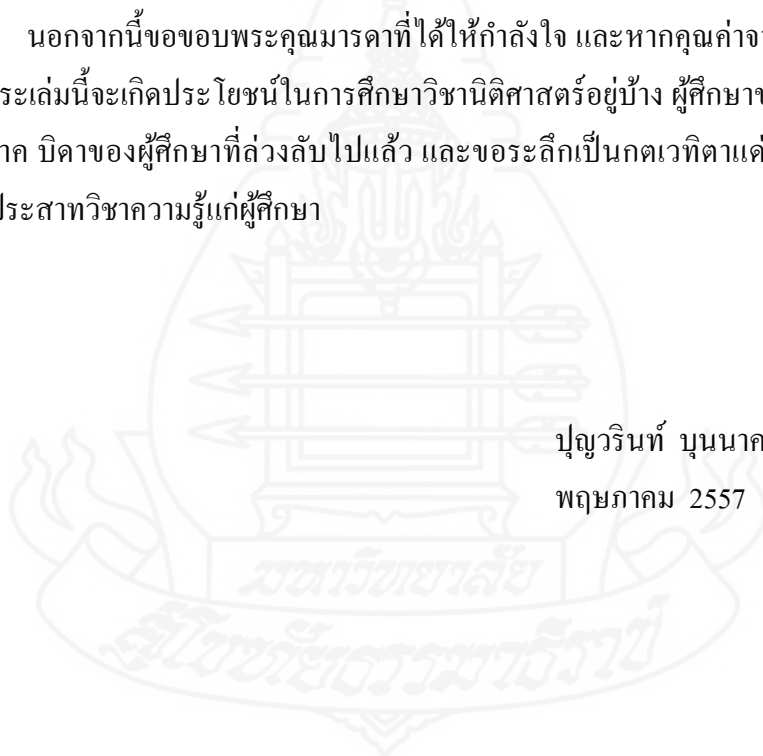
การศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของท่าน ศ.(พิเศษ) ดร.กมลชัย รัตนสกาววงศ์ ที่ได้ให้ความเมตตาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยท่านได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าช่วยชี้แนะและให้แนวคิดในทางวิชาการ รวมทั้งแหล่งข้อมูลในการศึกษา ตลอดจนตรวจทานแก้ไขและเพิ่มเติมข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาจนกระทั่งสำเร็จเป็นการศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ศ.(พิเศษ) ดร.กมลชัย รัตนสกาววงศ์ อีกครั้งหนึ่งที่ได้รับเป็นประธานกรรมการสอบและท่านอาจารย์ภาณีนิ กิจพอคำ ที่รับเป็นกรรมการในการสอบครั้งนี้ รวมทั้งท่านอาจารย์สิริพันธ์ พลรบ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยแนะแนวทางและท้วงติงให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการจัดทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระ ทำให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณมารดาที่ได้ให้กำลังใจ และหากคุณค่าจากการวิจัยการศึกษา ค้นคว้าอิสระเล่มนี้จะเกิดประโยชน์ในการศึกษาวิชานิติศาสตร์อยู่บ้าง ผู้ศึกษาขออุทิศให้แก่ นายรับ วงศ์ บุญนาค บิดาของผู้ศึกษาที่ล่วงลับไปแล้ว และขอระลึกเป็นกตเวทิตาแด่คณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้ศึกษา

บุญวรินทร์ บุญนาค

พฤษภาคม 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
3. ขอบเขตของการศึกษา	7
4. สมมติฐานของการศึกษา	7
5. วิธีดำเนินการศึกษา	8
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวิวัฒนาการของการดำเนินคดีอาญากับ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	9
1. ระบบการดำเนินคดีอาญาและระบบศาลของต่างประเทศ	9
1.1 ระบบการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง	9
1.1.1 ลักษณะการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา	9
1.1.2 ข้อแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหากับระบบไต่สวน	11
1.1.3 ข้อดีและข้อเสียของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน	13
1.1.4 หลักความไม่มีส่วนได้เสีย	13
1.2 ระบบของศาล	19
1.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	19
1.2.2 ประเทศอังกฤษ	22
1.2.3 ประเทศฝรั่งเศส	25
1.2.4 ประเทศไทย	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2. แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	32
2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	32
2.1.1 หลักความชอบด้วยกฎหมาย	32
2.1.2 แนวทางเรื่องการจำกัดตนเองของรัฐ	33
2.1.3 หลักนิติรัฐ	33
2.1.4 หลักนิติธรรม	36
2.1.5 หลักกระบวนการยุติธรรม	37
2.1.6 หลักความเสมอภาค	38
2.1.7 หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน	41
2.1.8 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966	43
2.1.9 ทฤษฎีกฎหมายมหาชนกับการควบคุมการตรวจสอบนักการเมือง ข้าราชการระดับสูงและการถอดถอนจากตำแหน่ง	45
2.1.10 การนำหลักการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนมาใช้ กับการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	46
2.1.11 การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่ ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติไว้	47
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความที่จะนำมาใช้กับการดำเนินคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ	53
2.2.1 ระบบการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาล ในประเทศฝรั่งเศส	53
2.2.2 ระบบการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาล ในประเทศอังกฤษ	61
2.2.3 ระบบการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาล ในประเทศฟิลิปปินส์	66

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย	69
1. กฎหมายที่ใช้บังคับแก่กระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	69
1.1 หลักการสำคัญในการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ของประเทศไทย	72
1.2 ประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	73
1.3 ขั้นตอนการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	75
2. ระบบการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย	77
2.1 การนำระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนมาใช้ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	77
2.1.1 การพิจารณาคดี	77
2.1.1 การพิพากษาคดี	78
2.2 ลักษณะสำคัญของวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามระบบไต่สวน	80
3. องค์กรและผู้พิพากษาและมติในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	84
บทที่ 4 วิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับระบบการพิจารณาพิพากษาคดี องค์กรผู้พิพากษา และมติในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	89
1. วิเคราะห์ระบบในการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	89
2. วิเคราะห์องค์กรผู้พิพากษา องค์กรประชุม ในการวินิจฉัยคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	93
3. วิเคราะห์มติในการพิจารณาพิพากษา สัดส่วนในการลงคะแนน คะแนนเสียง ในการวินิจฉัยและการลงโทษในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	101
4. วิเคราะห์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ..	115

ญ

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	125
1. บทสรุป	125
2. ข้อเสนอแนะ	127
บรรณานุกรม	129
ประวัติผู้ศึกษา	133

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงเปรียบเทียบจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณา พิพากษาคดีของประเทศไทยและต่างประเทศ	95
ตารางที่ 4.2 ตารางเปรียบเทียบมติในการลงคะแนนพิจารณาพิพากษาคดี	103
ตารางที่ 4.3 ตารางแสดงตัวอย่างคดี จำนวนองค์คณะและมติในการลงคะแนนพิจารณา พิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย	108

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นักการเมืองนั้นถือว่าเป็นตัวแทนของปวงชนชาวไทย เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเดิมเป็นของประชาชนทุกคน การทำหน้าที่ของนักการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง และเมื่อเข้ามาใช้อำนาจดังกล่าวแล้วย่อมอาจเกิดการทุจริตคอร์รัปชันเนื่องจากมีผลประโยชน์อันเกิดจากการใช้อำนาจนั้น แต่การทุจริตของนักการเมืองนั้นซับซ้อน ซ่อนเงื่อน ประกอบกับความเป็นผู้มีอิทธิพลของนักการเมือง ประกอบกับในปัจจุบันกลับพบว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีแนวโน้มกระทำความผิด โดยอาศัยหน้าที่หาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องเพิ่มมากขึ้น และคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น จะเกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้น ผู้ที่ตกเป็นจำเลย หรือผู้ถูกกล่าวหา มักจะให้การปฏิเสธและให้การต่อสู้ทุกประเด็น ไม่ว่าจะปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริงว่าตนเองมิได้กระทำความผิดอย่างใดก็ดี ปัจจุบันการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นยังไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนและจากนานาชาติ เนื่องจาก การพิจารณาตัดสินคดีดังกล่าวองค์คณะผู้พิพากษาเน้นระบบไต่สวนเป็นหลักแทนระบบกล่าวหา โดยต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งต้องทำหน้าที่ในการถามพยานเองเป็นหลัก แล้วจึงให้โจทก์และจำเลยถามพยานเพิ่มเติม แม้ศาลจะได้ใช้ระบบไต่สวนในการค้นหาความจริง แต่ก็ย่อมเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยเหมือนกัน โดยจำเลยถูกจำกัดสิทธิในลักษณะเป็นกรรมแห่งคดี และไม่นำหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไปมาใช้ในหลายกรณี ที่สำคัญได้แก่ โจทก์ไม่มีหน้าที่นำสืบ แต่จำเลยกลับมีหน้าที่นำสืบความบริสุทธิ์ของตนเอง เช่นนี้ก็คล้ายๆเท่ากับว่าจำเลยถูกพิพากษาเบื้องต้นว่าเป็นผู้กระทำความผิด การไม่นำหลักกผลประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้กับจำเลย พยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยศาลสามารถนำมาลงโทษจำเลยได้ จำเลยเป็นคู่ความกับศาลโดยตรง จะต้องต่อสู้คดีกับศาลเอง และการจำเลยถูกมองว่ากระทำความผิดมาตั้งแต่ต้น ด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่นนี้ ยากอย่างยิ่งที่จำเลยจะมีโอกาสชนะคดีโดยเฉพาะกรณีที่ให้คำสั่งใด ๆ และคำพิพากษาของศาลถึงที่สุด

ทุกกรณี ยิ่งทำให้ขาดระบบตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน อีกทั้งสำนวนการสืบสวนก็ยึดถือของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลัก ก็ยิ่งทำให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและยอมทำให้ “ขาดความเชื่อมั่นและศรัทธาจากประชาชน” จึงทำให้ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากคู่ความทุกฝ่ายเพราะเมื่อศาลฎีกาฯ ตัดสินแล้วคดียอมถึงที่สุดเว้นแต่จะอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ดังนั้น ควรจะมีระบบถ่วงดุลอีกหนึ่งวิธีมาใช้ในการทำให้ความเชื่อมั่นต่อศาลนั้นกลับมา คือ การลงคะแนนเสียงเพื่อลงมติตัดสินคดีจากการใช้วิธีลงมติโดยเสียงข้างมากเปลี่ยนมาเป็นวิธีการลงมติโดยใช้อัตราส่วนของคะแนนเสียงต่อไป

อย่างไรก็ดี คู่ความตลอดจนประชาชนที่ยังไม่เห็นด้วยหรืออาจรู้สึกว่าจะยังไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการตัดสินของศาลฎีกาเพียงศาลเดียวดังกล่าว ย่อมจะเกิดคดีต่อกระบวนการยุติธรรมก็เป็นได้ ส่งผลโดยตรงต่อความเชื่อมั่นและศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศโดยรวม

อนึ่ง ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบของนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงเพิ่มมากขึ้น เพราะนักการเมืองเป็นผู้มีอิทธิพลสามารถหาวิธีหลีกเลี่ยงการตรวจสอบได้ ทำให้การเมืองกลายเป็นเรื่องของธุรกิจและผลประโยชน์ส่วนตัวเหนือประโยชน์ส่วนรวม มีนักการเมืองจำนวนไม่น้อยเข้ามาแสวงหาอำนาจทางการเมืองเพื่อแสวงหาประโยชน์ของตน รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 กำหนดให้มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณีที่มีผู้กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอันได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่ได้เป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือทุจริตต่อหน้าที่หรือรัวร้ายผิดปกติ เพื่อพิจารณาส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาหรือร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินแล้วแต่กรณี โดยทำหน้าที่แทนพนักงานสอบสวนในระบบสอบสวนเดิม และเพื่อให้การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นศาลเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเที่ยงธรรมมากกว่าเดิม รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 จึงกำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าว โดยผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวน 9 คน ที่ได้รับเลือกด้วยวิธีลงคะแนนลับจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นรายคดีเป็นองค์คณะผู้พิพากษาและจะต้องออกนั่งพิจารณาคดีเช่นเดียวกับผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น และต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งยังทำหน้าที่ในการถามพยานเองเป็นหลัก แล้วจึงให้โจทก์และจำเลยถามพยานเพิ่มเติม สำหรับขอบเขตอำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณา

คดีอาญาของศาลนั้นจะต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐสภา จึงได้ตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ขึ้น ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2542 ในมาตรา 8 ของพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาขึ้น และดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหลายลักษณะคดี เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ได้มีประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3 กำหนดให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สิ้นสุดลง แต่ก็ให้ศาลทั้งหลายนอกจากศาลรัฐธรรมนูญคงมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงไม่ได้ถูกยกเลิกไปด้วย ต่อมาได้มีประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 19 เรื่องให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 เพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเป็นไปอย่างต่อเนื่อง¹ อย่างไรก็ตาม แม้ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังคงดำเนินต่อไป และเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในส่วนที่ 1 ซึ่งเดิมเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญอยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย² ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายร้องขอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตั้งผู้ไต่สวนอิสระ³ เพิ่มตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ให้สินบน⁴ ให้ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกามีสิทธิได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาด้วยไม่เกิน 3 คน⁵ แต่กรณีดังกล่าวก็ยังไม้อาจจะตอบสนองหรือเป็นหลักประกันถึงความ เป็นกลางอันจะนำมาซึ่งความยุติธรรมได้ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ว่าด้วย หลักเกณฑ์การลงคะแนนตัดสินคดีให้มีอัตราส่วนที่น่าเชื่อถือมากขึ้น

¹ ประพันธ์ ทรัพย์แสง (2555) “แนวคิดพื้นฐานและกระบวนการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ใน *ประมวลสารสหวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง* หน้าที่ 15 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 15 – 9 และ 15 – 10.

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 259 – มาตรา 264

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 275 วรรคสี่และวรรคห้า และมาตรา 246

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 275 วรรคสอง

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 219 วรรคสี่

อนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 บัญญัติว่า บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ ... (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่งตามรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ในการให้หลักประกันขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมในหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะของผู้และตามหลักสากลที่องค์คณะผู้พิพากษา หรือคณะกรรมการที่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดเรื่องต่างๆ ต้องประกอบด้วยองค์คณะจำนวนเลขคู่

การพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเริ่มที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเป็นศาลเดียว ศาลแรก และศาลสุดท้าย โดยผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวน 9 คน ที่ได้รับเลือกด้วยวิธีลงคะแนนลับจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นรายคดีเป็นองค์คณะผู้พิพากษาและจะต้องออกนั่งพิจารณาคดีเช่นเดียวกับผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นโดยวิธีลงคะแนนลับและให้เลือกเป็นรายคดี โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังนี้

1. คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นว่าร้ายผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น
2. คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม (1) หรือบุคคลอื่นเป็นตุลาการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (1)
3. คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ช.ช. ว่าร้ายผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ
4. คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

จะเห็นว่า คดีพิพาทที่ขึ้นมาสู่การพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ส่วนใหญ่จะมีข้อเท็จจริงที่ซับซ้อนและมีเอกสารประกอบการพิจารณาจำนวนมาก ประกอบกับนักการเมืองนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้มีอิทธิพล ถึงแม้การคัดเลือกองค์คณะผู้พิพากษาจะเลือกด้วยวิธีลงคะแนนลับจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นรายคดีก็ตามแต่ก็อาจมีการ

อาศัยสายสัมพันธ์ส่วนตัวเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกองค์คณะดังกล่าวได้เช่นกัน ซึ่งเรื่องนี้เคยเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในหมู่ประชาชนอยู่บางครั้งเช่นกัน และในการพิจารณาคดี การที่ศาลจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริง โดยการซักถามพยานและแสวงหาพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย หรือการที่ให้ศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้ซักถามพยานเองนั้น เนื่องจากปัจจุบันในการพิจารณาคดีนั้น จะเน้นไปในระบบกล่าวหา จึงทำให้การสรรหาคัดเลือกและการอบรม ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาของศาลยุติธรรมไทย ไม่ได้ฝึกให้ผู้พิพากษามาทำหน้าที่เป็นผู้ซักถามพยานมาตั้งแต่ต้น การที่จะให้ผู้พิพากษาศาลฎีกาทำหน้าที่เป็นทนายความเสียเอง บางครั้งในการซักถามพยานอาจจะทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นทนายความอาชีพ หากพิจารณาในแง่ความรู้ความสามารถของผู้พิพากษาในการซักถามพยานมีความเหมาะสมและเพียงพอหรือไม่

อนึ่ง เมื่อการพิจารณาเสร็จสิ้นแล้วและเข้าสู่ขั้นตอนสุดท้ายคือลงคะแนนเสียงตัดสินคดีขององค์คณะผู้พิพากษา ซึ่งในปัจจุบันใช้วิธีการลงคะแนนตัดสินคดีโดยการให้เสียงข้างมากขององค์คณะที่พิจารณาคดีนั้น โดยมีได้นำวิธีการลงคะแนนโดยการใช้อัตราส่วนตามจำนวนองค์คณะของผู้พิพากษา ฉะนั้น จำนวนลงคะแนนออกเสียงเพื่อตัดสินคดีในปัจจุบันยังไม่อาจเป็นที่ยอมรับในความน่าเชื่อถือแห่งผลของคำพิพากษาได้ โดยจะเห็นได้ว่าปัญหาที่สำคัญดังกล่าวอาจทำให้จำเลยต้องถูกจำคุก โดยการลงคะแนนเสียงขององค์คณะผู้พิพากษาเพียง 5 คน ไม่ใช่ 9 คน และอาจทำให้ผู้ต้องคำพิพากษากลางแกลงใจในคำวินิจฉัยของศาลได้ ซึ่งในการวินิจฉัยปัญหาในประเด็นใดแม้้องค์คณะผู้พิพากษาทั้งเก้าคนมีความเห็นไม่ตรงกัน แต่เมื่อลงมติแล้วต้องถือตามมติเสียงข้างมาก ซึ่งอาจจะเป็น 5 ต่อ 4 หรือ 6 ต่อ 3 หรือ 7 ต่อ 2 หรือ 8 ต่อ 1 ก็ได้ แม้เมื่อเทียบเป็นอัตราส่วนร้อยละแล้วแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น ข้อกฎหมายตามคำวินิจฉัยขององค์คณะทั้งเก้าคน ไม่ว่าจะปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมาย ก็ย่อมส่งผลให้จำเลยต้องถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาให้จำคุกทั้งสิ้น ประกอบกับวิธีพิจารณาคดีของศาลฎีกายังกำหนดถึงองค์คณะผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีจนกว่าคดีจะสิ้นสุด และเพื่อหลักประกันความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี มาตรา 13 วรรคสี่ของพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติห้ามมิให้มีคำสั่งให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ ผู้พิพากษาดังกล่าวไปทำงานที่อื่นนอกศาลฎีกา จะเห็นว่าหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับการกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ในการลงคะแนนตัดสินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

หากพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ว่าด้วยการลงคะแนนตัดสินคดีในวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ยังไม่เหมาะสมกับสภาพของสังคม การเมืองของประเทศไทย ทั้งยังขัดกับหลักความเสมอภาคและหลักสากลอีกด้วย ซึ่งระบบศาลต่างประเทศ แม้แต่ศาลอื่น

นอกเหนือจากศาลยุติธรรมในประเทศไทยก็ยังพัฒนาระบบองค์คณะในการพิจารณาและพิพากษาคดีให้เป็นสากล อีกทั้งปัญหาของระบบองค์คณะผู้พิพากษาย่อมส่งผลต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรม

ผู้ศึกษาจึงสนใจทำการศึกษาวิเคราะห์องค์คณะของผู้พิพากษาและมติในการลงคะแนนเสียงขององค์คณะในการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมถึงคำพิพากษาในอดีตของศาลฎีกาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งผู้ศึกษาจะนำปัญหาเหล่านี้มาทำการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการแก้ไขหรือเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศไทยให้มีความเสมอภาคเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน ในทางกฎหมายตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

หากนักการเมืองทุกท่านได้ปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีความว่า

“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครที่จะทำให้คนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อยจึงเป็นการมีไว้ทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” พระบรมราโชวาทนี้เป็นพระบรมราโชวาทที่ถูกต้องแท้จริงสามารถนำมาใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แต่การเลือกบุคคลใดมาเป็นผู้แทนประชาชนก็เป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนคนนั้น ไม่มีใครสามารถไปกำหนดหรือบังคับให้ประชาชนคนใดเลือกผู้แทนคนใดได้ ดังนั้นประชาชนชาวไทยทุกคน จึงควรที่จะรู้เท่าทันผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ควรศึกษาถึงภูมิหลังความเป็นมาและเป็นไปของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคนนั้น ศึกษาสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจอย่างมีความรู้ไว้ซึ่งอคติ และควรใช้ความคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งในการเลือกคนดี คนมีความสามารถ คนที่มีhiri โดดเด่นปะมาบริหารปกครองประเทศ เพื่อความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงจะได้เกิดมีแก่ประเทศไทยสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อค้นหาที่มาของวิวัฒนาการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.2 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ แนวคิด เกี่ยวกับระบบองค์คณะผู้พิพากษา รวมถึงการลงคะแนนเสียงในการพิพากษาคดีของประเทศไทยและต่างประเทศ

2.3 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับองค์คณะในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแง่มุมต่างๆ ในเชิงศึกษาเปรียบเทียบ

5. วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางนิสิตาสตร์ อันได้แก่ หนังสือหรือตำราทางวิชาการ บทบัญญัติกฎหมายแห่งรัฐ วิทยานิพนธ์ทางกฎหมาย บทความหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและคำพิพากษาของศาลในการวิเคราะห์ แหล่งข้อมูลจากห้องสมุดและทางอินเทอร์เน็ตโดยใช้วิธีอ่านทำความเข้าใจ คัดย่อ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาเพื่อค้นหาสภาพปัญหาและหาทางเพิ่มเติมหรือแก้ไขกฎหมาย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ทราบความเป็นมาของวิวัฒนาการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- 6.2 ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ แนวคิด เกี่ยวกับระบบองค์คณะผู้พิพากษาของประเทศไทยและต่างประเทศ
- 6.3 ทราบสภาพปัญหาองค์คณะในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแง่มุมต่างๆ
- 6.4 ได้แนวทางแก้ไขปัญหาและเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพได้ต่อไป
- 6.5 เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับองค์คณะในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทยต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวิวัฒนาการของการดำเนินคดีอาญากับ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1. ระบบการดำเนินคดีอาญาและระบบศาลของต่างประเทศ

1.1 ระบบการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง

1.1.1 ลักษณะการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา

หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญาของระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา มีดังนี้

1) การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ในอดีตการดำเนินคดีอาญาของประเทศต่าง ๆ ใช้ระบบไต่สวนอันเป็นระบบที่ไม่มีการ แยกการสอบสวนฟ้องร้องออกจากการพิจารณาพิพากษาคดี กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนที่ผู้ไต่สวน (ศาลหรือผู้พิพากษา) มีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจสอบความจริงเพียงองค์กรเดียว โดยทำหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐาน ชักถามพยานและชำระความด้วยตนเอง อาจกล่าวได้ว่าเป็นทั้งผู้ฟ้องและ ผู้ตัดสินคดีในคน ๆ เดียวกัน ผู้ถูกไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิใด ๆ เลย สถานภาพของผู้ถูกไต่สวนเป็นเพียง “วัตถุแห่งคดี” (Object)

การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนเป็นระบบการค้นหาความจริงที่มีแนวความคิดดั้งเดิมว่าผู้กระทำความผิดอาญาเป็นผู้กระทำความผิดต่อรัฐด้วย รัฐจึงมีหน้าที่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดและค้นหาความจริงโดยตนเองซึ่งเรียกว่าการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public prosecutor) กล่าวคือ ทั้ง ฝ่ายปกครองและศาลต่างพยายามค้นหาความจริงว่ามีความผิดอาญาเกิดขึ้นจริงหรือไม่ โดยมุ่งหมายให้ ศาลสอบสวนบุคคลทุก ๆ คน รวมทั้งจำเลยและผู้ต้องหาด้วย รัฐจึงต้องรับผิดชอบโดยตรงที่จะดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดและค้นหาพยานหลักฐานต่าง ๆ พยานหลักฐานในที่นี้จึงเป็นพยานของศาล ไม่ใช่พยานของโจทก์หรือจำเลย และไม่มีคามจำเป็นที่จะใช้วิธีการถามค้าน โดยคู่ความฝ่ายตรงข้าม พยานหลักฐานที่น่าจะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยสามารถนำเข้าสู่การพิจารณาคดีได้ การซึ่งนำพยานหลักฐานโดยศาลจึงมีความสำคัญมาก ดังนั้น ศาลจึงมีบทบาทหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง การค้นหาความจริงและการพิจารณาคดี ซึ่งศาลไม่เพียงแต่เป็นคนกลางในการตัดสินคดี

แต่ยังมีอำนาจแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความด้วย โดยซักถามและแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้เรียกว่า “หน้าที่ในการสอบสวนอย่างอิสระและหน้าที่ ในการให้ความจริงกระจ่างชัด” การดำเนินคดีในลักษณะนี้ไม่มีทั้งโจทก์และจำเลย แต่มีเพียง ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น⁶

2) การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา ถือว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาแบบนี้เป็นระบบการค้นหาความจริงที่แก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีในระบบไต่สวนเพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ถูกไต่สวนให้มากขึ้น โดยแยกภารกิจการตรวจสอบความจริงเป็นสองขั้นตอน คือ ให้เจ้าพนักงานตรวจสอบความจริงขั้นหนึ่งก่อน และให้การตรวจสอบความจริงในชั้นพนักงานที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรที่เรียกว่า “อัยการ” ซึ่งหากตรวจสอบแล้วพบว่ามีกระทำความผิดจริง อัยการจะยื่นฟ้องเพื่อให้ศาลตรวจสอบความจริงต่อไปอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งทำให้งานของศาลเหลือเพียงการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงยกฐานะผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” (Subject) มีสิทธิต่าง ๆ ที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ หรือได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด ทั้งนี้การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาลเป็นไปตาม “หลักการตรวจสอบ” เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนเดิม

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาจึงมีบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายคือ ศาล ผู้กล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหา ศาลจะทำหน้าที่เป็นกลางและชี้ขาดจึงต้องวางเฉย (Passive) โดยเป็นหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหาที่ต้องนำพยานหลักฐานมาแก้ไขว่าตนมิได้กระทำความผิด ซึ่งผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาต่างหาพยานหลักฐานของตนมาสนับสนุนฝ่ายตน นอกจากศาลทำหน้าที่เป็นกลางแล้ว ศาลยังมีบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน คอยควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกฎหมายลักษณะพยาน โดยเคร่งครัด มีบทตัดพยานที่เด็ดขาดเพื่อมิให้พยานที่ต้องห้ามเข้าสู่สำนวน และมีให้มีการเอาเปรียบกันและกันในการต่อสู้คดี อีกทั้งมีหลักเกณฑ์ค้นหาความจริงโดยการถามค้าน (Cross Examination) เนื่องจากศาล ไม่มีอำนาจที่จะแสวงหาพยานหลักฐานได้เอง จึงเป็นหน้าที่ของคู่ความทั้งสองฝ่ายที่ต้องระวังรักษาผลประโยชน์ของตนเอง

⁶อมรเทพ เมืองแสน (2549) “อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ หน้า 9 – 10

จะเห็นได้ว่าระบบกล่าวหาเป็นระบบที่แยกอำนาจหน้าที่สอบสวน ฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาออกจากกันเพื่อป้องกันการมีอคติของผู้ชี้ขาดตัดสินคดีและยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ร่วมในการค้นหาความจริงและให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะต่อสู้คดีได้เต็มที่⁷

กล่าวโดยสรุป

ระบบกล่าวหา มีลักษณะสำคัญคือ ศาลมีบทบาทจำกัดเพียง ผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินการพิจารณามีหลักเกณฑ์ละเอียดปลีกย่อยมาก ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อยมาก คู่ความทั้งสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญโดยเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัดในคดีอาญา ศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐาน ดังนั้น บางครั้งศาลอาจพิพากษายกฟ้องทั้งที่ปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิด หากพยานหลักฐาน โจทก์มีข้อสงสัย ศาลต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย และระบบกล่าวหาที่มีหลักเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย มีบทคัดพยานเด็ดขาดโดยไม่ยอมให้ศาลรับฟังพยานนั้น เข้าสู่สำนวน นอกจากนี้มีการห้ามใช้คำถามนำในการถามพยานตนเอง

ส่วนระบบไต่สวน มีลักษณะสำคัญ คือ ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือคัดสืบพยานเพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธีเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย มักจะไม่มีหลักเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมากนัก โดยเฉพาะจะไม่มีการคัดพยานที่เด็ดขาด แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดสู่ศาล ศาลจึงมีสิทธิรับฟังพยานนอกเล่าได้ และศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง การพิจารณาโดยเฉพาะคดีอาญาจะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์มีบทบาทในการสืบพยานน้อยมาก โจทก์เป็นเพียง ผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นคว้าหาพยานหลักฐานเท่านั้น ในระบบไต่สวนจะไม่ใช้หลัก ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ดังนั้น จำเลยจึงมีหน้าที่สำคัญในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองให้ชัดแจ้ง พยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยสามารถนำมาลงโทษจำเลยได้

1.1.2 ข้อแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหากับระบบไต่สวน มีดังนี้

1) บทบาทของศาล ในระบบกล่าวหา ศาลมีบทบาทในการพิจารณาคดีค่อนข้างจำกัดโดยทำหน้าที่เป็นเพียงกรรมการผู้ดูแลให้คู่ความดำเนินคดีไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ไม่ให้มีฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายใดได้เปรียบหรือเสียเปรียบกันทางคดี กล่าวย่อๆคือ เป็นคนกลางระหว่างคู่กรณี แม้จะมีบทบาทบัญญัติให้อำนาจศาลในการสืบพยานได้เอง แต่ศาลก็มักจะไม่มีพยาน

⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 11 – 12

เองเนื่องจากเกรงจะถูกมองว่าไปเข้าข้างคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ในระบบนี้ศาลจึงพยายามวางตัวเป็นคนกลางอย่างเคร่งครัด แต่ตามระบบไต่สวน ศาลจะมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยเห็นว่าการแสวงหาข้อเท็จจริงให้ปรากฏนั้นเป็นหน้าที่ของคู่ความทุกฝ่ายรวมถึงผู้พิพากษาด้วย หากใช้เป็นเพียงหน้าที่ของคู่ความที่ต่อสู้คดีกันเท่านั้น ไม่นั้น ในระบบไต่สวนนี้ศาลจะสั่งสืบพยานเพิ่มเติมหรือลดสืบพยานก็ได้ มีการกำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานน้อยเพราะศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ก็เพื่อค้นหาความจริงให้ปรากฏให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

2) *บทบาทของคู่ความ* คู่ความในระบบกล่าวหาไม่มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้คดี เป็นเสมือนพระเอกในท้องเรื่อง โดยเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง (Adversary System) แล้วนำเสนอต่อศาลที่ทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางเพื่อให้ศาลเชื่อพยานหลักฐานฝ่ายตน แต่ในระบบไต่สวนโดยเฉพาะในคดีอาญาจะเป็นการดำเนินคดีระหว่างศาลกับจำเลย เพื่อค้นหาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือบริสุทธิ์ โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงเท่านั้น

3) *การรับฟังพยานหลักฐานของศาล* ตามระบบกล่าวหาหลักเกณฑ์การนำสืบพยานเคร่งครัดมาก เช่น มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) ไม่ยอมให้ศาลรับฟังพยานนั้นเข้าสู่สำนวน ทั้งการใช้คำถามในการซักถามและถามค้านต้องอยู่ในบังคับกฎหมายอย่างเคร่งครัด จะเห็นว่าในระบบกล่าวหาอาจมีการแพ้หรือชนะคดีกันที่เรียกว่า “ทางเทคนิค” ได้ เป็นเหตุให้ในระบบนี้ยังไม่ได้ความจริงที่กระจ่างชัด ต่างกับระบบไต่สวนที่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาลได้โดยไม่จำกัด ไม่นำบทตัดพยานซึ่งขัดขวางการแสวงหาความจริงมาใช้บังคับ กำหนดระเบียบวิธีการ (Technicality) เกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อยและไม่เป็นสาระสำคัญ ศาลจึงมีดุลพินิจอย่างกว้างขวาง

4) *การเท่าเทียมกันของคู่ความ* ในระบบกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในระดับเดียวกันกับฝ่ายที่กล่าวหาหรือโจทก์ จำเลยมีสิทธิต่อสู้คดีและนำพยานหลักฐานมาต่อสู้หักล้างข้อกล่าวหาได้อย่างเต็มที่เท่าที่กฎหมายจะให้ได้ โดยมีศาลทำหน้าที่เป็นคนกลางอย่างเคร่งครัด ส่วนระบบไต่สวน การดำเนินคดีในศาลไม่ได้ยึดถือหลักที่ให้คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน การแสวงหาความจริงเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพิสูจน์โดยทุกฝ่ายมีหน้าที่ร่วมกันในกระบวนการพิจารณาเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตามที่จะได้มาซึ่งเบาะแสหรือสิ่งที่น่าเชื่อถือ แม้เป็นการละเมิดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาบ้างก็สามารถนำมาเป็นพยานหลักฐานได้

1.1.3 ข้อดีและข้อเสียของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน มีดังนี้

ข้อดีของระบบกล่าวหา คือ จำเลยจึงได้รับสิทธิต่าง ๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หรือวางเฉยในการดำเนินคดี ฐานะของจำเลยถูกเปลี่ยนจากผู้ถูกซักฟอกในฐานะเป็นกรรมแห่งคดีมาเป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริงและร่วมในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณาซึ่งถือว่าเป็นประธานแห่งคดี และจำเลยได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิพากษาคัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด

ข้อเสียของระบบกล่าวหา คือ แม้จำเลยได้รับการยกฐานะเป็นประธานในคดีและมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อาจมีการพิพากษายกฟ้องจำเลยโดยอาศัยเทคนิคทางกระบวนการพิจารณาคดี และจำเลยอาจหลุดพ้นคดีเพียงเพราะพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอและพยานหลักฐานน่าสงสัย ทำให้ยังไม่ได้ความจริงแห่งคดีที่ครบถ้วนและรอบด้าน ซึ่งความจริงนั้นจำเลยอาจเป็นผู้กระทำผิดจริงก็ได้ ศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีน้อยเกินไป ศาลกลัวเกินไปจะถูกมองว่าไม่เป็นกลางหรือลำเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ทำให้เป็นเรื่องของกลุ่มความแต่ละฝ่ายจะต้องเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง จึงมักจะปรากฏอยู่เสมอว่าจำเลยชนะคดีโดยอาศัยเทคนิคในการดำเนินคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ เป็นเหตุให้ความยุติธรรมที่จะบังเกิดขึ้นหย่อนยานลงได้

ข้อดีของระบบไต่สวน คือ มีความรวดเร็วในการพิจารณาคดี คู่ความไม่อาจประวิงคดีได้ และทำให้คดีได้ข้อเท็จจริงที่รอบด้านครบถ้วน ถ้ามีพยานหลักฐานฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดก็ลงโทษได้ การสงสัยไม่แน่ใจว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่นั้นไม่น่ามีได้ เพราะถ้าสงสัยศาลต้องค้นหาความจริงจนถึงที่สุดให้สิ้นสงสัย เมื่อสิ้นสงสัยแล้วยอมนำมาพิจารณาว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์หรือมีความผิดต่อไป กล่าวคือ ถ้าค้นหาความจริงจนถึงที่สุดแล้วไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอ ศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง

ข้อเสียของระบบไต่สวน คือ การให้อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียวโดยไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ ซึ่งดุลพินิจนั้นยากจะตรวจสอบได้หลายครั้งเป็นเรื่องอยู่ภายใต้จิตใจ จึงอาจมีการใช้ดุลพินิจที่เกินขอบเขตได้ง่าย นำไปสู่การพิจารณาและพิพากษาคดีที่มีได้เกิดจากความบริสุทธิ์ใจหรืออคติต่อจำเลยโดยง่ายและการที่ถือว่าจำเลยเป็นกรรมแห่งคดี ทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาและมีความรู้สึกที่เป็นปรปักษ์ต่อผู้ตัดสินคดี ประกอบกับศาลจะต้องลดตัวมาทำหน้าที่เป็นทนายความเสียเองอีกด้วย

1.1.4 หลักความไม่มีส่วนได้เสีย

หลักความไม่มีส่วนได้เสียหรือหลักความเป็นกลาง (principe d'impartialite) เกิดขึ้นจากความคิดพื้นฐานที่ว่าหากบุคคลมีอำนาจสั่งการในเรื่องที่ตนมีส่วนได้เสียอยู่ บุคคลนั้นก็

จะสูญเสียความเป็นกลางและไม่อาจจะวินิจฉัยสั่งการได้โดยปราศจากอคติในเรื่องนั้นๆ ดังนั้น หลักนี้จึงนำมาใช้ในองค์กรของรัฐที่มีอำนาจวินิจฉัยตัดสินในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักความเป็นกลางของผู้พิพากษาหรือตุลาการ ซึ่งนำไปสู่หลักการคัดค้านผู้พิพากษาที่มีประโยชน์หรือส่วนได้เสียในคดี มิให้เป็นผู้วินิจฉัยคดีนั้น หรือหลักความเป็นกลางขององค์กรฝ่ายปกครองที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือกรรมการในคณะกรรมการใดๆ ที่มีอำนาจพิจารณาทางปกครองพิจารณาและวินิจฉัยสั่งการหรือร่วมประชุมลงมติในเรื่องที่ตนมีส่วนได้เสียอยู่

หลักความไม่มีส่วนได้เสียในต่างประเทศ

ในต่างประเทศได้ยอมรับหลักความเป็นกลางในฐานะหลักกฎหมายทั่วไปมานานแล้วในส่วนนี้จะทำการศึกษาลักษณะความไม่มีส่วนได้เสียในต่างประเทศ เพื่อที่จะทำให้ทราบถึงความคิดพื้นฐานของหลักการดังกล่าวว่ามีแนวความคิดและหลักการกำหนดไว้อย่างไร โดยจะศึกษาลักษณะความไม่มีส่วนได้เสียในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษตามลำดับ ดังนี้

หลักความไม่มีส่วนได้เสียในประเทศฝรั่งเศส

หลักความไม่มีส่วนได้เสียหรือหลักความปราศจากอคติ (impartiality) ถือเป็นหลักหนึ่งของกฎหมายทั่วไปในประเทศฝรั่งเศส มีวิวัฒนาการมาจากคำตัดสินของสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐ (le Conseil de prefecture) เป็นเวลานานแล้ว โดยถือว่าการวินิจฉัยสั่งการของฝ่ายบริหารจะต้องรักษาไว้ซึ่งหลักความไม่มีส่วนได้เสีย ต่อมาได้มีการบัญญัติเป็นกฎหมายลำดับรองซึ่งออกโดยฝ่ายบริหาร (decret du 28 novembre 1983) ลงวันที่ 28 พฤศจิกายน 1983 ในมาตรา 13 ได้บัญญัติเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องในการวินิจฉัยหรือมีคำสั่งทางปกครองจะต้องไม่มีส่วนได้เสียในการกระทำหรือออกคำสั่งทางปกครองนั้นๆ⁸

หลักความไม่มีส่วนได้เสียในการกระทำคำสั่งทางปกครองนั้นผู้เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัย หรือมีคำสั่งทางปกครองต้องไม่มีส่วนได้เสียทั้งทางตรงและทางอ้อม ในกรณีที่มีเหตุสงสัยว่าบุคคลนั้นมีส่วนได้เสียในการกระทำคำสั่ง หรือคำวินิจฉัยทางปกครองหรือไม่นั้น ศาลปกครองฝรั่งเศสมักตีความไปในทางที่คุ้มครองสิทธิของประชาชนมากกว่า โดยมักวินิจฉัยว่าบุคคลนั้นมีส่วนได้เสียในคำวินิจฉัยหรือคำสั่งทางปกครองนั้น โดยถือว่าการมีส่วนได้เสียในทางอ้อมหรือส่วนได้เสียทางจิตใจนั้นมีอิทธิพลโน้มน้าวให้เกิดความไม่เป็นกลางได้ ศาลปกครองถือว่าหลักความไม่มีส่วนได้เสียเป็นหลักกฎหมายทั่วไป กฎหมายหลายฉบับได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์นี้ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจยกขึ้นโต้แย้ง หรือประธานคณะกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องที่

⁸ สิริชัย สุธีวีระจรรยา (2538) “หลักกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง หน้า 67

มีอำนาจทำคำวินิจฉัยนั้นตลอดจนผู้มีส่วนได้เสียนั้นสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างได้ถึงการมีส่วนได้เสียของผู้มีอำนาจทำการวินิจฉัยคดี ในกรณีที่ผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งอยู่ในฐานะผู้มีส่วนได้เสียทางปกครองนั้นก็ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด อันก่อให้เกิดความไม่เป็นกลางได้ ซึ่งคำวินิจฉัยนั้นศาลอาจวินิจฉัยเป็นโมฆะได้⁹

การที่มีส่วนได้เสียนั้น บุคคลนั้นอาจเคยเป็นผู้เสนอให้ความเห็นในเรื่องนั้นๆ ไว้แล้ว หรือเคยให้ความเห็นมาก่อน หรือคำวินิจฉัยนั้นเกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นโดยตรงหรือโดยอ้อมซึ่งศาลมักจะถือว่าบุคคลนั้นมีส่วนได้เสียในเรื่องที่เกี่ยวข้องนั้นแล้ว นอกจากนี้ศาลปกครองฝรั่งเศสยังได้วางแนวเพิ่มเติมและได้รับการรับรองตามกฎหมายฉบับลงวันที่ 28 พฤศจิกายน 1983 ดังกล่าว โดยในมาตรา 13 วรรคสอง บัญญัติว่า การปรากฏตัวของบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในที่ประชุมนั้น ทำให้คำสั่งทางปกครองนั้นเสียไปเป็นโมฆะ เว้นแต่ในกรณีที่การปรากฏตัวของผู้มีส่วนได้เสียนั้น ไม่ส่งผลต่อการประชุมหรือการตัดสินใจแต่ประการใด ดังนั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสียถ้าอยู่ในที่ประชุมถึงแม้ไม่ได้ออกเสียงแสดงความคิดเห็น การปรากฏตัวของบุคคลนั้นก็ก่อให้เกิดอคติหรือการมีส่วนได้เสียได้¹⁰ เช่น ในคดี *Gouverneur General de l'Algerie* ศาลปกครองตัดสินว่าคณะกรรมการวินัยจะมีสมาชิกคนหนึ่งที่กำลังถูกลงโทษทางวินัยอยู่ไม่ได้ และในคดี *Ministre de l'Education Nationale c/sudaka et camas* ศาลปกครองตัดสินว่า คณะกรรมการสอบสวนจะมีสมาชิกคนหนึ่งซึ่งได้แสดงออกอย่างสาธารณะว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้สมัครสอบบางคนไม่ได้¹¹

หลักความไม่มีส่วนได้เสียในประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษ หลักความไม่มีส่วนได้เสียหรือไม่มีอคตินี้เป็นหลักการหนึ่งในหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ โดยเห็นว่าผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิที่จะขอให้คดีของเขาได้รับการพิจารณาโดย ผู้พิพากษาที่มีความเป็นธรรมที่ไม่มีส่วนได้เสียในคดีที่จะพิพากษาและไม่มี ความลำเอียง

หลักที่ว่าผู้พิพากษาจะต้องไม่มีความลำเอียงหรือมีอคตินั้น ได้พิจารณาไว้ในระบบกฎหมายอังกฤษ โดยอาศัยอำนาจการควบคุมของศาล High Court ที่มีเหนือศาลชั้นต้น แต่ใน

⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 68

¹⁰ โปรดดู เรื่องเดียวกัน หน้า 69 - 70

¹¹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ (2531) “องค์กรและวิธีการคุ้มครองประชาชนและควบคุมฝ่ายปกครองภายในฝ่ายปกครองในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 171

ปัจจุบันนี้หลักดังกล่าวได้นำมาใช้กับคณะกรรมการกึ่งตุลาการหรือเจ้าหน้าที่องค์กรอื่นที่ทำหน้าที่ทางตุลาการด้วย การจะพิจารณาว่าอะไรเป็น “การไม่มีส่วนได้เสีย” นั้น มีความแตกต่างกันออกไปในหลายๆ คดี เช่น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ ฝ่ายปกครองมีผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจในเรื่องที่วินิจฉัย ในคดี *Dimes V. Grand Junction Canal Proprietors* ปี 1852 ศาลสูงได้พิพากษาว่า คำพิพากษาที่ประธานศาลฎีกามีส่วนร่วมพิจารณาอยู่ด้วยเป็นการไม่ชอบเพราะประธานศาลฎีกาดังกล่าวเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทที่เป็นคู่ความในคดี

ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามิพิดการณที่ จะส่อให้เห็นถึงความลำเอียงเท่ากับมีความลำเอียงเกิดขึ้นจริงๆ แม้ว่าผู้พิพากษาที่มีส่วนได้เสียจริงหรือถูกเข้าใจว่ามีส่วนได้เสียจะมีเหตุผลที่ดีและถูกต้อง และไม่ได้ให้ความมีส่วนได้เสียของตัวเองเข้ามามีอิทธิพลต่อคำตัดสินของตนเองก็ตาม ศาลถือว่าเป็นการละเมิดหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ เช่น คดี *R.V. Hendon R.D.C., ex Parte Pennington* ปี 1975 ได้มีการฟ้องคดีผู้ขายส่งผักให้แก่โรงเรียนตามกฎหมาย *Weight and Measure Act 1963* โดยคำฟ้องอ้างว่าผู้ขายนั้น โกงน้ำหนัก ผู้พิพากษาคนหนึ่งซึ่งพิจารณาคดีนี้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งหนึ่งซึ่งจำเลยส่งผักให้ แต่ไม่ใช่โรงเรียนที่ผู้ขายได้กระทำความผิด ศาลวินิจฉัยว่ามีการละเมิดหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติเพราะผู้พิพากษาคคนนั้นได้ร่วมพิพากษาคดีด้วย จึงเพิกถอนคำพิพากษาที่ลงโทษผู้ขายนั้นเสีย

นอกจากนี้ในกรณีความเป็นปฏิบัติ ความมีสัมพันธ์ทางเครือญาติกับผู้อื่นคำร้อง หน้าทีการงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองตั้งแต่สองหน้าที่ขึ้นไปขัดกัน ยกเว้นแต่ในกรณีที่มิอาจหลีกเลี่ยงได้เหล่านี้ ศาลอังกฤษได้กล่าวถึงว่าอยู่ในขอบข่ายของการมีส่วนได้เสียต่อไปนี้เป็นกรณีที่ไม่น่าหลักการมีส่วนได้เสียมาใช้บังคับ

1. ในกรณีที่กฎหมายได้บัญญัติว่าให้มีการกระทำบางอย่างถ้ามีการลำเอียงเกิดขึ้น เช่น ผู้พิพากษา *justice of the peace* ไมอาจยุ่งเกี่ยวกับการออกใบอนุญาตขายสุราได้ ถ้ามีส่วนได้เสียทางการเงิน แต่ถ้ามิได้เคารพกฎดังกล่าว ก็ไม่ทำให้การกระทำที่ผู้พิพากษาที่มีส่วนได้เสียได้ทำไปนั้นต้องเสียไป ในกรณีที่กฎหมายมีบทบัญญัติดังกล่าว กฎหมายก็จะกำหนดห้ามนำหลักการลำเอียงมาใช้บังคับ

2. ในกรณีที่กฎหมายไม่ให้ศาลมีอำนาจตรวจสอบฝ่ายปกครอง ในคดี *Wilkinson V. Barking Corporation* ปี 1948 พระราชบัญญัติ *Local Government Super annuation Acts* บัญญัติว่า ปัญหาที่ว่าพนักงานขององค์กรส่วนท้องถิ่นจะมีสิทธิได้รับเงินบำนาญหรือไม่นั้นให้องค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นผู้วินิจฉัยและให้อุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีสาธารณสุขได้ ได้มีผู้ฟ้องศาลว่า คำวินิจฉัยขององค์กรส่วนท้องถิ่นและของรัฐมนตรีเป็น โฆษเพราะทั้งคู่เป็นผู้พิพากษาในคดีของตนเอง เนื่องจากตามพระราชบัญญัติดังกล่าวองค์กรส่วนท้องถิ่นและรัฐมนตรีจะต้องจ่ายเงินเข้า

กองทุนสำหรับจ่ายเงินบำนาญให้แก่พนักงาน ศาลอุทธรณ์เห็นด้วยกับข้ออ้างดังกล่าวแต่วินิจฉัยว่า เนื่องจากพระราชบัญญัติได้กำหนดวิธีการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาไว้แล้ว ศาลจึงไม่มีอำนาจที่จะเข้าไปแทรกแซงในคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีได้อีก

3. ในกรณีที่วินิจฉัยนั้นเกี่ยวกับเรื่องนโยบายแล้ว หลักความไม่มีส่วนได้ส่วนเสียใช้บังคับเช่น ในคดี Franklin V. Minister of Town and County Planning 1947 ได้มีผู้ร้องขอต่อศาลให้สั่งเพิกถอนคำสั่งของรัฐมนตรีที่ให้จัดตั้งเมืองใหม่ขึ้นที่ Stevenage ตามกฎหมาย New Town Act 1946 รัฐมนตรีได้กระทำตัวเป็นผู้พิพากษาในคดีของตนเองโดยการยืนยันคำสั่งของตนเอง ซึ่งรัฐมนตรีได้ส่งไปตาม มาตรา 1 แห่งกฎหมายดังกล่าวจึงเป็นการขัดต่อหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ สถานขุนนางได้แบ่งแยกระหว่างอำนาจหน้าที่ทางตุลาการและทางปกครองของรัฐมนตรีโดยวินิจฉัยว่า การที่รัฐมนตรีมีคำสั่งยืนยันคำสั่งของตนเองหลังจากที่ได้รับรายงานการสอบสวนในท้องถิ่นแล้วนั้น เป็นการกระทำในทางปกครองไม่ใช่การกระทำทางตุลาการและคำสั่งนั้นเป็นเรื่องนโยบาย ดังนั้น รัฐมนตรีจึงต้องเคารพหลักของความยุติธรรมตามธรรมชาติในการกระทำเช่นนี้

4. ในกรณีที่มีผลประโยชน์ขัดกับผลประโยชน์ของเอกชนในขอบเขตของกฎหมายปกครองนั้น การชั่งน้ำหนักความสำคัญของเรื่องผลประโยชน์ของมหาชนย่อมมาก่อนเอกชนจำต้องยอมรับ ในการเสียประโยชน์ หรือสิทธิของตนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของมหาชนไว้การที่ต้องรักษาผลประโยชน์ของมหาชนไว้ก่อนนั้น เพราะไม่อาจหาวิธีการอื่นมาแทนได้จึงยอมอยู่เหนือหลักความไม่มีส่วนได้เสีย กล่าวคือ ไม่นำหลักความไม่มีส่วนได้เสียมาใช้บังคับ

หลักความไม่มีส่วนได้เสียในประเทศไทย

ในประเทศไทยก็มีการนำหลักความไม่มีส่วนได้เสียมาใช้เช่นกัน โดยนำมาใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และการออกคำสั่งทางปกครอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่กรณีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพิจารณาหรือมีคำสั่งนั้นอย่างแท้จริง กล่าวคือ เมื่อมีเหตุที่จะทำให้เกิดความไม่เที่ยงธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี หรือ การออกคำสั่งทางปกครอง เจ้าหน้าที่ผู้นั้นก็อาจขอลอนตัวจากคดีนั้นได้ หรือ คู่กรณีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจคัดค้านเจ้าหน้าที่ผู้นั้น ได้หากเห็นว่าเจ้าหน้าที่ผู้นั้นมีส่วนได้เสียในการพิจารณาเรื่องตน

หลักความไม่มีส่วนได้เสียในประเทศไทยนั้นปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 ที่บัญญัติถึงเหตุแห่งการคัดค้านผู้พิพากษาเอาไว้ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 63 บัญญัติถึงเหตุแห่งการคัดค้านด้านตุลาการศาลปกครองว่าอาจถูกคัดค้านได้ตามเหตุแห่งการคัดค้านผู้พิพากษาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น เป็นญาติเกี่ยวข้อง

กับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับคดีนั้น เป็นต้น นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 13¹² ถึง 20 ก็มีบทบัญญัติที่สะท้อนถึงหลักความไม่มีส่วนได้เสียของเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองไว้ด้วย เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองใช้เป็นหลักในการปฏิบัติราชการ โดยเจ้าหน้าที่ผู้พิจารณาเรื่องทางปกครองและเจ้าหน้าที่ทำคำสั่งทางปกครองจะต้องไม่มีส่วนได้เสียในเรื่องนั้นเพื่อเป็นหลักประกันความเป็นธรรมแก่คู่กรณีในคำสั่งทางปกครองนั้น

เมื่อพิจารณาหลักความไม่มีส่วนได้เสียดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นหลักการที่กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลผู้มีอำนาจสั่งการในเรื่องที่ตนมีส่วนได้เสียอยู่ ซึ่งบุคคลนั้นอาจจะสูญเสียความเป็นกลางและไม่อาจจะวินิจฉัยสั่งการในเรื่องนั้นๆ ได้โดยปราศจากอคติ มาวินิจฉัยสั่งการในเรื่องนั้น ในต่างประเทศถือหลักความไม่มีส่วนได้เสียถือเป็นหลักกฎหมายทั่วไปหรือเป็นหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติที่มีการนำมาใช้ในการพิจารณาสั่งการเรื่องต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนขององค์กรของรัฐทุกองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรตุลาการ ที่ถือเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผู้พิพากษาที่จะทำการพิจารณาพิพากษาคดีใดจึงต้องไม่มีส่วนได้เสียหรืออคติกับคดีนั้น ส่วนในประเทศไทยก็มีการนำเอาหลักความไม่มีส่วนได้เสียมาใช้กับระบบการทำงานของราชการไทยด้วย เพื่อให้การทำงานทุกขั้นตอนมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพ ทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานทางปกครองมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน อีกทั้งยังเป็นการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย หลักความไม่มีส่วนได้เสียจึงเป็นหลักการหนึ่งที่จะช่วยให้การทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ประชาชน

¹² พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 13 บัญญัติว่า “เจ้าหน้าที่ดังต่อไปนี้จะทำการพิจารณาทางปกครองไม่ได้

- (1) เป็นคู่กรณีเอง
- (2) เป็นคู่หมั้นหรือคู่สมรสของคู่กรณี
- (3) เป็นญาติของคู่กรณี คือ เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น
- (4) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้พิทักษ์หรือผู้แทนหรือตัวแทนของคู่กรณี
- (5) เป็นเจ้านายหรือลูกหนี้ หรือนายจ้างของคู่กรณี
- (6) กรณีอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

จากการศึกษาแนวความคิดและหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าเป็นแนวคิดที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้เข้ามาในกระบวนการยุติธรรมให้ได้รับความรับรองและคุ้มครองตามสิทธิของตนไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขบทวนคำพิพากษาคืออาญาที่มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยมากขึ้นโดยการใช้สิทธิโต้แย้ง คำพิพากษาหรือคำสั่งในปัญหาข้อเท็จจริง ปัญหาข้อกฎหมาย และการกำหนดโทษที่ไม่ถูกต้องหรือไม่สมควรได้ เพื่อให้มีการแก้ไขบทวนความผิดพลาดบกพร่องซึ่งเกิดขึ้นในการพิจารณาคดีนั้น ซึ่งก็เป็นหลักการทำนองเดียวกันกับหลักการพิจารณาคดี 2 ชั้น ที่ต้องการให้มีการพิจารณา 2 ชั้นเป็นอย่างน้อยเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการพิจารณาคดีของศาลหรือการกำหนดให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ก็เพื่อเป็นมาตรการในการแก้ไขผลของคำพิพากษาที่ผิดพลาด เป็นการเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ หรือเป็นการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพื่อคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าจะให้ความคุ้มครองและหลักประกันที่แท้จริงแก่ประชาชน และประการสุดท้ายคือหลักความไม่มีส่วนได้เสีย ที่มีแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยผู้ที่มีความเป็นกลางและไม่มีส่วนได้เสียในเรื่องที่ตัดสินนั้น เพื่อให้ผลแห่งคำพิพากษานั้นเป็นไปอย่างบริสุทธิ์และยุติธรรม เมื่อพิจารณาในส่วนขององค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ที่มีการกำหนดให้ผู้พิพากษาที่เป็นหรือเคยเป็นองค์คณะพิจารณาคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาอุทธรณ์มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในการประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้อีกก็ยังมีปัญหาการขัดต่อหลักความไม่มีส่วนได้เสียหรือหลักความเป็นกลาง

1.2 ระบบของศาล

1.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีระบบศาลเป็นแบบศาลคู่ แบ่งออกเป็น ศาลรัฐบาลกลาง (Federal Court) และศาลมลรัฐ (State Court) โดยศาลทั้งสองจะมีเขตอำนาจที่เหลื่อมกัน หมายความว่าศาลรัฐบาลกลางมิได้ถูกจำกัดอำนาจให้พิจารณาเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับกฎหมายรัฐบาลกลาง ส่วนศาลมลรัฐก็มิได้ถูกจำกัดอำนาจในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับกฎหมายมลรัฐเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ศาลรัฐบาลกลางมีอำนาจพิจารณา คดีแพ่งตามกฎหมาย สนธิสัญญาและรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันศาลรัฐบาลกลางก็มีอำนาจพิจารณาคดี ที่เรียกว่า “คดีความแตกต่างของพลเมือง” ซึ่งคู่ความเป็นพลเมืองต่างมลรัฐกัน แต่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับกฎหมายของมลรัฐ ทั้งที่คดีประเภทหลังนี้อยู่ในเขตอำนาจศาลของมลรัฐ นอกจากนี้คดีในส่วนของศาลรัฐบาลกลางที่เกี่ยวกับกฎหมายของรัฐบาลกลาง ก็อาจฟ้องต่อศาลมลรัฐได้เช่นกัน เว้นแต่รัฐสภาสหรัฐ (Congress) จะตราบัญญัติให้ฟ้องได้ที่ศาลรัฐบาลกลางแห่งเดียว

รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา หมวด 3 (Article 3) บัญญัติให้มีศาลฎีกาหนึ่งศาล และศาลล่างอื่นๆ ตามที่รัฐสภาสหรัฐฯ จะได้จัดตั้งขึ้น เป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ ทำให้เห็นได้ว่าบทบัญญัตินี้ กล่าวถึงศาลรัฐบาลกลางเพียงศาลเดียว คือ ศาลฎีกา ส่วนศาลอื่นๆ จะถูกจัดตั้งขึ้นตามรัฐสภาสหรัฐฯ จะกำหนด

ในการประชุมสมัยแรก เมื่อ พ.ศ. 2332 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ริเริ่มบัญญัติจัดตั้งศาลในระบบ 3 ชั้น ประกอบด้วย ศาลชั้นต้น เรียกว่า ศาลจังหวัด (District Court) ศาลชั้นกลาง คือ ศาลอุทธรณ์ (Court of Appeals) และศาลสูงสุด ได้แก่ ศาลฎีกา (Supreme Court) ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 รัฐสภาสหรัฐฯ ได้ผ่านรัฐบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งศาล (Magistrates Court) เพื่อแบ่งเบาภาระงานของศาลจังหวัด

ระบบองค์กรผู้พิพากษา

ศาลชั้นต้น

องค์กรของศาลจังหวัด ประกอบด้วยผู้พิพากษาคนเดียว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลนั้น โดยศาลจังหวัดในแต่ละมลรัฐมีจำนวนผู้พิพากษามากน้อยไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรของมลรัฐฯ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดได้รับหารแต่งตั้งจากประธานาธิบดีสหรัฐฯ ด้วยความเห็นชอบของวุฒิสภา (senate) เช่นเดียวกับผู้พิพากษารัฐบาลกลางอื่นๆ และอยู่ในตำแหน่งตลอดชีวิตตราบเท่าที่มีความประพฤติเสียหาย ปัจจุบันผู้พิพากษาจังหวัดมีประมาณ 560 คน โดยผู้พิพากษาจะต้องมีภูมิลำเนาในเขตศาลจังหวัดที่ได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ ยกเว้น ผู้พิพากษาศาลจังหวัดวอชิงตัน ดี.ซี. ศาลจังหวัดที่มี ผู้พิพากษามากกว่า 1 คน ผู้พิพากษาอาวุโสที่มีอายุการทำงานมากที่สุดจะดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา หัวหน้าศาลรับผิดชอบจ่ายคดีให้ผู้พิพากษาอื่น รวมทั้งควบคุมดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบของศาล

ศาลอุทธรณ์ มีผู้พิพากษาทั้งหมดประมาณ 170 คน โดยแต่ละศาลมีจำนวนผู้พิพากษาไม่เท่ากัน เช่น ศาลอุทธรณ์ภาค 1 ซึ่งเป็นศาลเล็กที่สุดมีผู้พิพากษา 6 คน ในขณะที่ศาลอุทธรณ์ภาค 9 มี จำนวน 28 คน องค์กรในการพิจารณาคดีประกอบด้วย ผู้พิพากษา 3 คน แต่หากเป็นคดีสำคัญอาจมีการพิจารณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่ (en banc) คือ ประกอบด้วยผู้พิพากษาทุกคนของศาลนั้น

ศาลฎีกา ประกอบด้วยผู้พิพากษา 9 คน ประธานศาลฎีกา 1 คน และผู้พิพากษา 8 คน รัฐธรรมนูญสหรัฐฯ มิได้กำหนดจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาเอาไว้ จึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของรัฐสภาว่าจะเห็นสมควรให้มี ผู้พิพากษากี่คน จากการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2332 ที่มีการจัดตั้งศาลฎีกาขึ้น ศาลฎีกามีผู้พิพากษา 6 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2412 เพิ่มขึ้นมาเป็น 9 คน และก็ไม่พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอีกเลย แต่ตามธรรมเนียมปฏิบัติของศาล องค์กรในศาลฎีกาจะ

ประกอบด้วยผู้พิพากษา 6 คน และผู้พิพากษาทุกคนจะต้องร่วมกันตัดสินคดี เว้นแต่จะมีการถอนตัวเนื่องจากมีเหตุขัดข้อง

นอกจากการพิจารณาคดีในรูปขององค์คณะแล้ว สหรัฐอเมริกายังนำระบบการพิจารณาคดีโดยลูกขุน (Jury) มาใช้โดย โดยลูกขุน หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่ได้รับการคัดเลือกให้ทำหน้าที่พิจารณาและ ชี้ขาดตัดสินคดี แบ่งออกเป็นลูกขุนเล็ก (Petit jury) และลูกขุนใหญ่ (Grand jury) ลูกขุนเล็กมีหน้าที่ พิจารณาคดี และทำการชี้ขาดข้อเท็จจริงทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ไม่มีหน้าที่ตัดสินข้อกฎหมายเพราะเป็นอำนาจของผู้พิพากษาที่นั่งเป็นองค์คณะในคดี ส่วนลูกขุนใหญ่ทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญา และมีคำสั่งฟ้องคดีถ้าปรากฏหลักฐานชัดเจน นอกจากนั้น ลูกขุนใหญ่อาจได้รับมอบหมายให้สอบสวนกรณีในกรณีหนึ่งเป็นการเฉพาะได้ อย่างไรก็ตาม ลูกขุนไม่มีอำนาจพิจารณาคดีแรงงาน คดีภาษี คดีปกครอง คดีลิขสิทธิ์ หรือคดีการค้าระหว่างประเทศ

การพิพากษา

ในการพิพากษาแต่ละคดีนั้น จะมาจากความเห็นของผู้พิพากษาแต่ละคนที่เป็นองค์คณะ โดยเริ่มจากประธานศาลฎีกาเสนอความเห็นก่อน แล้วผู้พิพากษาอื่นจึงเสนอความเห็นตามลำดับอาวุโส จากนั้นจึงออกเสียงเพื่อทำคำพิพากษา ในขั้นตอนนี้ผู้พิพากษาอาวุโสน้อยที่สุดจะออกเสียงก่อน คดีจะถูกตัดสินด้วยเสียงข้างมาก หากประธานศาลฎีกาเป็นฝ่ายข้างมาก ก็จะมอบให้ผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่งเป็นฝ่ายข้างมากเป็น ผู้กำหนดให้ผู้พิพากษาคนใดรับผิดชอบเขียนคำพิพากษาแต่ถ้าประธานศาลฎีกาอยู่ในเสียงข้างน้อย ผู้พิพากษาอาวุโสของฝ่ายเสียงข้างมากจะเป็นผู้กำหนดให้ผู้พิพากษาคนใดรับผิดชอบเขียนคำพิพากษาส่วน ผู้พิพากษาข้างน้อยจะตกลงกันว่า จะมอบให้ผู้ใดเขียนความเห็นแย้ง หรือผู้พิพากษาทุกคนในฝ่ายข้างน้อย จะเขียนความเห็นแย้งส่วนตัวของแต่ละคนก็ได้

คำพิพากษาของฝ่ายข้างมาก แม้จะมีคำพิพากษาไปในแนวทางเดียวกันก็ตาม แต่ทั้งนี้ ในฝ่าย ข้างมากเอง ผู้พิพากษาแต่ละคนก็อาจจะมีความเห็นที่แตกต่างกันได้ ส่วนมากจะแตกต่างกันในเหตุผลที่ ยกมาอ้าง กล่าวคือ ถ้าผู้พิพากษาฝ่ายข้างมาก 5 คน มอบให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งเขียนคำพิพากษา ผู้พิพากษาอีก 2 คน ใน 5 คน เห็นฟ้องในเหตุผลของร่างคำพิพากษา แต่อีก 2 คนอาจไม่เห็นด้วยในเหตุผลนั้น คือ เห็นด้วยในผลของคำพิพากษา แต่เห็นด้วยที่แตกต่างกันไป ก็สามารถเขียนความเห็นต่างของตนได้ และความเห็นของทุกฝ่ายจะถูกพิมพ์ปรากฏในคำพิพากษา ซึ่งเหตุผลดังกล่าวสามารถพบได้บ่อยครั้งใน คำพิพากษา อันสะท้อนถึงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการแสดงความคิดเห็น ได้เต็มที่เกี่ยวกับผลแห่งคดีได้เป็นอย่างดี

คำพิพากษาที่เขียนเสร็จแล้วยังไม่เรียกว่าเป็นคำพิพากษาฉบับสมบูรณ์ หากแต่ถือเป็นเพียงร่าง คำพิพากษาเท่านั้น เพราะตามประเพณีของศาล ผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่ง อาจเปลี่ยนใจได้ตลอดเวลาจนถึงเวลาที่ได้อ่านคำพิพากษานั้น โดยเปิดเผย ดังนั้น เสียงฝ่ายข้างมาก ในวันประชุมอาจเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

1.2.2 ประเทศอังกฤษ

การบริหารงานศาลในอังกฤษประกอบไปด้วย ศาลสูงสุด เป็นศาลที่รับคดีอุทธรณ์ทุกประเภทและจะพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลล่าง ศาลอุทธรณ์จะพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลยุติธรรมหรือคณะกรรมการระงับข้อพิพาท ศาลสูงจะทำหน้าที่เป็นทั้งศาลแพ่งชั้นต้นและศาลที่รับอุทธรณ์ในคดีอาญาจากศาลล่าง ศาลชั้นต้นทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาและคดีแพ่ง

ศาลสูงสุด ประกอบด้วยศาลสูงสุดของสหราชอาณาจักร คณะกรรมการตุลาการของ สภากองมนตรี และศาลสูง มีหน้าที่รับผิดชอบพิจารณาคดีอุทธรณ์และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งแยกอำนาจในสหราชอาณาจักร

คณะกรรมการตุลาการของสภากองมนตรี เป็นศาลอุทธรณ์สูงสุดของประเทศเครือจักรภพอังกฤษบางประเทศ อาณานิคม หมู่เกาะChannel และเกาะMan และยังมีเขตอำนาจรับคำอุทธรณ์จากองค์กร ทางศาสนาและองค์กรวิชาชีพ ผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาอุทธรณ์ในคณะกรรมการของสภากองมนตรีจะเป็น ผู้พิพากษาในศาลสูงสุดด้วย

ศาลสูง (Senior Courts) อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการปฏิรูปรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2005 ประกอบไปด้วย ศาลอุทธรณ์ ศาลสูง ศาลคราวน์

ศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) เป็นศาลที่รับอุทธรณ์คดีจากศาลคราวน์ และศาลสูง ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์จะได้รับการคัดเลือกจากศาลสูง เพื่อพิจารณาคดีอุทธรณ์มาจากศาลล่าง ลักษณะพิเศษของศาลอุทธรณ์ ได้แก่ ผู้พิพากษาสามารถกำหนดโทษเพิ่มขึ้นจนถึง 3 เดือนมากกว่าคำพิพากษาเดิม ถ้าศาลเห็นว่าคำอุทธรณ์ของจำเลยไม่มีสาระ

ศาลสูง (High Court) ประกอบด้วย ศาลคราวน์ ศาลสูง และศาลอุทธรณ์ จะพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์สูงและมีความสำคัญรวมทั้งทำหน้าที่กำกับดูแลศาลที่มีลำดับชั้นต่ำกว่าเป็นส่วนใหญ่ซึ่ง ทำหน้าที่เป็นทั้งศาลแพ่งชั้นต้นและศาลที่รับอุทธรณ์ในคดีอาญาจากศาลล่าง ประกอบไปด้วย 3 แผนก ได้แก่ (1) Queen's Bench (2) Chancery และ (3) แผนกครอบครัว ในแต่ละแผนกมิได้แยกออกจากกันเด็ดขาด แต่วิธีพิจารณาและการปฏิบัติอาจแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของการแบ่งแยกคดีในแต่ละศาลขึ้นอยู่กับคำฟ้องในเรื่องใด ผู้อุทธรณ์จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามแผนกของศาลมิฉะนั้น อาจถูกปรับ มีเขตอำนาจทั่วถึงอังกฤษและเวลส์ กระบวนการพิจารณาใน

ศาลสูงกระทำได้ในเขตศาลที่กำหนดไว้ การพิจารณาคดีในศาลสูงกระทำโดยผู้พิพากษานายเดี่ยว แต่การพิจารณาในบางแผนกมอบหมายให้ องค์คณะพิจารณาประกอบไปด้วยผู้พิพากษา 2 คน หรือมากกว่า ได้แก่ Queen's Bench Division

Queen's Bench Division หรือ King's Bench Division ในกรณีที่ประมุขเป็น พระราชินีหรือพระมหากษัตริย์ มีบทบาท 2 ประการ ได้แก่ การพิจารณาคดีสัญญาและคดีทำร้าย ร่างกายรวมทั้งคดีหมิ่นประมาท มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นศาลที่ทำหน้าที่ศาลล่างด้วยและรับอุทธรณ์ ข้อกฎหมายในคดีของศาลมาจิสเตรทและศาลคราวน์ ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก ได้แก่ ประธาน แผนก ทำหน้าที่พิจารณาคดีในศาลคราวน์เกี่ยวกับคดีอาญาร้ายแรงและมีความสำคัญเท่านั้น ส่วนผู้ พิพากษาประจำศาลและผู้ช่วยผู้พิพากษาจะพิจารณาคดีในศาลคราวน์

ศาลแผนก Chancery พิจารณาคดีเกี่ยวกับกฎหมายธุรกิจ กฎหมายทรัพย์สิน กฎหมายมรดก และกฎหมายที่ดิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมตามกฎหมายคอมมอนลอว์ คดีที่อุทธรณ์เกี่ยวกับภาษีอากรศาลแผนกครอบครัว พิจารณาคดีเกี่ยวกับการหย่า การปกครองบุตร มรดกและการรักษาพยาบาล คดีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตร่างกายและความตายของเด็ก มีเขตอำนาจรับคดี ที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพเด็กและประ โยชน์ของเด็กและมีเขตอำนาจ โดยเฉพาะในคดีปกครองเด็ก

ศาลชั้นต้น ศาลคราวน์ (Crown Court)

ศาลคราวน์ ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาที่ร้ายแรงในอังกฤษการพิจารณา พิพากษาคดีในศาลจะกระทำอย่างเป็นทางการ ผู้พิพากษาและทนายความจะสวมเสื้อครุย (ผู้ พิพากษาสวมชุดสีแดง ทนายทั้งสองฝ่ายสวมครุยสีดำ) และประดับเครื่องหมายที่แสดงว่าผู้สวมชุด ครุยดำรงตำแหน่งใด ผู้พิพากษาเป็นผู้พิพากษาอาชีพ ในการพิจารณาคดีในศาลผู้พิพากษาจะนั่ง พิจารณากับลูกขุน ในคดีความผิดร้ายแรงจะพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาศาลสูง คดีส่วนใหญ่จะได้รับ การพิจารณาโดยผู้พิพากษาประจำศาล ซึ่งเป็นผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีในศาลหนึ่งศาลใด โดยมีกำหนดระยะเวลา เช่น 6 เดือน แล้วย้ายไปทำหน้าที่ที่ศาลอื่นที่กำหนดให้ หรือผู้พิพากษาไม่ เต็มเวลา หรือผู้ช่วยผู้พิพากษา ไม่เต็มเวลา¹³

การมอบหมายงานในศาลคราวน์จะต้องเป็นไปตามข้อกำหนดและความผิด ซึ่งจะได้รับการพิจารณาคดีในศาลคราวน์ จำแนกออกได้ดังนี้

ชั้น 1 ฆ่าคนตายโดยเจตนาและกบฏ จะได้รับการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษา ศาลสูง

¹³ ประมวลสาระชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 67

ชั้น 2 ฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา ฆ่าเด็กทารก ทำแท้ง ช่มชู้ มีเพศสัมพันธ์กับเด็กหญิงอายุต่ำกว่า 13 ปี โดยญาติทางสายโลหิตใกล้ชิด มักจะได้รับการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาศาลสูง

ชั้น 3 ความผิดอื่น ๆ ที่พิจารณาคดีโดยการฟ้องนอกจากที่กำหนดในชั้น 1 ชั้น 2 และชั้น 4 จะได้รับการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาศาลสูง ผู้พิพากษาประจำศาล หรือผู้พิพากษาไม่เต็มเวลา

ชั้น 4 ทำร้ายร่างกายบาดเจ็บ หรือบาดเจ็บสาหัสโดยเจตนา ชิงทรัพย์และความผิดที่อาจพิจารณาได้ในศาลชั้นต้นและศาลที่สูงกว่า จะได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาประจำศาล ผู้พิพากษาไม่เต็มเวลา หรือผู้ช่วยผู้พิพากษาไม่เต็มเวลา

ศาลคราวน์มี 3 ชั้นศาล ได้แก่ ศาลลำดับหนึ่ง ศาลลำดับสอง และศาลลำดับสาม

ศาลลำดับหนึ่ง พิจารณาในความผิดที่ฟ้องได้ทุกความผิด ศาลลำดับสามสามารถพิจารณาคดีประเภทที่มีความผิดที่ฟ้องได้แต่ไม่ร้ายแรง ศาลคราวน์ชั้น 3 ไม่มีผู้พิพากษาศาลสูงประจำไม่เหมือนกับศาลลำดับหนึ่งที่พิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาศาลสูงและศาลลำดับสองที่พิจารณาโดยผู้พิพากษาศาลสูงเป็นครั้งคราว

การพิจารณาคดีในศาลจะกระทำอย่างเป็นทางการและแต่งตั้งผู้เต็มยศ การกล่าวถึงผู้พิพากษาจะต้องแสดงด้วยความเคารพเรียกว่า My Lord หรือ Your Lordship ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกจัดให้นั่งในที่สูงในบริเวณที่จัดให้เพื่อให้ผู้อื่นเห็นได้อย่างชัดเจนโดยมีตำรวจในเครื่องแบบควบคุม การพิจารณาคดีในศาลคราวน์จะตัดสินความผิด โดยลูกขุน และทนายความของแต่ละฝ่ายสามารถคัดค้านลูกขุนได้ แต่ในทางปฏิบัติมักไม่ค่อยปรากฏการคัดค้าน เพราะการคัดเลือกลูกขุนในอังกฤษไม่มีการสอบถามลูกขุน การลงคะแนนเสียงของลูกขุนไม่จำเป็นจะต้องเป็นเอกฉันท์ ถ้าลูกขุนส่วนใหญ่ 10 คน ในจำนวน 12 คน เห็นว่าจำเลยมีความผิด

ศาลมาจิสเตรท (Magistrate Court)

ศาลมาจิสเตรท (Magistrate Court) เป็นศาลที่พัฒนาการในกระบวนการยุติธรรมของอังกฤษที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดี ผู้พิพากษาทำหน้าที่รักษาความสงบ เป็นเจ้าหน้าที่ตุลาการในระดับท้องถิ่นจนถึงศตวรรษที่ 19 หลังจากนั้นศาลท้องถิ่นเข้ามาทำหน้าที่แทน แต่ผู้พิพากษาในท้องถิ่นศาลมาจิสเตรท พิจารณาพิพากษาคดีอาญาเล็กๆ น้อย ๆ และคดีไม่ร้ายแรง

การพิพากษาโทษเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพิจารณาในศาลมาจิสเตรท แยกจากการพิจารณาคดีกฎหมายมิได้กำหนดความผิดตายตัวในแต่ละความผิดแต่มีช่องว่างให้ศาล

เลือกการลงโทษขั้นต่ำไปจนถึงขั้นสูงที่กำหนดในกฎหมายในแต่ละความผิด ยกเว้นความผิดฐานฆ่าคนตาย ซึ่งกำหนดโทษจำคุกตลอดชีวิตสถานเดียว¹⁴

ศาลมาจิสเตรทและศาลคราวน์โดยปกติจะพิจารณาคดีโดยเปิดเผยและมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่าศาลจะต้องทำการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผย ทั้งนี้ ศาลอาจใช้ดุลพินิจในการพิจารณาคดีเป็นการลับได้ด้วย ถ้ามีความจำเป็นในการบริหารความยุติธรรม

1.2.3 ประเทศฝรั่งเศส

ในชั้นศาลของประเทศฝรั่งเศสนั้นมิได้มีแต่เฉพาะกระบวนการในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น แต่รวมถึงกระบวนการไต่สวนคดีของผู้พิพากษาไต่สวนและศาลและศาลไต่สวนซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนพิจารณาคดีด้วย ในส่วนนี้จึงจะทำการศึกษาระบบและโครงสร้างของศาลในประเทศฝรั่งเศสในเบื้องต้นก่อน

โครงสร้างของศาลในประเทศฝรั่งเศส

ศาลในประเทศฝรั่งเศสแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ

ศาลชั้นต้น

โดยทั่วไปประกอบด้วยศาลจังหวัด, ศาลแขวง, ศาลเสริมหรือศาลมโนสาร่ สำหรับคดีอาญาได้แบ่งประเภทศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาในชั้นต้น ออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) ศาลตำรวจ รับผิดชอบพิจารณาคดีพิพากษาคดีความผิดลหุโทษซึ่งมีความผิดน้อยที่สุดคือโทษปรับ โทษจำคุกหรือห้ามใช้สิทธิ
- 2) ศาลมัชฌิมโทษ รับผิดชอบพิจารณาคดีพิพากษาคดีความผิดมัชฌิมโทษซึ่งจะมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี รวมทั้งโทษปรับและโทษทำงานสาธารณะประโยชน์
- 3) ศาลลูกขุน รับผิดชอบคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษ ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป

ศาลอุทธรณ์

มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่มีการอุทธรณ์ในคดีอาญาที่ศาลตำรวจและศาลมัชฌิมโทษตัดสินคดีตามหลักทั่วไป นอกจากนี้ยังมีศาลลูกขุนชั้นอุทธรณ์ ซึ่งเป็นศาลอุทธรณ์พิเศษทำหน้าที่พิจารณาคดีที่ผ่านการพิจารณาพิพากษาของศาลลูกขุนชั้นต้นมาอีกด้วย

¹⁴ แหล่งเดิม หน้า 68

ศาลฎีกา

แบ่งเป็นแผนกคดีแพ่ง 4 แผนก แผนกพาณิชย์ 1 แผนก แผนกคดีอาญา 1 แผนก โดยศาลฎีกาฝรั่งเศสไม่รับพิจารณาในปัญหาข้อเท็จจริง จะพิจารณาแต่เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายโดยทำหน้าที่ตรวจสอบว่าได้มีการพิพากษาคดีโดยศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์ไว้ถูกต้องหรือไม่

บทบาทของศาลในชั้นสอบสวน : ผู้พิพากษาไต่สวน

ลักษณะเด่นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศฝรั่งเศสประการหนึ่งที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้นก็คือ การมีศาลไต่สวนและผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งจะมีบทบาทในชั้นสอบสวนด้วย โดยผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ถูกไต่สวน ซึ่งผู้พิพากษาไต่สวนจึงได้รับชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า “ผู้พิพากษาสอบสวน” ด้วย นอกจากนี้ผู้พิพากษาไต่สวนยังมีอำนาจในการสั่งขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราวระหว่างการไต่สวนด้วย

อำนาจไต่สวนคดี

ในฐานะที่เป็นผู้ที่มีอำนาจค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญา ผู้พิพากษาไต่สวนมีภารกิจสำคัญสองประการคือ

1) ภารกิจไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด

ผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจในการสอบสวนด้วยตนเองได้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอการพิสูจน์ความจริงในคดีอาญาซึ่งมีอำนาจเหมือนพนักงานสอบสวนของไทย หรือหากไม่สอบสวนด้วยตนเองก็อาจร้องขอให้ตำรวจฝ่ายคดีหรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการแทนก็ได้ อำนาจสอบสวนของผู้พิพากษาไต่สวนมีตั้งแต่การสอบปากคำไม่ว่าจะไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกไต่สวนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง การเดินทางไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ การค้นที่พยานหลักฐานของผู้ต้องสงสัยหรือบุคคลที่อาจมีส่วนร่วมกับการกระทำความผิดการยึดวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือสิ่งของที่บ่งชี้การกระทำความผิด

นอกจากนี้ ผู้พิพากษาไต่สวนยังเป็นผู้ที่มีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการสั่งอนุญาตให้มีการใช้มาตรการสืบสวนสอบสวนพิเศษ โดยการดักฟังและบันทึกการสนทนาทางโทรศัพท์ โดยมีคำสั่งอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร ได้เป็นระยะเวลาครั้งละสี่เดือน และสามารถขยายระยะเวลาดังกล่าวได้อีกหนึ่งครั้ง คำสั่งอนุญาตนั้นเป็นการกระทำในชั้นไต่สวน จึงไม่มีลักษณะของการพิจารณาคดี และไม่อาจอุทธรณ์ได้

2) ภารกิจไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิด

การไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดนี้ ได้รับอิทธิพลทางทฤษฎีอาญาจากสำนักป้องกันสังคมใหม่ ซึ่งมีนายมาร์ค อังเซล ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นบิดาแห่งทฤษฎีป้องกันสังคมใหม่ โดยแนวคิดและหลักการของทฤษฎีป้องกันสังคมใหม่ได้แพร่หลายในประเทศฝรั่งเศสและเริ่มมีอิทธิพลต่อระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา โดยมีหลักการว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดจะต้องพิจารณาถึงความเป็นมาและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดประกอบด้วย เพื่อให้การพิจารณาลงโทษมีความเหมาะสมกับการกระทำ ความผิดที่เขาได้กระทำ

การไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดนี้ ในคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษนั้น ผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องกระทำทุกคดี แต่ในความผิดฆาตกรรมโทษนั้นจะกระทำเมื่อผู้เป็นคดีที่ผู้พิพากษาไต่สวนพิจารณาเห็นว่าสมควรทำการไต่สวน ที่ต้องกระทำการไต่สวนเช่นนี้ก็เพื่อให้ได้ทราบความเป็นมาแห่งความประพฤติของผู้ถูกไต่สวนเพื่อพิจารณาลงโทษให้ได้อย่างเหมาะสมกับตัวผู้ถูกไต่สวนตามทฤษฎีป้องกันสังคมใหม่ที่ได้กล่าวมาแล้ว¹⁵

อำนาจสั่งขังผู้ถูกไต่สวนชั่วคราวในระหว่างการไต่สวน

เดิมนั้นอำนาจออกคำสั่งชั่วคราวในระหว่างการไต่สวนนั้นเป็นอำนาจของผู้พิพากษา ไต่สวนหรือศาลไต่สวนเท่านั้น แต่การที่ผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจทั้งในการไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดและการสั่งขังชั่วคราวในระหว่างการไต่สวนเช่นนี้ก็ได้ออกวิจาร์ณว่าอาจเป็นสาเหตุให้มีการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ จึงได้มีการตั้งผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง ตามรัฐบัญญัติฉบับเลขที่ 2000-516 ลงวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 2000 เพื่อถ่วงดุลอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนในการพิจารณาสั่งขัง ผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราวในระหว่างการไต่สวน

สำหรับความผิดที่จะอยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะสั่งขังชั่วคราวได้นั้น กำหนดไว้ว่า จะต้องเป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษหรือความผิดฆาตกรรมที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไป และการสั่งขังชั่วคราวนี้ก็มีกรขยายระยะเวลาขังชั่วคราวได้ โดยผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องพิจารณาแล้วว่ากรขยายระยะเวลาขังชั่วคราวนั้นจะเป็นเพียงหนทางเดียวที่จะ

1) รักษาไว้ซึ่งพยานหลักฐานหรือวัตถุพยาน หรือป้องกันที่จะไม่ให้เกิดความกีดกันต่อพยานบุคคลหรือผู้เสียหาย หรือการสมคบกันเพื่อกระทำความผิดระหว่างผู้ถูกไต่สวนกับผู้สนับสนุนการกระทำผิด

¹⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล (2545) คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรุงเทพมหานคร วิญญูชน หน้า 161-163

2) คຸ່ມครองຜູ້ຖືກໄຕ່ສວນຈາກການແກ້ແຄ້ນ ຫຼືເພື່ອເປັນລັກປະກັນໃນການທີ່ ຈະເອາຕຳຜູ້ຖືກ ໄຕ່ສວນໄວ້ໃນຂໍ້ກຳນົດຂອງກູໝາຍ (ປ້ອງກັນການລຸບເນີ) ເພື່ອຍຸຕິກຳກະທຳ ກວາມຜິດ ຫຼືເພື່ອກຳປ້ອງກັນໄມ້ເຮັດການກະທຳກວາມຜິດຊື່ນໃໝ່

3) ຍຸຕິປັນຫາກວາມຍຸ່ງຍາກທີ່ໄມ້ປັດຕິແລະກະທົບຕໍ່ກວາມສບຽບຮົ່ວຍອັນ ເນື່ອງມາຈາກ ກວາມຮຸນແຮງຂອງກວາມຜິດ ພຸຕິກຳກະທຳຂອງການກະທຳກວາມຜິດ ຫຼືກວາມຮ້າຍແຮງຂອງ ກວາມເສີຍຫາຍທີ່ເກີດຂຶ້ນຈາກການກະທຳດັ່ງກ່າວ

ໃນທາງປຸກປັດ ຜູ້ພິພາກສາໄຕ່ສວນມັກໃຊ້ອຳນາຈສັງຂັງຜູ້ຖືກໄຕ່ສວນໄວ້ຮ່ວາງ ການໄຕ່ສວນ ການໄຕ່ສວນນັ້ນ ໄມ້ໄດ້ມີການກຳນົດຮະຍະເວລາວ່າຈະຕ້ອງເສື່ອຈື່ນລົງເມື່ອໃດ ດັ່ງນັ້ນ ຮະຍະເວລາຂອງການໄຕ່ສວນ ຈຶ່ງຂຶ້ນຢູ່ກັບກວາມຍາກງ່າຍແລະກວາມສັບສ້ອນຂອງຄື ຊຶ່ງສ່ວນໃຫຍ່ ຮະຍະເວລາໃນການໄຕ່ສວນແຕ່ລະຄືທີ່ແຕກຕ່າງກັນໄປຕາມກວາມຍຸ່ງຍາກສັບສ້ອນດັ່ງກ່າວ ແຕ່ຮະຍະເວລາໃນ ການຂັງຂັວຮາວນັ້ນ ໄມ້ໄດ້ມີກວາມໄມ້ແນ່ນອນ ໄປຕາມກວາມຍຸ່ງຍາກສັບສ້ອນຂອງຄືແຕ່ຢ່າງໃດ ແຕ່ຈະ ຂຶ້ນຢູ່ກັບປະເທກກວາມຮ້າຍແຮງຂອງກວາມຜິດແລະພຸຕິກຳກະທຳແຫ່ງຄືເປັນກຳນົດ ໆ ໄປ ເຊັ່ນໃນກຳນົດ ກວາມຜິດອຸກຸຮຸ້ໂທຍນັ້ນແມ້ຈະມີອັຕຣາໂທຍຈຳກຸດຕັ້ງແຕ່ສິບປີຂຶ້ນໄປຈົນຕົວລອດຊີວິດ ແຕ່ຮະຍະເວລາໃນ ການຂັງຂັວຮາວນັ້ນຈະຕ້ອງໄມ້ເກີນ 1 ປີ ເວັ້ນແຕ່ຜູ້ພິພາກສາແຫ່ງເສື່ອກຳແລະການກັກຂັງເຫັນສມຄວາມມີ ຄຳຕັ້ງຮ່ວມທັງເຫຸສຸລອນຸຍາດຂາຍຮະຍະເວລາຂັງເພີ່ມ ຊຶ່ງເພີ່ມໄດ້ຄືຮຸ້ງລະໄມ້ເກີນຫົດເດືອນ ເປັນຕົ້ນ

ບທບາທຂອງສາລາໃນຂັ້ນພິຈາຣາຄື

ເມື່ອກະບວນການທາງອາຍາໄດ້ດຳເນີນການມາຕົ້ນທີ່ຈະເຂົ້າສູ່ຂັ້ນພິຈາຣາຄື ຂອງສາລາແລ້ວໄມ້ວ່າຈະມາຈາກຂັ້ນຕອນຂອງການສອບສວນຂອງໃຜກໍຕາມ ຂັ້ນຕໍ່ໄປຫາຄືອາຍາດັ່ງກ່າວ ຈະຕ້ອງເຂົ້າສູ່ການພິຈາຣາພິພາກສາຄືຂອງສາລາແລ້ວ ຍ່ອມຕ້ອງມີການຟ້ອງຮ້ອງຕໍ່ສາລາ ຊຶ່ງສາລາຂັ້ນຕົ້ນທີ່ ພິຈາຣາພິພາກສາຄືອາຍາຂອງປະເທກຝຣັ່ງເສສນັ້ນມີຢູ່ 3 ສາລາຕາມປະເທກຂອງກວາມຜິດທີ່ໄດ້ກ່າວ ໄປແລ້ວ ດ້ວຍສາລາທັງ 3 ນັ້ນມີລັກຊະໄນການພິຈາຣາພິພາກສາໂດຍມີຜູ້ພິພາກສາອາຊີຟແລະຄະລຸກຊຸນ ດັ່ງນັ້ນຈຶ່ງຄວາກສຶກຳຮຸບແບບຂອງສາລາຄຸກຊຸນ ຊຶ່ງຄືວ່າເປັນຕົວແທນທີ່ຈະເຮັດໃຫ້ເຂົ້າໃຈຕົວບທບາທຂອງສາລາໃນ ຂັ້ນພິຈາຣາຄືໄດ້

ໂດຍປະເທກຝຣັ່ງເສສໄດ້ມີການນຳເອາຮະບບຄຸກຊຸນມາໃຊ້ຮ່ວມທັງມີການປຸກປັດ ຝຣັ່ງເສສ ໂດຍເລີ່ມນຳເຂົ້າມາບັນຍຸຕິໃຊ້ໃນປະມວລກູໝາຍວິທີໄຕ່ສວນຄືອາຍາ ຄ.ສ. 1810 ແລະໄດ້ມີການ ປັບປຸງວິທີການເຮັດຈົນຕົວປັດຈຸບັນ ໂດຍຮະບບຄຸກຊຸນໃນປະເທກຝຣັ່ງເສສນັ້ນມີລັກຊະທຳນອງ ເດີຍວກັບສາລາທີ່ມີຜູ້ພິພາກສາສມທບ ນັ້ນພິຈາຣາຄືຮ່ວມທັງຜູ້ພິພາກສາອາຊີຟ ແລະຈະມີການທຳນອງ ຮ່ວມທັງຮ່ວມທັງອັດຕະຜູ້ພິພາກສາອາຊີຟແລະຄະລຸກຊຸນຕັ້ງແຕ່ເລີ່ມການພິຈາຣາຈົນກະທັ້ງວິນິຈັຍ ການກະທຳກວາມຜິດແລະການພິຈາຣາກຳນົດໂທຍທີ່ ຈະລົງແກ້ຈຳເລຍ

องค์ประกอบของศาลลูกขุน

องค์ประกอบของศาลลูกขุน แยกเป็นสองส่วน คือส่วนที่เป็นศาล ส่วนหนึ่ง และส่วนที่เป็นองค์คณะลูกขุนอีกส่วนหนึ่ง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของศาลลูกขุนในส่วนที่เป็นศาล จะประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพจำนวนสามคนเป็นประธานศาลลูกขุนหนึ่งคน (Un president) และองค์คณะอีกสอง ประธานศาลอุทธรณ์เขตศาลลูกขุนตั้งอยู่ในเขตอำนาจ จะเป็นผู้แต่งตั้งประธานศาลลูกขุนและองค์คณะอีกสองคนก่อนที่จะมีการเปิดฤดูกาลพิจารณาพิพากษาคดีของศาลลูกขุน แสดงให้เห็นว่าศาลลูกขุนมีระยะเวลาการทำงานไม่เต็มตลอดทั้งปีจึงไม่มีลักษณะเป็นศาลถาวรเหมือนศาลประเภทอื่น¹⁶

ตำแหน่งประธานศาลลูกขุนจะแต่งตั้งจากผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสในระดับผู้พิพากษาที่ปรึกษาประจำศาลอุทธรณ์ (Conseiller a la cour d'appel) ในเขตที่ผู้พิพากษาท่านนั้นประจำอยู่ และศาลลูกขุนนั้นจะต้องอยู่ในเขตอำนาจของศาลอุทธรณ์ดังกล่าว การตั้งประธานศาลลูกขุนนั้นสมควรเลือกมาจากผู้พิพากษาที่มีประสบการณ์ ความชำนาญงาน และที่สำคัญคือรักที่จะปฏิบัติภารกิจของศาลลูกขุน ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่ประธานศาลอุทธรณ์เขตจะแต่งตั้งผู้พิพากษาที่ปรึกษาที่อยู่ในเขตอำนาจของตนคนเดียวกันให้ดำรงตำแหน่งประธานศาลลูกขุนซ้ำกันหลายครั้ง

ในกรณีที่ประธานศาลลูกขุนไม่สามารถกระทำหน้าที่ได้ก่อนเปิดฤดูกาลพิจารณาพิพากษาคดีของศาลลูกขุน ประธานศาลอุทธรณ์เขตก็สามารถแต่งตั้งผู้พิพากษาคนอื่นให้ดำรงตำแหน่งแทนได้ แต่ถ้าเหตุที่ทำให้ประธานศาลลูกขุนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เกิดขึ้นหลังจากที่เปิดฤดูกาลพิจารณาพิพากษาคดีของศาลลูกขุนแล้ว ผู้พิพากษาที่อาวุโสสูงสุดในองค์คณะก็จะทำหน้าที่ประธานศาลลูกขุนแทน แม้ว่าผู้พิพากษาดังกล่าวจะมีได้ดำรงตำแหน่งในระดับผู้พิพากษาที่ปรึกษาประจำศาลอุทธรณ์ก็ตาม

ผู้พิพากษาที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นองค์คณะของศาลลูกขุนนั้นขึ้นอยู่กับว่าศาลลูกขุนมีสถานที่ตั้งอยู่ที่ไหน ถ้าหากศาลลูกขุนเป็นศาลที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นสถานที่ตั้งของศาลอุทธรณ์เขตแล้ว ผู้พิพากษาองค์คณะอีกสองคนก็จะแต่งตั้งจากผู้พิพากษาระดับที่ปรึกษาของศาลอุทธรณ์เขตนั้นเช่นกัน แต่ถ้าเป็นศาลลูกขุนที่ตั้งอยู่ ณ ที่ทำการของศาลชั้นต้น (Le tribunal de grande instance) ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลอุทธรณ์เขต ดังนี้ผู้พิพากษาองค์คณะของศาลลูกขุนทั้งสองคนจะแต่งตั้งจากผู้พิพากษาที่ประจำอยู่ในศาลชั้นต้นนั่นเอง แต่ไม่ว่ากรณีใดๆ ผู้พิพากษาองค์

¹⁶ อุทัย อาทิวา (2554) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ตัวอย่างของระบบลูกขุนฝรั่งเศส” *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* (กรกฎาคม) หน้า 218-224

คณะของศาลลูกขุนนี้จะได้รับการแต่งตั้งจากประธานศาลอุทธรณ์เขตก่อนที่จะมีการเปิดฤดูกาลพิจารณาผู้พิพากษาคดีของศาลลูกขุน

2. องค์ประกอบของศาลลูกขุนในส่วนที่เป็นลูกขุน จะขออธิบายเป็นสองส่วนคือ จำนวนของลูกขุนและคุณสมบัติของการที่จะได้รับคัดเลือกเป็นลูกขุน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จำนวนของลูกขุน (Le nombre des jurés) ตั้งแต่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีไต่สวนคดีอาญา ค.ศ. 1810 เป็นต้นมา จนถึงปี ค.ศ.1941 จำนวนของลูกขุนในการพิจารณาคดีของศาลลูกขุนอยู่ที่ 12 คน เท่ากับจำนวนของลูกขุนที่ใช้อยู่ในการพิจารณาคดีอาญาในระบบกฎหมายแองโกล-แซ็กซอน แต่หลังจากปี ค.ศ. 1941 เป็นต้นมา จำนวนลูกขุนที่เป็นองค์ประกอบของศาลลูกขุนในประเทศฝรั่งเศสมีความผันผวนเรื่อยมา ตัวเลขของจำนวนลูกขุนเคยลดลงเหลือ 6 คน เนื่องจากการมีลูกขุนถึงจำนวน 12 คนนั้น ทำให้กระบวนการพิจารณายุ่งยากและล่าช้า หลังจากนั้นได้เปลี่ยนเป็น 7 คน จนในที่สุดเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 จำนวนของลูกขุนคงอยู่ที่จำนวน 9 คน ขณะที่จำนวนของผู้พิพากษาอาชีพที่เป็นองค์คณะของศาลลูกขุนยังคงอยู่ที่ 3 คน ดังนั้น เมื่อรวมทั้งผู้พิพากษาอาชีพและลูกขุนเข้าด้วยกันแล้ว ศาลลูกขุนจะประกอบด้วยองค์คณะทั้งหมดจำนวน 12 คน¹⁷

ตามหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยเสียงข้างมากขององค์คณะศาลลูกขุนทั้งหมดนั้น การที่ศาลลูกขุนจะวินิจฉัยคดีในทางที่เป็นผลร้ายแก่จำเลยได้นั้น จะต้องมิละเลยเสียงขององค์คณะที่หนึ่งพิจารณารวมกันไม่น้อยกว่า 8 เสียง เหตุที่ต้องบัญญัติเช่นนี้ ก็เพื่อให้ความสำคัญกับเสียงส่วนใหญ่ของลูกขุนในการที่จะพิจารณาลงโทษจำเลย กล่าวคือ แม้ผู้พิพากษาอาชีพทั้งสามคนจะมีความเห็นในการวินิจฉัยในทางที่เป็นโทษแก่จำเลยก็ตาม ก็ต้องอาศัยจำนวนเสียงส่วนใหญ่ของคณะลูกขุนด้วย คือ จำนวน 5 เสียง (จาก 9 เสียง) บวกกับเสียงของผู้พิพากษาอาชีพที่เป็นองค์คณะลูกขุนด้วย คือ จำนวน 3 เสียง รวมเป็น 8 เสียงจึงจะสามารถลงโทษจำเลยจำนวน 4 เสียง แม้ผู้พิพากษาอาชีพทั้งสามคนจะมีความเห็นตรงกันว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด แต่รวมเสียงทั้งหมดแล้วได้แค่เพียง 7 เสียง ก็ไม่สามารถลงโทษจำเลยได้ แสดงให้เห็นว่าเสียงส่วนใหญ่ของลูกขุนมีส่วนสำคัญในการที่จะชี้ขาดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่

สำหรับการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลลูกขุนนั้น ก่อนที่จะปฏิรูปประมวลวิธีพิจารณาความอาญาในปี ค.ศ. 2000 หลังจากที่ศาลลูกขุนพิพากษาคดีแล้ว คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลได้เพียงศาลเดียวคือ ศาลฎีกา ซึ่งศาลฎีกาของฝรั่งเศสมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะแต่

¹⁷ แหล่งเดิม หน้า 225-251

ปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น ดังนั้น จึงกลายเป็นว่าคดีที่ผ่านการพิจารณาของผู้พิพากษาไต่สวนและศาลไต่สวนซึ่งมีคำสั่งว่าคดีมีมูลและส่งไปให้ศาลอุทธรณ์ซึ่งเป็นศาลในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีนั้น มีกลไกในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีเพียงแค่สองศาล คือ ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา แต่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงนั้นมีเพียงแค่ศาลเดียวคือศาลอุทธรณ์เท่านั้น

ด้วยปัญหาดังกล่าวจึงมีแนวคิดที่จะตั้งศาลที่จะรับการพิจารณาคำร้องอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์จึงได้มีการเสนอให้ตั้งศาลอุทธรณ์เพื่อพิจารณาคำร้องอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ สุดท้ายฝ่ายนิติบัญญัติของประเทศฝรั่งเศสจึงเห็นว่าสมควรจัดตั้งศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์เพื่อให้การพิพากษาคดีเป็นไปอย่างละเอียดรอบคอบขึ้น และสอดคล้องกับหลักการให้โอกาสคู่ความในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ชั้นต้นนั้นต้องกระทำต่อศาลของศาลอุทธรณ์ที่พิพากษาคดีภายใน 10 วัน นับแต่วันที่มีการอ่านคำพิพากษา หากเป็นคำพิพากษาให้ลงโทษ การยื่นอุทธรณ์จะต้องทำโดยจำเลยที่ถูกลงโทษ และพนักงานอัยการ คู่ความฝ่ายแพ่งมีสิทธิอุทธรณ์ได้ต่อเมื่อคำพิพากษาดังกล่าวกระทบถึงส่วนได้เสียในทางแพ่งของบุคคลดังกล่าวเท่านั้น หากเป็นกรณีคำพิพากษาให้ยกฟ้อง พนักงานอัยการที่จะสามารถใช้อำนาจนี้ได้คงจำกัดเฉพาะผู้ที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีอัยการเท่านั้น

1.2.4 ประเทศไทย

เดิมระบบของศาลในประเทศไทยเป็นระบบศาลเดี่ยว กล่าวคือ มีศาลยุติธรรมเพียงศาลเดียวมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง โดยแบ่งชั้นศาลออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการจัดตั้งระบบศาลเสียใหม่ มีการจัดตั้งศาลเพื่อเสริมศาลที่มีอยู่เดิม โดยกำหนดให้มี ศาลรัฐธรรมนูญ, ศาลยุติธรรม, ศาลปกครอง, ศาลทหาร ซึ่งแต่ละศาลก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแตกต่างกันไป จึงทำให้ระบบศาลของประเทศไทยกลายเป็นระบบศาลกลุ่มมาตั้งแต่นั้นมา

ศาลยุติธรรม (Court of Justice)

ศาลยุติธรรมเป็นศาลที่มีหน้าที่หลักในการพิจารณาข้อพิพาทของเอกชน ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา และยังเป็นศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป กล่าวคือ เมื่อมีข้อพิพาทใดเกิดขึ้น แต่ไม่อยู่ในอำนาจศาลใดศาลหนึ่ง ประชาชนสามารถนำมาฟ้องร้องยังศาลยุติธรรมได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 219 บัญญัติว่า “ศาลยุติธรรมมีสามชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา...”

ศาลชั้นต้น (Court of First Instance)

ศาลชั้นต้น เป็นศาลที่คู่ความเริ่มต้นฟ้องคดี คือ เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีแพ่งและคดีอาญาในศาลชั้นต้น หลังจากนั้นจึงจะมีการอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา

ศาลอุทธรณ์ (Appeal Court)

ศาลอุทธรณ์ เป็นศาลชั้นกลางที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น กล่าวคือ เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว หากคู่ความไม่พอใจ ก็มีสิทธิจะยื่นอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ได้ ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด อีกทั้งการที่คู่ความจะมีสิทธิอุทธรณ์เรื่องใดได้หรือไม่นั้น ย่อมเป็นไปตามบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

ศาลฎีกา (Supreme Court)

ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุดในส่วนของศาลยุติธรรม คำพิพากษาของศาลฎีกาถือเป็นที่สุด คดีจะขึ้นสู่ศาลฎีกาได้ต่อเมื่อศาลอุทธรณ์ศาลใดศาลหนึ่งได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วหากคู่ความไม่พอใจก็มีสิทธิจะยื่นฎีกาต่อศาลฎีกาได้ แต่ทั้งนี้สิทธิที่จะฎีกาก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการฎีกา ซึ่งบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เว้นแต่คดีภาษีอากรหรือคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติให้อุทธรณ์โดยตรงไปยังศาลฎีกา และคดีศาลแรงงานซึ่งกฎหมายบัญญัติให้อุทธรณ์ได้เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย โดยอุทธรณ์จากศาลแรงงานกลางไปยังศาลฎีกา โดยไม่ต้องผ่านศาลอุทธรณ์

2. แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.1.1 หลักความชอบด้วยกฎหมาย

หลักความชอบด้วยกฎหมายนี้ เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากหลักปัจเจกชนนิยมที่ถือว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรี มีเหตุผล รัฐเป็นสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ มนุษย์จัดตั้งรัฐขึ้นเพื่อคุ้มครองชีวิตเสรีภาพและทรัพย์สินของบรรดาสมาชิกของรัฐ ภายใต้แนวความคิดดังกล่าว รัฐมีอำนาจจำกัด มีหน้าที่ต้องรับใช้ปัจเจกบุคคลและส่งเสริมศักยภาพของบุคคลให้ได้รับการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม การเกิดรัฐสมัยใหม่และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ผลักดันให้ข้าราชการต้องทำงานเพื่อรับใช้ประชาชนโดยตรง จึงต้องให้ความสำคัญกับการ

ดำเนินการโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ องค์กฤษฎีกา อนุสัญญา คติการ รวมทั้งองค์กรอื่นๆของรัฐต่างก็ ต้องกระทำการใดๆภายใต้บัญญัติของกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “รัฐธรรมนูญ” การตรากฎหมาย หรือการกระทำใดๆก็ตามขัดต่อรัฐธรรมนูญจะต้องถูกศาลซึ่งอาจเป็นศาลรัฐธรรมนูญพิพากษาว่า กฎหมายหรือการกระทำนั้น ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้

นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าหลักความชอบด้วยกฎหมายนี้ ในปัจจุบันได้ ขยายออกไปเป็นหลักสากลระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการนักนิติศาสตร์ระหว่าง ประเทศของ UNESCO ได้ให้ความหมายของ “หลักความชอบด้วยกฎหมายของสังคมเสรี” ไว้ว่า หมายถึง หลักและกระบวนการที่มีจุดร่วมกัน คือ เพื่อการคุ้มครองปัจเจกชนจากการกระทำของ รัฐบาลที่อาจใช้อำนาจตามอำเภอใจ เพื่อให้ปัจเจกชนนั้นสามารถมีเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ อย่างเต็มเปี่ยม¹⁸

2.1.2 แนวทางเรื่องการจำกัดตนเองของรัฐ (Auto-Limitation)

หลักทฤษฎีว่าด้วยการจำกัดอำนาจตนเองของรัฐด้วยความสมัครใจนี้อยู่ ภายใต้แนวคิดที่ว่าหลักกฎหมายไม่สามารถจำกัดอำนาจรัฐได้ เว้นแต่ว่ารัฐจะสมัครใจผูกมัดตนเอง ด้วยกฎหมายที่ตนเองสร้างขึ้น โดยกฎหมายหลักที่รัฐว่าอยู่ที่องค์กรใด ต้องใช้อย่างไร มีเงื่อนไข และข้อจำกัดอย่างไร

ทฤษฎีแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกีเออ เป็นเทคนิคทางการกฎหมายอัน สำคัญที่สนับสนุนแนวคิดเรื่องการจำกัดตนเองของรัฐ ซึ่งเสนอว่าอำนาจที่รวมอยู่ในมือของ ผู้ปกครองเพียงคนเดียว หรือกลุ่มเดี่ยวนั้นต้องแยกออกมาเป็นหลายอำนาจและใช้อำนาจที่แตกต่าง กัน ทั้งนี้เพื่อให้อำนาจสามารถยับยั้งอำนาจด้วยกันได้ เพื่อให้แต่ละอำนาจอยู่ภายใต้กรอบของ กฎหมาย¹⁹ ดังนั้น การกระทำใดๆของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งเป็นทั้งแหล่งที่มาของอำนาจและในขณะเดียวกันก็เป็นข้อจำกัดของอำนาจด้วย

2.1.3 หลักนิติรัฐ (Legal State)

“นิติรัฐ” คือ รัฐที่กำหนดเป้าหมายที่จะคุ้มครองเสรีภาพและประกันความ เป็นธรรมได้ ประชาชนภายในรัฐและขอบเขตที่รัฐสามารถแผ่อิทธิพลเข้าไปถึงได้โดยรัฐดังกล่าวนี้ จะใช้อำนาจรัฐกระทำการใดๆ อันกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้โดยกฎหมายหรืออาศัย

¹⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโน (2545) “ที่มาของกฎหมายและความชอบของกฎหมาย” ใน *คู่มือการศึกษาวิชากฎหมาย ปกครอง* หน้า 96-97

¹⁹ โภคิน พลกุล (ม.ป.ป.) *เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาหลักกฎหมายมหาชน* หน้า 86

อำนาจตามกฎหมายเท่านั้น กล่าวได้ว่าเป็นหลักการปกครองที่ถือกฎหมายเป็นใหญ่ ทั้งนี้หลักนิติรัฐประกอบด้วยแนวคิดที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานอันเป็นสิทธิเด็ดขาด รัฐจะต้องยอมรับและรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎรเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ แนวคิดนี้นำไปสู่ “หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย” และ “กลไกการควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการ”

2) รัฐให้สิทธิแก่ราษฎรในการโต้แย้งคัดค้านการกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ตนเห็นว่าขัดกับกฎหมายซึ่งนำไปสู่ “หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง”

จากแนวคิดดังกล่าว การปกครองในนิติรัฐหรือการปกครองที่ถือกฎหมายเป็นสำคัญนั้น ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

(1) รัฐมีความชอบธรรมที่จะบัญญัติกฎหมายและเปลี่ยนแปลงกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับพลเมือง

(2) ระเบียบสูงสุดของรัฐหรือโครงสร้างของรัฐธรรมนูญต้องมีการแยกอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการออกจากกัน อำนาจนิติบัญญัตินั้นเป็นเจตน์จำนงของประชาชน ส่วนฝ่ายบริหาร และตุลาการเป็นองค์กรที่ปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติออกมาเท่านั้น

(3) การใช้อำนาจปกครองของเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีขอบเขต ดังนั้น ภายใต้กฎหมายมหาชนจะต้องกำหนดตำแหน่งอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างชัดเจน โดยจะต้องอยู่ในกรอบและขั้นตอนที่ถูกต้อง

(4) กฎหมายวิธีสบัญญัติรวมทั้งกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งใดก็ตามจะต้องกำหนดโดยชัดแจ้งเป็น “กฎหมายลายลักษณ์อักษร” ทั้งนี้โดยถือ “แบบพิธี” (Formal) เป็นสำคัญ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการนำไปใช้

ผู้ศึกษาเห็นว่า “ทฤษฎีนิติรัฐ” นั้น แม้รัฐและหน่วยงานของรัฐจะมีฐานะเหนือเอกชน มีอำนาจก่อให้เกิดหรือบังคับการใช้สิทธิกับเอกชนฝ่ายเดียวโดยที่ปัจเจกชนไม่สมัครใจก็ได้ เนื่องจากหน่วยงานของรัฐมีอำนาจหน้าที่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะอันเป็นการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก แต่ในการใช้อำนาจที่เหนือกว่านั้นมีการจำกัดอำนาจรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ให้ใช้อำนาจนอกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้พร้อมๆกัน ทั้งนี้เพื่อการควบคุมตรวจสอบและยับยั้งการใช้อำนาจนั้นมิให้กระทบต่อปัจเจกชนมากจนเกินไป ดังนั้น ภายใต้หลักนิติรัฐฝ่ายปกครองไม่อาจกระทำการใดๆ ที่เป็นการบังคับปัจเจกชนเว้นแต่กฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นจะ

ให้อำนาจไว้เท่านั้น ได้มีนักนิติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสชื่อ กาเร เดอ มัลแบร์ (R.Carre de Malberg) ให้คำอธิบาย “ทฤษฎีนิติรัฐ” (Etat de Droit) สรุปได้ความว่า “นิติรัฐ เป็นรัฐที่ต้องยอมตนอยู่ใต้ระบบกฎหมายในความสัมพันธ์กับปัจเจกชนและเพื่อคุ้มครองสถานะของปัจเจกชน โดยรัฐยอมตนอยู่ใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด” ดังนั้นใน “นิติรัฐ” การกระทำของ “รัฐ” ต่อปัจเจกชนจึงมีอยู่ 2 นัยคือ

- (1) รัฐกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
- (2) รัฐกำหนดวิธีการและมาตรการ ซึ่งรัฐหรือหน่วยงานของรัฐสามารถใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

กฎเกณฑ์ทั้งสองประการนี้จึงทำให้เกิดผลคือ “การจำกัดอำนาจรัฐ” หมายความว่า การใช้อำนาจรัฐต้องอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายที่รัฐกำหนด ด้วยเหตุนี้เมื่อฝ่ายปกครองเข้าไปมีนิติสัมพันธ์กับประชาชน ฝ่ายปกครองก็ไม่สามารถจะฝ่าฝืนหรือหลีกเลี่ยงกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น ได้ยิ่งไปกว่านั้นถ้าเป็นนิติรัฐที่มีการพัฒนาก้าวหน้าอย่างสมบูรณ์แล้ว กรณีจะเข้มงวดถึงกับว่า ถ้าไม่มีกฎหมายที่รัฐตราขึ้นให้อำนาจฝ่ายปกครองไว้ ฝ่ายปกครองก็ไม่อาจจะกระทำการใดๆ อันเป็นการบังคับประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองได้เลย ผลอีกประการหนึ่งก็คือใน “นิติรัฐ” แม้จะมีกฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองไว้ ฝ่ายปกครองก็ยังคงดำเนินการตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ด้วยวิธีการและตามขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนด

เมื่อลักษณะของนิติรัฐเป็นดังเช่นที่ได้กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่า “นิติรัฐ” ก็คือรัฐที่ปกครองโดยกฎหมายและเป็นรัฐที่ให้หลักประกันแก่สิทธิและเสรีภาพของประชาชน อันเป็นไปตามแนวคิดเสรีนิยมทางการเมือง หากฝ่ายปกครองละเมิดหลักการแห่งนิติรัฐ ประชาชนก็สามารถดำเนินคดีกับการกระทำที่มีขอบทุกประเภทของฝ่ายปกครองโดยร้องขอต่อผู้มีอำนาจวินิจฉัยขอให้ยกเลิก หรือเพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการกระทำหรือคำสั่งอันมิชอบต่อกฎหมายของฝ่ายปกครองนั้น

การควบคุมการใช้อำนาจของรัฐโดยทั่วไปทำได้ 2 วิธี คือ

1. ประชาชนควบคุมการใช้อำนาจของรัฐได้โดยตรงและโดยทางอ้อม ในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศและเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยการเลือกตั้งบุคคลให้มาทำหน้าที่ต่างๆ ในองค์กรของรัฐแทนประชาชน หรือการถอดถอนบุคลากรของรัฐ และการริเริ่มขอให้ตรากฎหมายหรือแก้กฎหมาย หรือลงประชามติในเรื่องอื่นๆ เรียกว่า Initiative Recall Referendum

2. ประชาชนควบคุมการใช้อำนาจรัฐโดยกำหนดมาตรการต่างๆ เช่น ให้สถาบันและบุคลากรของรัฐควบคุมตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกันเอง เรียกว่า Checks and Balances ซึ่งรัฐธรรมนูญในอดีตที่ผ่านมาของไทยไม่ค่อยได้คำนึงถึงเรื่องเหล่านี้ รัฐบาลหรือผู้ดำรง

ตำแหน่งทางการเมืองจึงใช้อำนาจในทางทุจริตได้ง่าย การบริหารงานราชการมาโปรงใส ไม่มีประสิทธิภาพ พลเมืองของประเทศไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิต่างๆ อย่างจริงจัง

แนวความคิดเรื่องนิติรัฐนี้เองก่อให้เกิด หลักนิติธรรม (The Rule of law) ขึ้นในระบบกฎหมายต่างๆ อันมีที่มาจากแนวคิดของอริสโตเติลที่ว่า การปกครองที่ดีไม่ใช่การปกครองโดยปวงชน หากแต่เป็นการปกครองโดยกฎหมาย เพราะการปกครองโดยปวงชนย่อมเสี่ยงต่อการปกครองตามอำเภอใจ ขณะที่การปกครองโดยกฎหมายเอื้ออำนวยให้เกิดความเสมอภาค (equality) และเสรีภาพ (liberty) มากกว่า เพราะการปกครองโดยหลักนิติธรรม ทุกคนจะมีความเสมอภาคกันในสายตาของกฎหมาย และมีเสรีภาพ คือ ปราศจากความหวาดระแวงว่าจะมีการใช้อำนาจตามอำเภอใจโดยชนชั้นปกครอง แนวความคิดนี้จึงเป็นที่มาของ ลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ซึ่งในอีกแง่หนึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า Law and Order

1.2.4 หลักนิติธรรม (Rule of Law)

เป็นหลักกฎหมายที่มีมาตั้งแต่สมัยโรมัน นอกจากจะหมายถึง “การปกครองที่ทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย” แล้ว ยังมีความหมายถึง “การแสวงหาความยุติธรรม ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลกันตามธรรมชาติ หรือเป็นความยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือกว่าตัวอักษรของตัวบทกฎหมายนั่นเอง” หลักนิติธรรมมุ่งเน้นที่การตีความเพื่อใช้กฎหมายต้องเป็นธรรม และมุ่งเน้นที่ความยุติธรรมที่อยู่เหนือกฎหมายลายลักษณ์อักษรหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐนั้นอยู่ด้วยกัน หลักนิติรัฐก็อยู่ในหลักนิติธรรมนั่นเอง แต่แยกกันตรงที่หลักนิติรัฐมุ่งที่ฝ่ายใช้อำนาจรัฐ ซึ่งเท่ากับหมายความว่า “การปกครองต้องมีใช้การปกครองตามอำเภอใจ” ในประเทศไทย ในระยะแรกๆ นักกฎหมายได้รับการศึกษามาจากอังกฤษ จึงได้แปลคำว่า Rule of Law นี้ว่า “หลักนิติธรรม” ซึ่งนอกจากจะให้หมายถึงการปกครองโดยกฎหมายแล้ว ยังหมายถึง “การแสวงหาความยุติธรรมโดยอาศัยตัวบทกฎหมาย” ด้วย โดยในทางปกครอง การปกครองโดยหลักนิติธรรมก็คือ หลักการที่ว่า บรรดาเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง ต้องกระทำการภายใต้กฎหมาย และรัฐธรรมนูญการปกครอง โดยใช้อำนาจภายในขอบเขตซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ให้ ดังนั้น การปกครองโดยหลักนิติธรรมในนัยที่จะให้เกิดความเป็นธรรมนั้น จะต้องมีการออกกฎหมายที่เป็นธรรมด้วย²⁰

สรุปได้ว่า หลักนิติธรรม ก็คือ “การปกครองประเทศโดยกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลเสมอภาคกันในกฎหมาย บุคคลจักต้องรับโทษในการกระทำผิดอันใด ต่อเมื่อมีกฎหมาย

²⁰ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2544) *ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย* กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หน้า 5

บัญญัติไว้ว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และจะต้องได้รับการพิจารณาคดีจากศาลยุติธรรม ที่มีความเป็นอิสระในการชี้ขาดตัดสินคดี ไม่ว่าจะ เป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนด้วยกันเองก็ดี หรือระหว่างเอกชนกับรัฐก็ดี” อาจถือได้ว่าหลักนิติธรรมนั้น เป็นหลักสำคัญของนิติรัฐ ตลอดจนเป็นรากแก้วของการปกครองในระบบประชาธิปไตยโดยแท้

1.2.5 หลักกระบวนการยุติธรรม (Due Process)

การบังคับใช้กฎหมายตามทฤษฎีนี้ยึดกฎหมายเป็นหลัก การบังคับใช้กฎหมายจะต้องมีความเป็นธรรมตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยจะมีอุปสรรคขัดขวางมิให้ผู้ต้องหาถูกส่งผ่านไปตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวกไม่ได้ ทฤษฎีนี้ไม่เห็นพ้องด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมของหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายขั้นต้น และเห็นว่าต้องจัดให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการก่อนการดำเนินการนั้น ต้องกระทำโดยเปิดเผยในศาลยุติธรรม เพราะฉะนั้นทฤษฎีนี้จึงถือว่าบุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่ากระทำ ความผิดเพียงเพราะมีหลักฐานว่าเขาได้กระทำความผิดเท่านั้น แต่เขาจะมีความผิดก็ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมายพิจารณาชี้ขาดแล้วว่าเขามีความผิดจริง นอกจากนั้นผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษา จะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายต่างๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของเขาอย่างครบถ้วน และทฤษฎีนี้ยอมรับว่ามีแต่องค์กรผู้พิพากษาที่เป็นกลางและไม่ลำเอียงเท่านั้นที่จะเชื่อถือได้ สำหรับการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอีกเช่นกันที่จะคอยทบทวนวิธีการที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายขั้นต้นสืบเสาะมาเองว่าได้มาโดยเป็นธรรมหรือไม่ ซึ่งศาลจะแสดงถึงข้อผิดพลาดเหล่านี้ให้แก่ประชาชนได้รับทราบ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วทำให้เห็นได้ว่า ทฤษฎีทั้งสองมีวิธีปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ทฤษฎีแรกเน้นความมีประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และความแน่นอนของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายของกระบวนการยุติธรรมข้างต้น ตามทฤษฎีนี้เนื่องจากต้องการผลสำเร็จที่รวดเร็วในการบังคับใช้กฎหมาย จึงอาจกระทบสิทธิของประชาชนภายใต้กรอบของกฎหมายด้วยนั้น ทั้งนี้เนื่องจากการควบคุมอาชญากรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้นเป็นภารกิจของรัฐ การค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดจึงเป็นกระบวนการฝ่ายบริหาร ซึ่งอาศัยบทบัญญัติของฝ่ายบริหารเป็นข้อผูกมัดในการใช้อำนาจของตนเอง แต่สำหรับทฤษฎีที่สองจะเน้นการบังคับใช้ในด้านของตัวบทกฎหมาย โดยมุ่งที่จะให้ความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของประชาชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบในอุดมคติที่นักนิติศาสตร์แสวงหา

อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมของประเทศต่างๆ ก็มีได้บังคับใช้กฎหมายตามแนวความคิดของทฤษฎีหนึ่งในสองทฤษฎีนั้นอย่าง

เฉพาะเจาะจงแต่ก็จะใช้ทฤษฎีทั้งสองอย่างผสมผสานกัน โดยคำนึงถึงสภาพการกระทำผิดในสังคมเป็นหลักสังคมใดที่มีปัญหาอาชญากรรมรุนแรงก็มักจะใช้ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมเป็นหลักเสริมด้วยทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม ในขณะที่เดียวกันสังคมที่มีการควบคุมอาชญากรรมอย่างดีมีปัญหาอาชญากรรมน้อยก็มักจะใช้ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเป็นหลักและเสริมด้วยทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม

ผู้ศึกษาเห็นว่าเมื่อพิจารณาทั้งหลักนิติรัฐ (Legal State) หลักนิติธรรม (Rule of law) และหลักกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย (Due Process of Law) แล้ว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะความคล้ายคลึงกันทั้งในแง่ความมีอำนาจสูงสุดของกฎหมาย ความเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นธรรม และองค์กรผู้มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยคดีต้องเป็นอิสระ และเป็นกลางไม่มีการเลือกปฏิบัติ รวมทั้งต้องได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

1.2.6 หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคเป็นผลมาจากหลักเสรีภาพที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพที่อาจแตกต่างกันในความสามารถและความถนัด จึงควรให้โอกาสมนุษย์ที่จะพัฒนาความสามารถและความถนัดของตนอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงหมายถึงความเสมอภาคในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

1) หลักความเสมอภาคตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) หรือ ICCPR ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญานี้โดยการภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พุทธศักราช 2539 และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทย เมื่อวันที่ 29 มกราคม พุทธศักราช 2540²¹ โดยข้อ 14 วรรคห้า มีข้อความว่า “บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญาย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย”

2) วิวัฒนาการของหลักความเสมอภาคในประเทศไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในอดีตประเทศไทยยังไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคดังเช่นประเทศในภาคพื้นยุโรป ประชาชนเป็นเพียงผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ไม่มีส่วนในการปกครองประเทศ แต่อาจมีบุคคลบางคนบางกลุ่มที่มีสิทธิดีกว่าบุคคลทั่วไปในการมีส่วนร่วมในการบริหาร

²¹ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี (2554) “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง” ค้นคืนวันที่ 10 ธันวาคม 2554 จาก http://en.wikipedia.org/wiki/International_Covenant_on_Civil_and_Political_Rights.

และพัฒนาประเทศ เช่น ขุนนางผู้ใหญ่หรือพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในปี พุทธศักราช 2475 คณะราษฎรได้ประกาศหลักความเสมอภาคเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งใน 6 ประการ²² และปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญของไทยหลายฉบับจนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน

3) หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย (Equality before the Law) เป็นหลักที่สำคัญที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน มาตรา 30 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้โดยมีใจความว่าบุคคลย่อม เสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันมีผลว่าผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นใครจะต้องถูกดำเนินคดีและได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอหน้ากัน โดยหลักทั่วไปไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ เจ้าพนักงาน หรือราษฎรเมื่อมีการกระทำความผิดก็ต้องถูกดำเนินคดีเช่นเดียวกัน เว้นแต่มีความคุ้มกัน (Immunity)

ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) คือ การดำเนินคดีอาญาสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อใช้ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาพิจารณาตีความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มักไม่ค่อยได้ผลเพราะไม่อาจนำมาใช้เพื่อเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการกระทำโดยทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้นหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายจึงมีความหมาย 2 ประการ คือ

1) เมื่อมีการกระทำความผิด ทุกคนต้องมีความรับผิดชอบเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งเป็นความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายในทางสารบัญญัติ

2) การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดจะต้องมีความเท่าเทียมกันไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งเป็นความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายในทางวิธีสบัญญัติ แต่โดยที่วิธีพิจารณาคดีอาญาที่จะดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังมีการดำเนินการบังคับใช้ที่ไม่มีประสิทธิภาพ จนกระทั่งได้มีการบูรณาการปฏิรูปการเมืองอันนำไปสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการบัญญัติเรื่องการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งได้กำหนดวิธีการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้เป็นพิเศษ รวมไปถึงการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเนื่องจาก ร่ำรวยผิดปกติหรือกรณีมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติด้วย

²² บรรเจิด สิงคะเนติ ก (2547) *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ หน้า*

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติอยู่ในหมวดที่ 12 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ส่วนที่ 4 การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยรัฐธรรมนูญนอกจากจะคุ้มครองหลักความเสมอภาคแก่ประชาชนชาวไทยแล้ว ยังคุ้มครองความเสมอภาคของบุคคลซึ่งย่อมหมายถึงบุคคลสัญชาติอื่นนอกเหนือจากคนไทยด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน มาตรา 30 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” วรรคสองบัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” วรรคสาม บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้” และวรรคสี่ บัญญัติว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

บทบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้ประชาชนได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ องค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลแตกต่างกันในสาระสำคัญ ที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน²³ การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกัน หรือปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน เป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาค หลักความเสมอภาคไม่ได้เรียกร้องให้ปฏิบัติบุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกันในทุกกรณี แต่หลักความเสมอภาคเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งจะไม่มีคุณค่าแต่อย่างใด หากมนุษย์ไม่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับคนอื่น ซึ่งหลักการแยกบุคคลอื่น เพื่อปฏิบัติต่อกันนี้มีข้อห้ามอยู่ 2 ประการ

1) ข้อห้ามแบ่งแยกเรื่องศาสนา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน มาตรา 37

2) ข้อห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน มาตรา 30 วรรคสาม

²³ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ ข (2543) สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หน้า 95

1.2.7 หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพมานานแล้วตั้งแต่ในยุคกรีก แต่ได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวางและแพร่หลายมากขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดยนักปราชญ์คนสำคัญคือ จอห์น ล็อก (John Locke)²⁴ ซึ่งได้เริ่มต้นจากความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ โดยเชื่อว่ามีภาวะตามธรรมชาติที่มนุษย์ต่างคนต่างอยู่ โดยแต่ละคนมีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ไม่จำกัด และในภาวะเช่นนี้ มนุษย์ไม่รู้จักว่าความผิดถูกชั่วดีแตกต่างจากความพอใจและความเจ็บปวดหรือสิ่งที่นำมาซึ่งความพอใจหรือความเจ็บปวด มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะกระทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถแสวงหาทรัพย์สินได้โดยไม่มีข้อจำกัดไม่ว่าจะโดยวิธีใด อย่างไรก็ตามสภาวะตามธรรมชาติตามความเห็นของ จอห์น ล็อก (John Locke) เห็นว่าสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์เป็นสภาวะแห่งสันติภาพและความเสมอภาค โดยมนุษย์ทุกคนจะรู้จักกฎหมายตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งสอนให้มนุษย์รู้จักเคารพความเสมอภาคและความเป็นอิสระต่อกัน รู้ว่าแต่ละคนไม่ควรล่วงละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของกันและกัน โดย จอห์น ล็อก (John Locke) เห็นว่าสภาวะตามธรรมชาติเช่นนี้มีข้อเสียที่สำคัญคือการใช้สิทธิในร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินที่แต่ละคนมีตามธรรมชาตินั้นขาดความแน่นอนชัดเจนและมักจะล่วงล้ำขอบเขตและกระทบกระทั่งสิทธิของผู้อื่นได้อยู่เสมอ ดังนั้น เพื่อยุติความขัดแย้งและความไม่สงบเรียบร้อยต่างๆ มนุษย์จึงเข้าทำสัญญาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และตั้งรัฐบาลขึ้นทำหน้าที่ปกครองรักษาความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในรูปของสัญญาประชาคม (Social Contract) ซึ่งเป็นการยินยอมอ้อมบังคับการตามกฎหมายธรรมชาติให้แก่รัฐที่ได้ตั้งขึ้นตามสัญญานี้เท่านั้น ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่รักษาความสงบและอำนวยความยุติธรรมและมีอำนาจจำกัด

แนวความคิดของจอห์น ล็อก (John Locke) ดังกล่าวก่อให้เกิดพัฒนาการทางความคิดที่สำคัญ ได้แก่ ความคิดที่เน้นว่ารัฐมีอำนาจจำกัด เพราะมีความมุ่งหมายสำคัญเพื่อรักษาไว้ซึ่งความดีร่วมกัน อันได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของราษฎร รัฐจึงใช้อำนาจล่วงล้ำเข้าไปทำลายสิทธิเหล่านั้นของราษฎรไม่ได้ โดยสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่มีอยู่ควบคู่กับความ เป็นมนุษย์ ด้วยเหตุดังกล่าวสิทธิตามธรรมชาติ คือ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นรากฐานของการจัดทำรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ต่อมา²⁵

²⁴ ปรีดี เกษมทรัพย์ (2543) *นิติปรัชญา* หน้า 196 – 198

²⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ ก เล่มเดิม หน้า 36 – 40

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สิทธิเสรีภาพเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติและดำรงอยู่กับมนุษย์โดยมนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพมาตั้งแต่ดั้งเดิมก่อนที่จะมีรัฐเกิดขึ้น และสิทธิเสรีภาพที่มีอยู่ตามธรรมชาติดังกล่าวเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องค้ำประกันถึงและย่อมได้รับความคุ้มครองจากรัฐเสมอ

สิทธิเสรีภาพของบุคคลและสิทธิในความเสมอภาค ถือเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในรัฐที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยยอมรับหลักความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล ในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพตนเองไปตามความประสงค์ของบุคคล รัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยอำนาจรัฐจะกระทำได้อีกต่อเมื่อกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตามหลักความชอบธรรมทางประชาธิปไตยได้ให้ความเห็นชอบแล้วเท่านั้นจึงจะสามารถกระทำได้ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงได้นำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาใช้เพื่อความมุ่งหมายจะให้อำนาจแต่ละอำนาจควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกัน เพื่อให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองรับรอง นอกเหนือจากหลักการแบ่งแยกอำนาจแล้ว ได้มีการบัญญัติหลักการอื่นๆอีกหลายประการเพื่อเป็นการให้หลักประกันแก่สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล มิให้ถูกละเมิดจากรัฐ เช่น การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง การกำหนดให้ระบอบบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพและหลักประกันที่สำคัญ คือ หลักประกันการใช้สิทธิทางศาล ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของ การให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล เพราะการคุ้มครองหรือหลักประกันทั้งหลายจะปราศจากความหมาย หากไม่ให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคลในการโต้แย้งการกระทำของรัฐ เพื่อในองค์กรศาลซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเป็นกลางเข้ามาควบคุมตรวจสอบการกระทำของรัฐที่ถูกละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล²⁶

ดังนั้น ประเทศที่เป็นนิติรัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองและนำเอาหลักนิติรัฐและหลักการแบ่งแยกอำนาจไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อกำหนดโครงสร้างทางการปกครอง โดยกำหนดให้แต่ละองค์กรใช้อำนาจแยกจากกันอย่างชัดเจน แต่การแบ่งแยกองค์กรใช้อำนาจดังกล่าวออกจากกันอาจทำให้แต่ละองค์กรใช้อำนาจอย่างไม่สอดคล้องกันจนอาจเกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติได้ จึงต้องทำให้อำนาจต่างๆ สมดุลไปพร้อมๆ กันกับการป้องกันมิให้อำนาจหนึ่งอำนาจใดมีอำนาจมากเกินไป ในขณะที่เดียวกันก็จะไม่ทำให้อำนาจใดอำนาจหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจอื่น โดยสิ้นเชิง ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครอง อันเป็นความมุ่งหมายประการสำคัญของหลักนิติรัฐ

²⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ ข (2545) การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หน้า 346 – 348

1.2.8 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 (*International Covenant on Civil and Political Rights 1996*)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ได้รับการรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาองค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 (พุทธศักราช 2508) และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 (พุทธศักราช 2519) โดยกติกาดังกล่าวจะมีการบัญญัติข้อความต่างๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองไว้รวม 53 ข้อด้วยกัน โดยสามารถแยกได้ดังนี้

- 1) ส่วนที่เกี่ยวกับหลักการทั่วไปและพันธกรณีของรัฐภาคี ได้แก่ ภาค 1 ข้อ 1 และภาค 2 ข้อ 2-5
- 2) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิต่างๆ ได้แก่ ภาค 3 ข้อ 6-27
- 3) ส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อบังคับการตามสิทธิที่รับรอง ได้แก่ภาค 4 ข้อ 28-53

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (*International Covenant on Civil and Political Rights 1996*) มีข้อความที่เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายประการ สอดรับกับคำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (*The Universal Declaration of Human Rights 1948*) แต่มีรายละเอียดมากยิ่งขึ้นสามารถนำมากล่าวเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ข้อ 14 บุคคลทุกคนย่อมความเสมอภาคในการพิจารณาคดีของศาลและตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญานับบุคคลต้องหาว่ากระทำหรือการพิจารณาข้อพิพาททางสิทธิและหน้าที่ของตนทุกคนมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยในศาลที่มีอำนาจมีอิสระและเป็นกลางซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย หนังสือพิมพ์และสาธารณชนอาจถูกห้ามการรับฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนก็โดยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคง ของชาติในสังคมประชาธิปไตย หรือด้วยเหตุผลด้านความเป็นอยู่ส่วนตัวของคู่กรณี หรือด้วยกรณีศาลเห็นเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษซึ่งการเป็นข่าวอาจทำให้กระทบต่อความยุติธรรมแต่คำพิพากษาในคดีอาญาหรือข้อพิพาททางแพ่งย่อมเป็นที่เปิดเผย เว้นแต่จำเป็น เพื่อผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาคดีเกี่ยวกับข้อพิพาทเรื่องทรัพย์สินของกลุ่มสมรสหรือการเป็นผู้ปกครองเด็ก

บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดสัญญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดตามกฎหมาย

ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งบุคคลกล่าวหาว่ากระทำผิด บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำเสมอภาคเต็มที่ดังต่อไปนี้

(ก) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลัน และละเอียดในภาษาที่บุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความตามความประสงค์ของตน

(ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยปราศจากการชักจูงอย่างไม่เป็นธรรม

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้า และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือผ่านทางผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่เลือกหาเอง สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายถ้าไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย แต่สิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยไม่คิดมูลค่าถ้าบุคคลนั้นไม่อาจรับภาระจัดการได้เองหากจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

(จ) สิทธิที่จะถามพยานซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อตน และขอหมายเรียกพยานฝ่ายคนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานฝ่ายตรงข้ามของตน

(ฉ) สิทธิที่จะขอให้มิด่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่อาจเข้าใจพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(ช) สิทธิที่จะต้องไม่ถูกบังคับให้ให้การปรักปรำตนเองรับสารภาพผิด ในกรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุและด้วยความประสงค์จะส่งเสริมแก้ไขความประพฤติของบุคคลนั้น

เมื่อบุคคลใดถูกลงโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีอาญาและภายหลังคำพิพากษานั้น ได้ถูกกลับหรือได้รับอภัยโทษ โดยเหตุได้ปรากฏข้อเท็จจริงที่เพิ่งจะค้นพบใหม่ว่ามี การปฏิบัติขัดต่อความยุติธรรม บุคคลผู้ได้รับโทษอันเป็นผลมาจากการลงโทษดังกล่าว ย่อมได้รับการชดใช้ตามกฎหมาย เว้นแต่จะเปิดเผยได้ว่าไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงในขณะนั้นเป็นผลมาจากบุคคลนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน

บุคคลย่อมไม่อาจถูกพิจารณาหรือลงโทษซ้ำในการกระทำผิดกรรมเดียวกัน ซึ่งได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือปล่อยตัวแล้วตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของ แต่ละประเทศ

1.2.9 ทฤษฎีกฎหมายมหาชนกับการควบคุมการตรวจสอบนักการเมือง ข้าราชการระดับสูงและการถอดถอนจากตำแหน่ง

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ให้คำอธิบายไว้ว่า กฎหมายมหาชน ได้แก่ “กฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือหน่วยงานของรัฐกับราษฎรในฐานะที่รัฐมีฐานะเหนือราษฎร ส่วนกฎหมายเอกชน ได้แก่ กฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนต่อเอกชนด้วยกัน ในฐานะที่เท่าเทียมกัน”²⁷

กล่าวได้ว่า กฎหมายมหาชนเป็นกฎหมายเทคนิค (Technical Law) หรือกฎหมายที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างชาติของรัฐสมัยใหม่ ซึ่งต้องการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบของรัฐ รวมทั้งจัดตั้งสถาบันทางสังคมต่างๆ ได้แก่ องค์การทางการเมืองต่างๆ²⁸ เพื่อให้เกิดระบบการปกครองที่มุ่งประโยชน์สุขของประชาชนและเป็นหลักคำประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอีกด้วย สำหรับสาขากฎหมายที่นักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นกฎหมายมหาชน คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง และกฎหมายการคลัง

กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงรูปแบบและระบอบการปกครองของรัฐ และองค์กรที่ใช้อำนาจประชาธิปไตยของรัฐ ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดองค์กร อำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรดังกล่าวต่อกันและต่อประชาชน กฎหมายปกครองก็เป็นกฎหมายมหาชนที่กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการบริหารราชการและกำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ²⁹

ผู้ศึกษาเห็นว่า การแบ่งแยกระหว่างกฎหมายมหาชนกับกฎหมายเอกชนนั้น ไม่ได้อาศัยหลักเกณฑ์เดียวกันเสมอไป ในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) กับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Common Law นั้น มีทัศนะหรือมุมมองระหว่างกฎหมายมหาชนกับกฎหมายเอกชนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

ประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย หรือ Civil Law มีทัศนะว่ากฎหมายมหาชนแยกออกจากกฎหมายเอกชนได้ แม้ว่ากฎหมายมหาชนจะเกี่ยวข้องกับกฎหมายเอกชนในบางกรณี เช่น เรื่องการรอนสิทธิของเอกชนเพื่อประโยชน์สาธารณะ เรื่องความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ต่อเอกชน เป็นต้น แต่ในลักษณะโดยทั่วไปแล้วกฎหมายมหาชนมีหลัก

²⁷ โภคิน พลกุล (ม.ป.ป.) *หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น* หน้า 7

²⁸ ปรีดี เกษมทรัพย์ (2546) *นิติปรัชญา* หน้า 177-179

²⁹ ประยูร กาญจนดุล (2523) *คำบรรยายกฎหมายปกครอง* หน้า 1

กฎหมายแตกต่างจากกฎหมายเอกชนเนื่องจากกฎหมายมหาชนมุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีศาลปกครอง เช่น ประเทศฝรั่งเศส การแบ่งแยกกฎหมายเอกชน และกฎหมายมหาชนเป็นไปอย่างชัดเจน ในคดีปกครองที่เป็นข้อพิพาทตามกฎหมายมหาชนย่อมอยู่ในอำนาจของศาลปกครองที่จะพิจารณาพิพากษา ศาลยุติธรรมไม่มีอำนาจหน้าที่พิจารณา ซึ่งในการพิจารณาคดีปกครองนั้นศาลปกครองอาจวางหลักกฎหมายมหาชนทั่วไปมาประกอบการพิจารณา และต่อมาประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลจากหลักการดังกล่าวของประเทศฝรั่งเศส โดยแยกการพิจารณาคดีทางมหาชนออกจากศาลยุติธรรมเหมือนกับประเทศฝรั่งเศสอย่างไรก็ดี สำหรับประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายนี้ ยึดถือหลักการในการพิจารณาคดีมหาชนว่า ศาลยุติธรรมอันเป็นฝ่ายตุลาการต้องไม่เกี่ยวข้องกับกิจการในหน้าที่ทางปกครองหรือออกคำสั่งแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง การพิจารณาพิพากษาคดีปกครองจะอยู่ในอำนาจของศาลปกครอง

ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law เช่น ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ยึดถือหลักความเป็นเอกภาพแห่งกฎหมาย กล่าวคือ ถือว่ามีหลักเกณฑ์อันเดียวกันที่ใช้บังคับแก่องค์กรของรัฐและใช้บังคับแก่เอกชน และไม่มีกฎหมายใช้บังคับสำหรับฝ่ายปกครองเป็นพิเศษ ดังนั้น ฝ่ายปกครองจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายธรรมดา และศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีปกครอง คือ ศาลยุติธรรม เพื่อให้หลักกฎหมายที่ใช้ภายในประเทศนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.1.10 การนำหลักการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนมาใช้กับการดำเนินคดีกับ

ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ระบบวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยนั้นมีลักษณะของระบบกล่าวหามากกว่าระบบไต่สวน ทั้งในแง่ของโครงสร้างการดำเนินคดี การแบ่งแยกอำนาจของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม การรับฟังพยานหลักฐาน รวมทั้งบทบาทและทัศนคติของผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ ทนายความหรือผู้พิพากษาอย่างไรก็ดี แนวโน้มระบบวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบันมีลักษณะของการนำระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ซึ่งมีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่าประเทศไทยเข้าสู่ระบบวิธีพิจารณาแบบ “ผสม” มากขึ้น

การดำเนินคดีความผิดอาญาบางประเภทกฎหมายได้กำหนดวิธีการเฉพาะให้นำเอาระบบไต่สวนมาใช้อย่างชัดเจน คือ กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง รวมถึงการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งในที่นี้จะขอชี้ถึงการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทยที่มีลักษณะพิเศษอันเนื่องมาจากการจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง

ตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยให้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันได้แก่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ซึ่งถูกกล่าวหาว่าร้ายวชผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น รวมทั้งกรณีบุคคลอื่นที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในความผิดฐานดังกล่าวด้วย

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 วรรคสี่และวรรคห้า ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยังคงรับรองให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา ส่วนการพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 มาตรา 332 (2) บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ในการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องเป็นระบบ ใต้อาณัติของอัยการ โดยยึดสำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสร็จไปไว้เป็นหลัก

การให้นำระบบ ใต้อาณัติมาเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 มาตรา 277 วรรคหนึ่ง ซึ่งได้บัญญัติไว้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 มาตรา 330 วรรคหนึ่งว่า ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาคดีและอาจใต้อาณัติหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

1.2.11 การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติไว้

การดำเนินกระบวนการพิจารณาในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดตามที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติไว้ก็จะดำเนินในศาลอาญาปกติเหมือนคดีธรรมดาทั่วไป ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติการตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้ โดยกำหนดไว้เป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147 - 166

คุณธรรมตามกฎหมาย ของความผิดเหล่านี้คือ ความบริสุทธิ์แห่งอำนาจรัฐ หรือแห่งตำแหน่งหน้าที่ความผิดฐานต่างๆ เหล่านี้ เฉพาะเจ้าพนักงานเท่านั้นที่จะกระทำผิดได้ เนื่องจากเป็นความผิดที่มีองค์ประกอบความผิดเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว หรือลักษณะเฉพาะตัว ผู้กระทำ บุคคลอื่นๆ โดยทั่วไปซึ่งขาดคุณสมบัติเช่นนั้นย่อมไม่อาจกระทำความผิดนั้นได้เพราะขาด

องค์ประกอบ ความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ และด้วยเหตุที่ความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้กระทำได้ต้องมี คุณสมบัติพิเศษ ผู้ที่จะกระทำความผิดได้ คือเจ้าพนักงานเท่านั้น บุคคลธรรมดา ไม่มีคุณสมบัติที่จะกระทำความผิดได้ ด้วยเหตุนี้บุคคลธรรมดาจึงเป็นตัวละครตามมาตรา 83 ในการกระทำผิดดังกล่าวไม่ได้ แต่อาจเป็นผู้สนับสนุนได้

ความคิดในหมวดนี้ตั้งแต่มาตรา 147 ถึง 166 ขึ้นต้นด้วยความว่า “ผู้ใดเป็น เจ้าพนักงาน ...” ทุกมาตรา เป็นความผิดเฉพาะตัวที่มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานกระทำผิดในหน้าที่ราชการของตน ผู้อื่นที่ไม่ใช่เจ้าพนักงาน และไม่มีหน้าที่เช่นนั้นย่อมขาดคุณสมบัติอันเป็น องค์ประกอบเฉพาะตัวส่วนบุคคลจึงกระทำความผิดในหมวดนี้ไม่ได้ หากจะร่วมมือกับเจ้าพนักงานหรือใช้ให้เจ้าพนักงานกระทำก็เป็นได้แต่ผู้สนับสนุน

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 กับมาตราต่างๆในหมวดความผิด ต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ จะเห็นได้ชัดว่า มาตรา 147 ถึง 156 เป็นเรื่องหาประโยชน์ คือ ทูจริต มาตรา 158 จนจบมาตรา 166 เป็นเรื่องปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ส่วนมาตรา 157 บัญญัติไว้ระหว่าง กลางเพราะเป็นบททั่วไปทั้งสองจำพวกนั้น คือ ทั้งปฏิบัติหรือ ละเว้นปฏิบัติโดยทุจริตและโดยมิชอบ

เจ้าพนักงาน หมายความว่า ผู้ปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย ซึ่ง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 700/2490 ได้อธิบายถึงความหมายของเจ้าพนักงาน ว่าหมายถึง “ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งโดยทางการของรัฐไทย ให้ปฏิบัติราชการของรัฐไทย” จากคำพิพากษานี้จึง สามารถวางองค์ประกอบของการเป็นเจ้าพนักงานได้ 2 ประการ คือ

1. ต้องมีการแต่งตั้ง
2. เป็นการแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการ

กล่าวคือ ถ้าไม่มีการแต่งตั้งแม้จะได้ปฏิบัติราชการก็ไม่ใช่เจ้าพนักงาน หากจะเอาผิดก็ต้องมีกฎหมายบัญญัติขึ้นอีก โดยเฉพาะ หรือมีการแต่งตั้งหรือมอบหมายให้มีหน้าที่ โดยเฉพาะแต่มิได้แต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการ ก็ไม่ใช่เจ้าพนักงานเช่นเดียวกัน เช่น ราษฎรช่วยจับคนร้ายแม้จะเป็นงานของทางราชการแต่ราษฎรผู้นั้นก็ไม่ได้เป็นเจ้าพนักงาน การที่นายอำเภอตั้งราษฎรคุมผู้ต้องหาไม่ทำให้ราษฎรเป็นเจ้าพนักงานมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหานั้น ราษฎรปล่อยผู้ต้องหาจึงไม่เป็นความผิดฐานเจ้าพนักงานปล่อยผู้ต้องหามุ่งให้หลบหนีไป (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 294/2474) หรือในกรณีที่ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรของรัฐ เช่น รัฐวิสาหกิจ อาทิจ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปา ที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานแต่ปฏิบัติหน้าที่ราชการก็ไม่ใช่เจ้าพนักงาน เพราะไม่มีการแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการ จึงต้องมีกฎหมายเข้าไปควบคุมและคุ้มครองอีกฉบับหนึ่ง

คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบของพนักงานในองค์กรของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2502 เป็นต้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 599/2505 มาตรา 157 เป็นบทบัญญัติความผิดไว้กว้างๆ เมื่อการกระทำของจำเลยต้องด้วยมาตรา 158 ซึ่งเป็นบทบัญญัติความผิดไว้โดยเฉพาะแล้ว ก็ย่อมไม่ผิดตามมาตรา 157 อีก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าระหว่างบททั่วไปกับบทเฉพาะ คงถือว่าการปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบนั้น ถ้าได้ทำทุจริต ยังคงลงโทษตามมาตรา 157 เป็นบทหนักด้วยเหตุที่ทำให้ต้องรับโทษหนักขึ้นจากบทมาตราต่างๆ อันเป็นการปฏิบัติราชการโดยมิชอบที่ถูกกล่าวหาข่มขู่เป็นผู้ที่อาจใช้อิทธิพลในทางหนึ่งทางใดไปในทางที่เป็นโทษแก่พนักงานสอบสวนเพราะทำโดยทุจริตด้วย แต่เหตุผลดังนี้คงไม่เลยไปถึงการกระทำโดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายด้วยเพราะการปฏิบัติโดยมิชอบตามมาตรา 158 เป็นต้นไป เห็นได้ชัดว่าทำให้เกิดความเสียหายแล้วอยู่ในตัวเอง จึงไม่เป็นเหตุลงโทษหนักขึ้นเพราะเจตนาพิเศษเพื่อให้เกิดความเสียหายอีกต่างหากกับการกระทำโดยทุจริต แต่บางฎีกาก็มิได้วินิจฉัยปัญหาบทเฉพาะกับบททั่วไปโดยตรง

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย เห็นว่า ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157 นี้ เป็นมาตราवादกอง กล่าวคือการกระทำต่างๆของเจ้าพนักงาน ถ้าไม่มีความผิดเฉพาะเรื่องก็มักจะเป็นความผิดตามมาตรา 158 ซึ่งบัญญัติการกระทำไว้ 2 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด คำว่า “โดยมิชอบ” หมายความว่า โดยมิชอบด้วยหน้าที่ซึ่งเจ้าพนักงานมีอยู่ตามกฎหมาย กฎข้อบังคับ คำสั่งคณะรัฐมนตรี คำสั่งผู้บังคับบัญชา หรือระเบียบแผนของทางราชการซึ่งออกได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ความสำคัญอยู่ที่มูลเหตุจูงใจ คือ ต้องกระทำเพื่อแกล้งให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น อนึ่ง ความเสียหายในที่นี้ ไม่จำกัดเฉพาะความเสียหายในทางทรัพย์สินเท่านั้น แต่หมายความถึง ความเสียหายทุกทาง เช่น ความเสียหายแก่ชื่อเสียงหรือต่อเสรีภาพ เป็นต้น ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานมีเจตนาจะแกล้งผู้อื่น

(2) ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต คือ ได้ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมีมูลเหตุ ชักจูงใจที่จะแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานหาประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือผู้อื่นอันเป็นประโยชน์ที่มิควรได้โดยการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ส่วนภายหลัง เจ้าพนักงานจะได้ประโยชน์เพื่อตนเองหรือผู้อื่นหรือไม่ไม่สำคัญ

ที่มาของการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

แต่เดิมการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาฐานทุจริตประพฤติมิชอบใช้ระบบเดียวกับการดำเนินคดีอาญาแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทอื่นและบุคคลธรรมดาทั่วไป กล่าวคือ บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญามี 2 ประเภท คือ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย พนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ต่อเมื่อมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน และพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนคดีโดยชอบแล้ว ส่วนผู้เสียหายนั้นแม้จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลได้เอง แต่มีข้อจำกัดตามกฎหมาย กล่าวคือ หากเป็นคดีที่ผู้ต้องหาฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งโดยสภาพรัฐเท่านั้นเป็นผู้ได้รับความเสียหาย บุคคลอื่นจะนำคดีนั้นมาฟ้องเองไม่ได้ เช่น ความผิดต่อพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 รัฐเป็นผู้เสียหาย บุคคลอื่นจะฟ้องคดีในความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ได้ต่อเมื่อเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของผู้ต้องหาด้วย ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเอง ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่จะประทับฟ้อง ส่วนคดีที่พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลนั้น ศาลจะไต่สวนมูลฟ้องก่อนหรือไม่ก็ได้ เพราะถือว่าคดีที่พนักงานอัยการฟ้องต่อศาลนั้นได้ผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมาแล้ว ทุกคดี สำหรับศาลที่โจทก์จะนำคดีอาญามาฟ้อง คือศาลยุติธรรม โดยต้องเริ่มคดีที่ ศาลชั้นต้น เช่น ศาลจังหวัดหรือศาลแขวง เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาแล้ว หากคู่ความไม่พอใจก็มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์และมีสิทธิฎีกาต่อศาลฎีกาได้ตามบทบัญญัติของกฎหมาย คำวินิจฉัยของศาลฎีกาเป็นที่สุด³⁰

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบของนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงเพิ่มมากขึ้น แต่กระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ทุจริตและประพฤติมิชอบแต่เดิมนั้นล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ³¹ เพราะเหตุกระบวนการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวซึ่งเป็นวิธีการเดียวกับที่ใช้การดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดอาญา ทั่วไปขาดประสิทธิภาพในการนำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำความผิดฐานทุจริตประพฤติมิชอบมาลงโทษเพราะเป็นคดีที่มีความสลับซับซ้อน ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีบารมีและอิทธิพล ประกอบกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้ฝ่ายผู้กล่าวหาเป็นผู้พิสูจน์ความผิดของจำเลยนั้น ศาลจะต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่อาจจะค้นหาข้อเท็จจริงเองได้ง่ายนัก ในอดีตจึงมีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพียงรายเดียวที่ศาลพิพากษาจำคุกเพราะกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในปี พ.ศ. 2510 คือ พลเอกสุจริต จารุเสถณี

³⁰ วัส ดิงสมิตร (2551) “การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับปัญหาการขัดต่อหลักความเสมอภาคและพันธกรณีระหว่างประเทศ” *ศาลพาห* 55, 1 (มกราคม – เมษายน): หน้า 156

³¹ ศาลฎีกา (2546) *ข้อควรรู้เกี่ยวกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร อาร์ตโปรดเรส หน้า 1

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร โดยจำคุกถึง 15 ปี ต่อมาจึงเกิดแนวคิดในการตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นมาตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 324 และ 325 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ได้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการหรือ ก.ต.ป. สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีขึ้นมา แต่คณะกรรมการดังกล่าวซึ่งกำเนิดขึ้นในยุคเผด็จการไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ตามหลักการ ที่วางไว้ได้ และต่อมาในสมัยรัฐบาลพลเรือนของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จึงมีการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ หรือ ป.ป.ป. ขึ้นมาดำเนินการ แต่การดำเนินงานของคณะกรรมการชุดนี้มีปัญหาเกี่ยวกับความเป็นอิสระและอำนาจในการวินิจฉัยภายหลังจากที่ได้ทำการสืบสวนสอบสวนแล้ว จึงมีประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รชช.) ฉบับที่ 26 ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (ค.ต.ส.) เพื่ออายัดทรัพย์สินของนักการเมืองที่ได้มาโดยมิชอบหรือมีเพิ่มขึ้นผิดปกติมาเป็นของแผ่นดิน และส่งเรื่องให้เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องดำเนินคดีอาญาต่อไป

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองของประชาชนได้ ก่อให้เกิดการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองรูปแบบใหม่ขึ้นมา โดยมี คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. และมีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาเพื่อจัดการคดีทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะ³² แม้ต่อมาจะมีรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 แต่รูปแบบการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังคงหลักการเดิมเป็นส่วนใหญ่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้มี คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทำหน้าที่ได้สวนข้อเท็จจริงในกรณีที่มี ผู้กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอันได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่ได้เป็นตุลาการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ หรือรัววยผิดปกติ เพื่อพิจารณาส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาหรือร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินแล้วแต่กรณี โดยทำหน้าที่แทนพนักงานสอบสวนในระบบ

³² วัศ ดิงสมิตร การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับปัญหาการขัดต่อหลักความเสมอภาคและ พันธกรณีระหว่างประเทศ หน้า 156 – 157

สอบสวนเดิม และเพื่อให้การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นศาลเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเที่ยงธรรมมากกว่าเดิม รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 และฉบับปี 2550 จึงกำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวโดยผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวน 9 คน ที่ได้รับเลือกด้วยวิธีลงคะแนนลับจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นรายคดีเป็นองค์คณะผู้พิพากษาและจะต้องออกนั่งพิจารณาคดีเช่นเดียวกับผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น การพิจารณาคดีดังกล่าวขององค์คณะผู้พิพากษานั้นระบบ 1 ใต้สวนเป็นหลักแทนระบบกล่าวหา โดยต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณา และอาจ 1 ใต้สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งต้องทำหน้าที่ในการถามพยานเองเป็นหลักแล้ว จึงให้โจทก์และจำเลยถามพยานเพิ่มเติมต่อไป สำหรับขอบเขตอำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาคดีอาญาของศาลนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 272 วรรคสาม บัญญัติว่าจะต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐสภาจึงได้ตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ขึ้นมา ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2542 ในมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกา ดังนั้น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงเกิดขึ้นนับแต่นั้นเป็นต้นมา³³

แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 จะถูกยกเลิกเนื่องจากการรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3 แต่ตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 19 ลงวันที่ 22 กันยายน 2549 กำหนดให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงยังคงฐานะอยู่ต่อไป และคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป³⁴

³³ ศาลฎีกา *ข้อควรรู้เกี่ยวกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง* หน้า 1 – 2

³⁴ ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์ *วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบ 1 ใต้สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง* หน้า 168

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความที่จะนำมาใช้กับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ

2.2.1 ระบบการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาลในประเทศฝรั่งเศส

ในฝรั่งเศสนับตั้งแต่มีการปฏิวัติใหญ่ในปี 1789 รัฐธรรมนูญได้กำหนดองค์กรและกระบวนการพิเศษสำหรับการพิจารณาความผิดของนักการเมือง โดยรัฐธรรมนูญได้จัดตั้ง “ศาลอาญาชั้นสูง” (La Haute Court Justice) ขึ้น

1) กำเนิดและการดำเนินงานของศาลอาญาชั้นสูง

สภานิติบัญญัติแห่งชาติฝรั่งเศสได้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้น เพื่อพิจารณา “ความผิดฐานละเมิดชาติ (lese-nation) ซึ่งผู้มีอำนาจเป็นผู้กระทำ” โดยเดิมมอบให้ศาลธรรมดาเป็นผู้ตัดสิน และต่อมาได้ตั้งศาลอาญาชั้นสูงขึ้นที่เมืองออร์เลองส์ (Orleans) ในวันที่ 5 มีนาคม 1791 แต่มีลักษณะเป็นศาลชั่วคราว ประกอบด้วยผู้พิพากษา 15 นาย ซึ่งแต่งตั้งมาจากศาลในภาคอีลเดอพรองซ์ (Ile-de-France) ศาลละ 1 นาย โดยมีการเลือกตั้งประธานศาล 1 นาย และอัยการอีกหนึ่งนาย ศาลอาญาชั้นสูงชั่วคราวพิเศษนี้พิจารณาคดี 7 คดีสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับความผิดต่อความมั่นคงของชาติ แต่ส่วนใหญ่ผู้ต้องหาพ้นความผิด และมีการให้นิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำผิดก่อนการพิจารณาจะเสร็จสิ้น

ต่อมาได้มีรัฐบัญญัติลงวันที่ 10-15 มิถุนายน 1791 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 3 กันยายน 1791 รับรองให้มีผลได้ก่อตั้ง “ศาลอาญาชั้นสูงแห่งชาติ” (Haute Court Nationale) ขึ้นตามนั้น โดยให้มีองค์ประกอบตามรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 3 มกราคม 1762 ประกอบด้วยคณะลูกขุนชั้นสูง (haut jury) 24 คน จับฉลากเลือกจากผู้แทนจังหวัดที่ได้รับเลือกตั้งจังหวัดละ 2 คน คณะลูกขุนเป็นผู้วินิจฉัยว่ามีความผิดหรือไม่ในปัญหาข้อเท็จจริง

คณะผู้พิพากษา 4 คน ซึ่งจับฉลากเลือกจากผู้พิพากษาฎีกา มีหน้าที่ได้สวนสรุปข้อเท็จจริงให้ คณะลูกขุน และรับข้อกฎหมายเกี่ยวกับการฟังข้อเท็จจริงของคณะลูกขุน

สำหรับผู้กล่าวหาได้แก่ อัยการชั้นสูง 4 คน ที่เลือกจากรัฐสภาให้ทำหน้าที่อัยการผู้ฟ้องคดี แต่ศาลนี้ก็พิจารณาคดีได้ไม่นานก็ถูกยกเลิก

ต่อมารัฐธรรมนูญ ลงวันที่ 22 สิงหาคม 1795 (Constitution de fructidor an III) ได้ก่อตั้งศาลอาญาชั้นสูงขึ้นในมาตรา 265-273 ประกอบด้วยผู้พิพากษา 2 คน เลือกจากผู้พิพากษาฎีกา โดยมีคณะลูกขุนแต่งตั้งโดยสภาเลือกตั้งของจังหวัด ศาลนี้เป็นศาลชั่วคราว ตั้งขึ้นตามประกาศของรัฐสภา และผู้กล่าวหาได้แก่สภาห้าร้อย (Conseil des Cinq Cents) ผู้ถูกกล่าวหาได้แก่ สมาชิกรัฐสภา และฝ่ายบริหาร (directoire) และมีข้อกำหนดว่าศาลอาญาชั้นสูงจะพิจารณาคดี สถานที่ซึ่งห่างจากสภาห้าร้อยไม่ต่ำกว่า 120 กิโลเมตร เพื่อให้ความกดดันทางการเมืองและมหาชนเหนือศาลมีน้อยที่สุด

หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1795 แล้ว รัฐธรรมนูญฉบับต่อมา ก็ได้มีการบัญญัติถึงองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาความผิดของนักการเมืองระดับสูงไว้เกือบทุกฉบับ แต่มีลักษณะแตกต่างกันตามสภาพการณ์ของประเทศในขณะร่างรัฐธรรมนูญ บางสมัยก็ให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดคดีความผิดของนักการเมืองระดับสูง แต่บางสมัยเช่นในรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1875 (พ.ศ. 2418) ก็ให้อำนาจวุฒิสภา (Senat) ทำหน้าที่ศาลอาญาชั้นสูงสำหรับนักการเมือง คล้ายระบบอิมพิชเมนต์ของสหรัฐอเมริกา จนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489) จึงได้มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเป็นพิเศษ เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวมีชื่อเรียกว่า La Haute Cour Justice (ศาลอาญาชั้นสูง) ประกอบด้วยผู้ทำหน้าที่ “ผู้พิพากษา” จำนวน 30 คน ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คัดเลือกจากบรรดาสมาชิกด้วยกัน จำนวน 29 คน และอีก 10 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คัดเลือกจากบุคคลภายนอก การคัดเลือกดังกล่าวกระทำลงในวันเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก ภายหลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศาลอาญาชั้นสูงในสาธารณรัฐที่ 4 นี้ จะทำหน้าที่พิจารณาความผิดที่ประธานาธิบดีได้ทำการทรยศต่อประเทศชาติอย่างร้ายแรง (haute trahison) กับกรณีที่รัฐมนตรีทำความผิดอาญาในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ สำหรับวิธีพิจารณาคดีของศาลอาญาชั้นสูงสำหรับนักการเมืองนี้ได้กำหนดไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ โดยให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทำหน้าที่กล่าวหาว่านักการเมืองระดับสูงผู้ใดกระทำผิด เมื่อได้เสียงข้างมากจากสภาผู้แทนราษฎรสนับสนุนข้อกล่าวหาดังกล่าวแล้ว ก็ให้สภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องให้ศาลอาญาชั้นสูงทำหน้าที่พิจารณาคดีดังกล่าวต่อไป

ศาลอาญาชั้นสูงที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 4 ได้มีโอกาสพิจารณาคดีเกี่ยวกับความผิดต่อความมั่นคงแห่งรัฐที่ทำโดยสมาชิกรัฐบาลวิชซี ตั้งแต่จอมพลเปแต็ง ประธานาธิบดี นายลาวาสนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีอื่นๆ ตลอดจนบุคคลผู้ร่วมมือกับรัฐบาลนาซีเยอรมัน รวม 58 คดี (ระหว่าง ค.ศ. 1945-1948) ในคดีเหล่านั้นศาลตัดสินทั้งยกฟ้องและลงโทษ ตั้งแต่จำคุกถึงประหารชีวิต นับเป็นการพิจารณาคดีจำนวนมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์

ในรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 5 ปี 1956 ได้มีการก่อตั้งศาลอาญาชั้นสูง (Haute Cour de Justice) ขึ้น ตามมาตรา 67 และ 68 เพื่อพิจารณาความผิดของประธานาธิบดีฐานทรยศต่อประเทศชาติ (haute trahison) และความผิดของรัฐมนตรีในรัฐบาลฐานกระทำผิดอุกฤษ โทษ (crimes) และมัจฉิมโทษ (delits) หรือผู้ร่วมกระทำผิดที่เป็นคนธรรมดา แต่กระทำผิดต่อความมั่นคงของชาติ อย่างไรก็ตาม ยังไม่เคยมีการพิจารณาคดีโดยศาลอาญาชั้นสูงตั้งแต่ ค.ศ. 1956 เป็นต้นมา จนกระทั่งในปี 1993 จึงมีการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหมวด 9 มาตรา 67 และมาตรา 68 ใหม่ โดยแยกศาลสำหรับนักการเมืองเป็น 2 ศาลคือ

(1) ศาลอาญาชั้นสูง (Haute Cour de Justice) ไว้พิจารณาคดีที่
 ปรชชานาธิบตีทรยศต่อประเทศชาติ (haute trahison) โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 67 และ 68 เดิม³⁵

(2) ศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) ซึ่งเพิ่มเติมขึ้นเป็นหมวด 10 มาตรา 68-1 และ 68-2 ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 1993 ซึ่งกำหนดให้พิจารณาคดีอาญาที่รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบ

2) องค์กรและอำนาจหน้าที่

ระบบการพิจารณาความผิดของนักการเมืองฝรั่งเศส ตามรัฐธรรมนูญ สาธารณรัฐที่ 5 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมในปี 1993 นี้ ได้กำหนดการดำเนินคดีกับนักการเมืองระดับสูงไว้ ดังนี้

ผู้ถูกกล่าวหา

(1) บุคคลที่อาจถูกกล่าวหา ได้แก่ ปรชชานาธิบตี ซึ่งตามปกติไม่ต้อง รับผิดชอบทางกฎหมายในการกระทำกรในหน้าที่ เว้นแต่กรณีทรยศต่อประเทศชาติ (haute trahison) การฟ้องกล่าวหาปรชชานาธิบตีนี้ต้องกล่าวหาต่อศาลอาญาชั้นสูง (La Haute Cour de Justice)

(2) รัฐมนตรี (ซึ่งหมายรวมถึงนายกรัฐมนตรีด้วย) ซึ่งกระทำความผิด อาญาในการกระทำตามหน้าที่ และความผิดนั้นเป็นความผิดประเภทอุกฤษโทษ (crimes ซึ่งมีโทษ จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิต) และความผิดมัชฌิมโทษ (delits ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ 2 เดือน จนถึง 5 ปี) ทั้งนี้ความผิดและโทษดังกล่าวให้พิจารณาเฉพาะในเวลากระทำผิด การฟ้อง กล่าวหารัฐมนตรีดังกล่าวต้องฟ้องต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) ซึ่งตั้งขึ้นใหม่แยกจากศาลยุติธรรมธรรมดา และแยกจากศาลอาญาชั้นสูง ในปี 1993

(3) ตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนให้ปรชชานาธิบตีกระทำผิดฐานทรยศต่อ ประเทศชาติ

ผู้กล่าวหา

ผู้กล่าวหาแยกเป็น 2 กรณีตามประเภทศาล คือ

(1) การกล่าวหาปรชชานาธิบตีต่อศาลอาญาชั้นสูง (Laq Haute Cour de Justice) นั้น อัยการแผ่นดินที่มีอำนาจในคดีอาญาไม่อาจกระทำการดังกล่าวได้ ผู้ถูกกล่าวหาในกรณีนี้ คือสภาทั้งสองสภา ซึ่งแต่ละสภาต้องลงมติเหมือนกัน ในญัตติกล่าวหา (Vote) โดยลงมติเปิดเผย และมีคะแนนเสียงเห็นด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของแต่ละสภา

³⁵ นันทวัฒน์ บรมานันท์ ข (2549) คำแปลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 หน้า 94

(2) ในการกล่าวหา รัฐมนตรีต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) นั้น แม้รัฐธรรมนูญจะให้ผู้เสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาของ รัฐมนตรีร้องทุกข์กล่าวโทษ (porter plainte) ต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (commission des reques) ซึ่งอำนาจพิจารณาว่าจะยุติเรื่อง หรือจะส่งเรื่องต่อให้อัยการประจำศาลฎีกา (procureur general pre's de la Cour de Cassation) เพื่อฟ้องต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐต่อไป³⁶

องค์ประกอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องตามรัฐบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญหมายเลข 93-1252 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 1993 ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษ (magistrate de siege hors hierarchie) 3 คน ซึ่งผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษจะประชุมเลือกกันเอง โดยให้เลือก 1 ใน 3 คน นั้นขึ้นเป็นประธานคณะกรรมการ นอกจากนั้นก็มีผู้พิพากษาจากสภาแห่งรัฐ (ศาลปกครองสูงสุด หรือ Conseil de'Etat) เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ 2 คน และผู้พิพากษาศาลบัญชีเลือกโดยที่ประชุมใหญ่อีก 2 คน ทั้งนี้โดยมีวาระดำรงตำแหน่ง 5 ปี อนึ่งต้องมีการเลือกผู้ทำการแทนในกรณีที่ผู้พิพากษาดังกล่าวปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้อีกเป็นจำนวนเท่ากัน โดยแต่ละองค์กรดังกล่าวแล้วด้วย

นอกจากนั้น อัยการประจำศาลฎีกาด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง อาจยื่นฟ้องรัฐมนตรีดังกล่าวได้โดยไม่ต้องมีผู้ร้องเรียนกล่าวหาแต่อย่างใด

3) องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริง (instruction)

การไต่สวนข้อเท็จจริงเป็นขั้นตอนสรุปข้อเท็จจริง ก่อนตัดสินคดีปรับบทกฎหมายซึ่งตามวิธีพิจารณาของภาคพื้นยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศส จะถือว่าต้องแยกการไต่สวนและสรุปข้อเท็จจริง (instruction) ออกจากการตัดสินคดี (jugement) โดยแยกองค์คณะผู้รับผิดชอบออกจากกัน เพื่อคานดุลพินิจซึ่งกันและกัน ซึ่งแยกได้เป็น 2 กรณี ตามประเภทศาล คือ

(1) การไต่สวนหาข้อเท็จจริงในกรณีประธานาธิบดีถูกฟ้องร้องกระทำ โดยองค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริง (commission d'instruction) ของศาลอาญาชั้นสูง ซึ่งตามกฎหมายประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 5 นาย ซึ่งที่ประชุมหัวหน้าคณะในศาลฎีกาเลือก พร้อมทั้งผู้ทำการแทนอีก 2 คน องค์คณะผู้พิพากษาชุดนี้ต้องไต่สวนข้อเท็จจริงตามที่สภาทั้งสองกล่าวหาโดยผ่านอัยการประจำศาลฎีกา หากพบข้อเท็จจริงอันเป็นข้อกล่าวหาใหม่ องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงก็ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบ เพื่อขอมติของสภาทั้งสองว่าจะให้ฟ้องกล่าวหาเพิ่มเติมหรือไม่ ถ้าไม่มีมติของสภาทั้งสองในข้อเท็จจริงใหม่ก็ต้องยกฟ้องในข้อหาที่กล่าวหาฐานไม่มีมูล หากได้

³⁶ บวรศักดิ์ สุวรรณโณ (2538) ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment) หน้า 25

ไต่สวนแล้วได้ความจริงตามที่กล่าวหาที่ต้องสรุปข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้องค์คณะตัดสินตัดสินต่อไป

(2) การไต่สวนหาข้อเท็จจริงในกรณีรัฐมนตรีฟ้องร้องนั้น ตามข้อเสนอของคณะกรรมการพิจารณาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญ ได้เสนอแนวทางไว้เช่นเดียวกับกรณีการไต่สวนข้อเท็จจริงความผิดประธานาธิบดี อย่างไรก็ตาม ตามรัฐบัญญัติเลขที่ 93-1252 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 1993 นั้น ได้กำหนดให้องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (commission d'instruction) ประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษ 3 คน พร้อมผู้ทำการแทนในกรณีปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้อีก 3 คน ที่ผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษประชุมเลือกกันเอง โดยให้เลือก 1 ใน 3 คนนั้นขึ้นเป็นประธาน ทั้งนี้โดยมีวาระดำรงตำแหน่ง 3 ปี องค์กรคณะไต่สวนข้อเท็จจริงนี้ต้องไต่สวนข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะต้องเคารพสิทธิในการป้องกันตนเองของจำเลย การไต่สวนข้อเท็จจริงจะทำนอกฟ้อง (requisitoire) ของอัยการประจำศาลฎีกาไม่ได้ หากในการไต่สวนพบข้อเท็จจริงใหม่นอกคำฟ้อง องค์กรคณะไต่สวนก็ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบเพื่อให้อัยการประจำศาลฎีกาและคณะกรรมการพิจารณา คำฟ้องจะตัดสินแก้ไขเพิ่มข้อหาได้ เมื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเสร็จขององค์กรคณะไต่สวนอาจปรับบทกฎหมาย ซึ่งความผิดได้ตามควร โดยต้องวินิจฉัยว่าคดีมีมูล หรือไม่มีมูล โดยต้องแจ้งให้อัยการและรัฐมนตรี ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และให้เวลาคัดค้าน 20 วัน ในกรณีที่วินิจฉัยว่ามีมูลให้สรุปสำนวนส่งให้องค์คณะตัดสินของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐตัดสินต่อไป

คำวินิจฉัยขององค์กรคณะไต่สวนข้อเท็จจริง อาจฎีกาปัญหาข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมวด 1 บรรพ 3 และเมื่อศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ตัดสินยกคำวินิจฉัย องค์กรคณะไต่สวนข้อเท็จจริงก็ต้องส่งคดีไปให้องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงอื่นที่ต้องตั้งขึ้นให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงใหม่โดยให้นำ (2) ของมาตรา 131-4 ของพระธรรมนูญศาลยุติธรรมฝรั่งเศสมาใช้บังคับ

4) องค์กรคณะตัดสินคดี (judgement)

องค์กรคณะตัดสินคดีแยกเป็น 2 กรณีตามประเภทศาล คือ

(1) องค์กรคณะตัดสินของศาลอาญาชั้นสูง ซึ่งตัดสินกรณีประธานาธิบดีทรยศต่อประเทศชาติ ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 24 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 12 คน โดยให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกผู้พิพากษา จำนวน 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน จากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกัน โดยให้ทำการเลือกภายใน 1 เดือน นับจากวันประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก ภายหลังที่มีการเลือกตั้งเข้ามา ส่วนผู้พิพากษาศาลอาญาชั้นสูงอีก 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน ที่เหลือให้วุฒิสภา (Senat) เลือกจากบรรดาสมาชิกวุฒิสภาโดยให้ทำการเลือกภายใน 1 เดือนนับจากวันประชุมวุฒิสภาครั้งแรก ภายหลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งวุฒิสมาชิก

ใหม่ ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั้งหมดหรือบางส่วน (แทนสมาชิกเดิมที่ออกตามวาระ) โดยมีวาระเท่าอายุสภาที่เลือก

(2) องค์กรคณะตัดสินของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ กรณีรัฐมนตรีกระทำผิดประกอบด้วย ผู้พิพากษา 15 คน โดยมีสมาชิกรัฐสภา 12 คน 6 คนมาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน และอีก 6 คน มาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกวุฒิสภา พร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน ทั้งนี้ด้วยเสียงข้างมากเด็ดขาดของแต่ละสภา และผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษอีก 3 คน พร้อมผู้พิพากษาสำรองผู้ทำการแทนอีก 3 คน ซึ่งที่ประชุมผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษประชุมกัน เลือกโดย 1 ใน 3 คนนี้จะทำหน้าที่เป็นประธานศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ และการเลือกนี้จะกระทำทุกครั้งที่สภาสิ้นอายุหรือถูกยุบ หรือสมาชิกพ้นตำแหน่งบางส่วน แต่ผู้พิพากษาที่มาจากศาลฎีกามีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 3 ปี โดยต้องดำเนินการตัดสินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ต้องสำเนาเอกสารทุกชุดให้จำเลย เมื่อปิดการพิจารณาศาลจะต้องพิพากษา โดยผู้พิพากษาแต่ละนายลงมติเป็นการลับว่าจำเลยแต่ละคนมีความผิดตามฟ้องหรือไม่ จำเลยผู้นั้นจะมีความผิดกี่ต่อเมื่อมีคะแนนเสียงเกินครึ่งของผู้พิพากษา เมื่อลงมติว่ามีความผิดแล้ว ให้แยกกันลงมติในโทษ หากไม่มีคะแนนเสียงเกินครึ่ง ให้ถือว่าโทษสูงสุดที่มีการเสนอให้ลงแก่จำเลยถูกปฏิเสธและให้ลงมติในโทษที่อ่อนกว่านั้นตามที่เสนอจนกว่าจะได้คะแนนเสียงเกินครึ่ง คำพิพากษาศาลอาญาชั้นสูงอาจฎีกาข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ และที่ประชุมศาลฎีกาต้องตัดสินภายในสามเดือน

องค์กรคณะตัดสินคดีของศาลทั้งสองจะเป็นผู้วินิจฉัยความผิดของประธานาธิบดี หรือของรัฐมนตรีตามกฎหมาย

ก) กระบวนพิจารณาของศาลทั้งสอง

กระบวนพิจารณาของศาลทั้งสองคล้ายคลึงกัน ดังนี้

(ก) ขั้นตอนการกล่าวหา

สำหรับเหตุที่กล่าวหาที่ต่างกันตามบุคคล กล่าวคือ ถ้าเป็นการกล่าวหาประธานาธิบดีจะกล่าวหาได้เฉพาะความผิดฐานทรยศต่อชาติ (haute trahison) เท่านั้น ความผิดกฎหมายอาญาอื่นๆ กล่าวหาไม่ได้ เพราะเป็นเอกสิทธิ์ของประมุขของรัฐที่ไม่ต้องรับผิดชอบองค์ประกอบความผิดฐานทรยศต่อชาตินั้น ไม่มีกฎหมายใดกำหนดองค์ประกอบไว้ ความเห็นนักวิชาการส่วนใหญ่ จึงเห็นว่า ความผิดฐานนี้ไม่มีองค์ประกอบตายตัว แต่น่าจะหมายถึงการปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างร้ายแรง อนึ่งแม้โทษเองก็ไม่มีการกำหนดไว้ จึงเป็นดุลพินิจ โดยเด็ดขาดของศาลอาญาชั้นสูง ที่จะพิจารณาความผิดและโทษ ตามที่เห็นสมควร (ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของหลักกฎหมายอาญาสำคัญที่ว่า ความผิดที่ดี (faute) หรือ โทษ (peine) ต้องกำหนดโดยกฎหมายเท่านั้น) ซึ่งกรณีดังกล่าวต่างจากการที่รัฐมนตรีกระทำผิดซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่า เหตุที่กล่าวหาว่ารัฐมนตรีได้ต้องเป็นการกระทำผิดอุกฤษ โทษ (crimes) หรือ

มัจฉิมโทษ (delits) ในหน้าที่และความผิดและโทษที่ว่านั้นต้องกำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้ในขณะที่กระทำ (มาตรา 68-1 วรรคหนึ่ง และวรรคสาม)³⁷

ส่วนวิธีการกล่าวหา สำหรับการกล่าวหาประธานาธิบดีต่อศาลอาญาชั้นสูงต้องกระทำโดยการลงชื่อกล่าวหาโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 ใน 10 ให้สภาทั้งสองลงมติในข้อมติเดียวกันโดยเปิดเผยและมีคะแนนเสียงเห็นด้วยเกินกึ่งของแต่ละสภา โดยสมาชิกที่เป็นผู้พิพากษาศาลอาญาชั้นสูงจะลงมติไม่ได้ ในข้อมตินั้นต้องระบุชื่อประธานาธิบดี ข้อเท็จจริงโดยย่อ และเลขมาตราที่ต้องการอ้างอิง เมื่อมีมติแล้วก็ส่งให้อัยการประจำศาลฎีกา ส่วนการกล่าวหา รัฐมนตรีว่าทำผิดต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐนั้น ผู้กล่าวหาได้แก่ อัยการประจำศาลฎีกา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องเป็นผู้กล่าวหา หรือบุคคล (ฝรั่งเศสหรือต่างด้าว) ที่เป็นผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำผิดดังกล่าว สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องได้ การร้องทุกข์กล่าวโทษจะต้องระบุชื่อรัฐมนตรีผู้กระทำผิด ข้อเท็จจริงที่เป็นความผิด และลงนามผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ อนึ่งการเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญาของผู้เสียหายไม่อาจกระทำได้ ทั้งการฟ้องเรียกค่าเสียหายในคดีแพ่งก็ต้องฟ้องต่อศาลธรรมดา

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องได้รับการร้องทุกข์กล่าวโทษที่ชอบแล้ว ให้พิจารณาดำเนินการต่อไป และแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษทราบ กล่าวคือ ถ้าข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอ คณะกรรมการจะทำการสอบสวนข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (มาตรา 75,76 และ 71-1) โดยให้ถือว่า กรรมการที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจเหมือนอัยการ เมื่อได้ความอย่างไร คณะกรรมการอาจมีมติให้ยุติเรื่องหรือดำเนินคดีได้ หากมีมติให้ดำเนินคดี ต้องระบุข้อเท็จจริงและปรับข้อกฎหมายว่าเป็นความผิดฐานใด และส่งเรื่องให้อัยการประจำศาลฎีกาดำเนินเรื่องต่อไป มติของคณะกรรมการไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาได้

(ข) ขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริง (instrucion) และตัดสินคดี

เมื่อได้รับคำฟ้องแล้ว ศาลอาญาชั้นสูง (Haute Cour de Justice) หรือศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (Cour de Justice de ls Republique) จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงและจะสรุปสำนวน ทั้งนี้โดยต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างเคร่งครัด การตัดสินจะกระทำโดยองค์คณะเต็มรูปของศาล

ผู้ศึกษาเห็นว่า ประเทศฝรั่งเศสเป็นอีกประเทศหนึ่งซึ่งมีระบบการดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อที่ราชการแยกออกจากการดำเนินคดีอาญาโดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้เป็นเพราะประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของฝรั่งเศสที่เคยเป็นประเทศมหาอำนาจมาก่อน ระบบการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของฝรั่งเศส จากปี

³⁷ นิยม รัฐอมฤต (2549) กระบวนการไต่สวนและการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งในระดับสูงในอำนาจหน้าที่ของ ป.ป.ช. หน้า 62

ค.ศ. 1789 ซึ่งมีการปฏิวัติใหญ่นั้น รัฐธรรมนูญได้จัดตั้ง “ศาลอาญาชั้นสูง” (La Haute Court Justice) ขึ้น ประกอบด้วยผู้ทำหน้าที่ “ผู้พิพากษา” จำนวน 30 คน ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คัดเลือกจากบรรดาสมาชิกด้วยกัน จำนวน 29 คน และอีก 10 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คัดเลือกจากบุคคลภายนอก จนกระทั่งในปี 1993 จึงมีการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหมวด 9 มาตรา 67 และมาตรา 68 ใหม่ โดยแยกศาลสำหรับนักการเมืองเป็น 2 ศาลคือ ศาลอาญาชั้นสูง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีที่ประธานาธิบดีทรยศต่อประเทศชาติ และศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ ซึ่งเพิ่มเติมขึ้นเป็นหมวด 10 มาตรา 68-1 และ 68-2 ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 1993 ซึ่งกำหนดให้พิจารณาคดีอาญาที่รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบ ซึ่งวิธีพิจารณาของทั้งศาลอาญาชั้นสูงและศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐแยกเป็นขั้นตอนการกล่าวหา ขั้นตอนการสอบสวน ข้อเท็จจริง และขั้นตอนการพิจารณาพิพากษา โดยการกล่าวหาแบ่งเป็น

(1) การกล่าวหาประธานาธิบดีต่อศาลอาญาชั้นสูง อัยการแผ่นดินที่มีอำนาจในคดีอาญาไม่อาจกระทำการดังกล่าวได้ ผู้ถูกกล่าวหาในกรณีนี้คือสภาทั้งสองสภา ซึ่งแต่ละสภาต้องลงมติเหมือนกัน ในญัตติกกล่าวหา โดยลงมติเปิดเผยและมีคะแนนเสียงเห็นด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของแต่ละสภา

(2) การกล่าวหารัฐมนตรีต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ นั้น แม้รัฐธรรมนูญจะให้ผู้เสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาของรัฐมนตรีร้องทุกข์กล่าวโทษ ต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง ซึ่งอำนาจพิจารณาว่าจะยุติเรื่อง หรือจะส่งเรื่องต่อไปให้อัยการประจำศาลฎีกาเพื่อฟ้องต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐต่อไป เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องได้รับการร้องทุกข์กล่าวโทษที่ชอบแล้ว ให้พิจารณาดำเนินการต่อไป และแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษทราบ โดยให้ถือว่ากรรมการที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจเหมือนอัยการ เมื่อได้ความอย่างไร คณะกรรมการอาจมีมติให้ยุติเรื่องหรือดำเนินคดีได้ หากมีมติให้ดำเนินคดี ต้องระบุข้อเท็จจริงและปรับข้อกฎหมายว่าเป็นความผิดฐานใด และส่งเรื่องให้อัยการประจำศาลฎีกาดำเนินเรื่องต่อไป มติของคณะกรรมการไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาได้

ส่วนการไต่สวนและสรุปข้อเท็จจริง ฝรั่งเศสจะแยกการไต่สวนและสรุปข้อเท็จจริง ออกจากการตัดสิน โดยแยกองค์คณะผู้รับผิดชอบออกจากกัน เพื่อคานดุลพินิจซึ่งกันและกัน องค์คณะตัดสินคดีแยกเป็น 2 กรณีตามประเภทศาล คือ

(1) องค์คณะตัดสินของศาลอาญาชั้นสูง ซึ่งตัดสินกรณีประธานาธิบดีทรยศต่อประเทศชาติ ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 24 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 12 คน โดยให้สภาผู้แทนราษฎรเลือก ผู้พิพากษา จำนวน 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน จากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกัน

(2) องค์คณะตัดสินของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ กรณีรัฐมนตรีกระทำผิด ประกอบด้วย ผู้พิพากษา 15 คน โดยมีสมาชิกรัฐสภา 12 คน 6 คนมาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน และอีก 6 คน มาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกวุฒิสภา พร้อม ผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน กรณีรัฐมนตรี ในกรณีของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐนั้น เมื่อมีคำตัดสินว่ารัฐมนตรีมีความผิดแล้ว ก็สามารถอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ และจะต้องพิพากษาภายใน 3 เดือน คำพิพากษาถือเป็นที่สุดและบังคับโทษได้ หากศาลฎีกายกคำพิพากษาศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐและให้พิจารณาใหม่เฉพาะผู้พิพากษาสำรองที่ไม่ได้นั่งพิจารณาเรื่องนั้นมาใน คราวก่อนจึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาในครั้งนี้ได้

2.2.3 ระบบการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาลในประเทศ

อังกฤษ

การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศอังกฤษมีการพัฒนาการมาตามลำดับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยในยุคเริ่มแรกนั้นประเทศอังกฤษใช้ระบบการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยรัฐสภาหรือที่เรียกว่า ระบบอิมพีชเมนต์ (Impeachment) ต่อมาในศตวรรษที่ 19 มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการอย่างชัดเจน จึงมีการพัฒนาหลักความรับผิดชอบทางการเมืองของรัฐบาลต่อรัฐสภา และหลักความรับผิดชอบส่วนตัวรัฐมนตรี (enforcement of the convention of collective and individual ministerial responsibility) ขึ้นมา³⁸ ทำให้ระบบอิมพีชเมนต์หมดความสำคัญลงและถูกเลิกใช้ไปที่สุด กลายเป็นระบบการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยกระบวนการยุติธรรมโดยศาลยุติธรรมตามปกติในปัจจุบัน แต่เนื่องด้วยระบบอิมพีชเมนต์ถือเป็นต้นแบบของระบบการตรวจสอบโดยวิธีการพิเศษแตกต่างจากระบบการพิจารณาคดีทั่วไป และเป็นต้นแบบระบบการตรวจสอบในประเทศต่าง ๆ จึงเป็นการสมควรที่จะศึกษาถึงหลักเกณฑ์ และกระบวนการตรวจสอบดังกล่าว

การตรวจสอบโดยระบบอิมพีชเมนต์

การตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยระบบอิมพีชเมนต์ (Impeachment) คือ การกล่าวหาบุคคลโดยสมาชิกสภาสามัญ (commoners) ขุนนาง (peers) รัฐมนตรี (ministers) ที่ใช้อำนาจไปในทางทุจริตประพฤติกมิชอบหรือกระทำการขัดต่อผลประโยชน์

³⁸ เป็นระบบการควบคุมโดยวิธีทางการเมืองโดยรัฐสภาอังกฤษ กล่าวคือ เมื่อรัฐสภาไม่ไว้วางใจรัฐบาลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบาย คณะรัฐมนตรีต้องแสดงความรับผิดชอบทางการเมืองด้วยการลาออกทั้งคณะ แต่ถ้ารัฐสภาไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายบุคคลนั้นต้องแสดงความรับผิดชอบทางการเมืองด้วยการลาออกจากตำแหน่ง

ของประเทศชาติ โดยรัฐสภาอังกฤษมีอำนาจบังคับใช้และได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่เกี่ยวกับสภาขุนนางและสภาสามัญที่จะต้องปฏิบัติตาม (conventions)³⁹ ซึ่งวิธีพิจารณาคดีที่รัฐสภานำมาใช้กับบุคคลดังกล่าวเป็นวิธีพิจารณาในทางตุลาการ (judicial proceeding) ระบบอิมพิชเมนต์ของประเทศอังกฤษถือเป็นต้นแบบของระบบอิมพิชเมนต์ในประเทศต่าง ๆ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ระบบอิมพิชเมนต์เกิดขึ้นในสมัยกลางในขณะที่กษัตริย์ของประเทศอังกฤษมีอำนาจมากในการแต่งตั้ง หรือถอดถอนผู้ใดก็ได้เพื่อเข้าทำหน้าที่บริหารหรือปกครองประเทศจึงได้เกิดการต่อสู้เพื่อจำกัดอำนาจของกษัตริย์ จากการประหารพระเจ้าชาร์ล (Charles I) ใน ค.ศ. 1648 และตั้งเครือจักรภพภายใต้ โอลิเวอร์ ครอมเวล (Oliver Cromwell) การต่อสู้ครั้งนั้นรัฐสภาได้พยายามหาทางจำกัดอำนาจกษัตริย์ เพื่อเป็นการลดอำนาจของกษัตริย์ ดังนั้น จึงมีผู้กล่าวว่าระบบอิมพิชเมนต์เป็นอาวุธที่สำคัญในการต่อสู้ทางการเมืองรองมาจากสงครามกลางเมือง (Civil war) และมีบทบาทในการต่อสู้ระหว่างกษัตริย์กับรัฐสภา เพื่อสร้างรัฐบาลที่มีความรับผิดชอบและแก้ความไม่สมดุลทางการเมืองที่เกิดขึ้น⁴⁰ ตัวอย่างการกล่าวหาโดยวิธีการอิมพิชเมนต์ เช่น คดี Lord William Latimer และ Richard Lyons ปี ค.ศ. 1376 ถูกสภาสามัญกล่าวหาว่า กระทำการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เพื่อประโยชน์สำหรับตนเอง คดี Sir Michael de la Pole และ Earl of Suffolk ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีถูกสภาสามัญกล่าวหาว่ากระทำความผิดฐานละทิ้งการปฏิบัติหน้าที่ และการกระทำการยกยอกทรัพย์สินในขณะที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่ สภาขุนนางตัดสินลงโทษปรับและจำคุกพร้อมทั้งถอดถอนจากตำแหน่ง คดี Warren Hasting ปี ค.ศ. 1795 ขณะดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าการแห่งประเทศอินเดีย (Governor General of India) ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาชั้นสูง (High Crimes and Misdemeanors) โดยการบริหารราชการผิดพลาด คอร์รัปชัน และทารุณคนอินเดีย⁴¹ ระบบอิมพิชเมนต์จึงเป็นระบบที่อยู่ในอำนาจของรัฐสภาของประเทศอังกฤษ โดยมีองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

องค์กรที่มีหน้าที่พิจารณา

องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับระบบอิมพิชเมนต์มีดังนี้

(1) ผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ ขุนนาง (peers) สมาชิกสภาสามัญ (commoners) รัฐมนตรี (ministers) ทุกชั้นทุกตำแหน่งที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาสำหรับผู้พิพากษา

³⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง หน้า 32

⁴⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง หน้า 33

⁴¹ Peter W. Rodino, (1973). *High Crimes and Misdemeanors*. New York: L Funk & Wagnalls. p. 5

ของประเทศอังกฤษนั้น ตั้งแต่มีการประกาศใช้ the Act of Settlement 1701 ซึ่งรับรองอิสระของผู้พิพากษา ทำให้ผู้พิพากษาไม่อาจถูกถอดถอนได้เว้นแต่จะประพฤติมิชอบ (misconduct) โดยสภาสามัญและสภายูนานางทั้งสองสภาต่างต้องลงมติขอให้พระมหากษัตริย์หรือพระราชินีถอดถอนผู้พิพากษานั้น⁴² ซึ่งกระบวนการนี้มีความแตกต่างจากระบบอิมพิชเมนต์⁴³

(2) เหตุที่กล่าวหา ได้แก่ ความผิดทางอาญา ซึ่งเป็นความผิดที่บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เกิดจากธรรมเนียมปฏิบัติที่ยึดถือปฏิบัติมาเป็นระยะเวลาหลายศตวรรษ ในระยะแรกจะจำกัดเฉพาะความผิดทางอาญาที่มีรากฐานมาจากความผิดฐานกบฏ (Treason) เท่านั้น เนื่องจากเป็นความผิดที่ควบคู่มากระบบอิมพิชเมนต์ ต่อมาได้ขยายขอบเขตความผิดออกมามีได้จำกัดเฉพาะความผิดทางอาญาฐานกบฏ และความผิดทางอาญาทั่วไปเท่านั้น แต่รวมถึงความผิดที่เป็นเหตุมาจากการใช้อำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอันนำมาสู่ความเสียหายต่อประเทศ เหตุที่กล่าวหาตามกระบวนการอิมพิชเมนต์จึงมีขอบเขตที่กว้าง เช่น การเปิดเผยความลับทางราชการ กบฏหรือทรยศต่อชาติ (Treason) รับสินบน (Bribery) การทุจริตต่อหน้าที่ (malversations) ความผิดอาญาชั้นสูง (High Crimes and Misdemeanors) แต่ส่วนมากจะเป็นเรื่องการใช้อำนาจโดยมิชอบ การละเลยต่อหน้าที่ การคอร์รัปชัน และมีพฤติกรรมไม่น่าเชื่อถือ

(3) ผู้กล่าวหา ได้แก่ สภาสามัญ (the House of Common) เป็นผู้ริเริ่มวิธีการกล่าวหา โดยสมาชิกคนใดคนหนึ่งเป็นผู้เริ่มกล่าวหาความผิดต่อที่ประชุมสภาสามัญ เพื่อให้มีการพิจารณาถึงมูลความผิดตามที่มีการกล่าวหา อันจะเป็นเหตุให้มีการฟ้องร้องและพิจารณาโดยสภายูนานางต่อไป สภาสามัญจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นพนักงานอัยการ (prosecutor)

(4) ผู้สอบสวน และตัดสิน ได้แก่ สภายูนานาง (the House of Lords) เนื่องจากรัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษกำหนดให้สภายูนานางเป็นศาลสูงสุด (high Court of Justice) และทำหน้าที่เป็นวุฒิสภาด้วย สภายูนานางในระบบอิมพิชเมนต์จึงมีอำนาจดำเนินการในลักษณะเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม โดยมีอำนาจสอบสวนและตัดสินว่ามีภาระกระทำผิดตามที่สภาสามัญกล่าวหาหรือไม่ และสามารถลงโทษทางอาญาได้ หากปรากฏว่ามีความผิดตามข้อกล่าวหาจริง

⁴² ผู้พิพากษาที่ถูกถอดถอนด้วยกระบวนการนี้มีเพียงคนเดียว คือ Sir Jonah Barrington ที่รับสินบนในปี ค.ศ. 1806 และ 1810 แต่ถูกถอดถอนในปี ค.ศ. 1830

⁴³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง หน้า 34

วิธีพิจารณา

กระบวนการอิมพิชเมนต์เป็นกระบวนการพิจารณาพิเศษของสภาขุนนาง (special procedure) แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการกล่าวหา และขั้นตอนการสอบสวนและตัดสิน มีรายละเอียดดังนี้⁴⁴

(1) การกล่าวหา (impeach)

การกล่าวหาถือเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการพิจารณาในระบบอิมพิชเมนต์ที่รัฐสภากำหนดให้เป็นหน้าที่ของสภาสามัญ (the House of Common) เป็นผู้กล่าวหา โดยสภาสามัญจะเรียกประชุมสมาชิกเพื่อดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการ (committee) ขึ้นมาเพื่อทำการสืบสวนข้อเท็จจริงตามความผิดที่กล่าวหา หากเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มูลเหตุเพียงพอที่เชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดจริง ก็จะเสนอต่อสภาสามัญเพื่อลงมติตามความเห็นของคณะกรรมการและดำเนินการฟ้องร้องต่อไป โดยการเสนอคำฟ้องเป็นทางการเรียกว่า (the Articles of Impeachment) คำฟ้องต้องบรรยายเป็นข้อๆ ตามข้อกล่าวหาซึ่งต้องผ่านความเห็นชอบจากสภาสามัญ เมื่อสภาสามัญเห็นชอบตามคำฟ้องดังกล่าวแล้วจะต้องแต่งตั้งตัวแทนที่เรียกว่า Managers ทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อดำเนินการฟ้องร้องต่อสภาขุนนาง (the House of Lords) เพื่อพิจารณาและตัดสินต่อไป การดำเนินการในขั้นกล่าวหาเป็นการดำเนินการภายในของสภาสามัญว่ามีการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาหรือไม่ จึงไม่มีการเรียกผู้ถูกกล่าวหามาให้ปากคำ เพราะเป็นเพียงการสืบสวนว่าคดีมีมูลหรือไม่เท่านั้น

(2) การสอบสวนและตัดสิน

การดำเนินกระบวนการพิจารณาในขั้นสอบสวนและตัดสินเป็นอำนาจหน้าที่ของสภาขุนนาง โดยจัดให้มีขึ้นในสถานที่ที่เรียกว่า Westminster Hall สภาขุนนางจะเป็นผู้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ การดำเนินกระบวนการพิจารณาใช้หลักการเดียวกับศาลยุติธรรมทั่วไป กล่าวคือ ต้องกระทำโดยเปิดเผย เปิดโอกาสให้แก่ฝ่ายผู้กล่าวหา ได้แก่ Managers เข้ามาแถลงข้อเท็จจริงและเสนอพยานหลักฐานตามคำฟ้องของตนภายใต้ขอบเขตตามคำฟ้องที่กล่าวหา (Articles of Impeachment) และให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเสนอพยานหลักฐานเพื่อโต้แย้งคัดค้านพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งได้

การพิจารณาตัดสินของสภาขุนนางมีความเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของใคร เมื่อเสร็จสิ้นการพิจารณา สภาขุนนางจะแยกพิจารณาและลงมติในแต่ละบท (Articles of Impeachment) ที่กล่าวหาว่ามีความผิดหรือไม่ โดยใช้เสียงข้างมากในการลงมติถ้าปรากฏว่าตามมติ

⁴⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง หน้า 36 – 38

เสียงข้างมากเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้กระทำความผิดการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบอิมพิชเมนต์ต้องยุติลง แต่หากปรากฏว่ามติเสียงข้างมากเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหา ผู้นั้นจะถูกลงโทษทางอาญา เช่น ประหารชีวิต จุกคุก ริบทรัพย์สิน หรือถูกถอดถอนจากตำแหน่ง

องค์กรที่มีหน้าที่พิจารณา

ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในประเทศอังกฤษ คือ ศาลยุติธรรมซึ่งมี 3 ชั้นศาล คือ

1. ศาลชั้นต้น ที่ประกอบด้วย ศาลแขวง (Magistrates Court) และ (Crown Court)

2. ศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal)

3. ศาลสภาขุนนาง (House of Lords)⁴⁵

ในส่วนของฐานความผิดที่กำหนดไว้สำหรับการดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับการทุจริต และประพฤติมิชอบในตำแหน่งหน้าที่ราชการในประเทศอังกฤษถูกบัญญัติไว้ใน The Public Corrupt Practice Act 1889 ซึ่งบัญญัติให้นำมาใช้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (public office) และผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (ministerial officer) โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ระดับสูงและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง เกี่ยวกับการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ (offence with respect to public office) อันได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการรับสินบน (bribery) การคอร์รัปชัน (corruption) นอกจากกฎหมายฉบับดังกล่าวแล้วยังฐานความผิดตามที่บัญญัติไว้ใน The Theft Act 1968 มาตรา 32 (1) (a) บัญญัติความผิดเกี่ยวกับการทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น หรือการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และในส่วนของความผิดฐานกบฏ ประเทศอังกฤษได้พัฒนาความผิดฐานนี้ โดยแยกออกมาเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ ซึ่งผู้กระทำความผิดอาจเป็นบุคคลทั่วไปหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ได้

วิธีพิจารณา

วิธีพิจารณาคดีอาญาเกี่ยวกับความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการของศาลยุติธรรมในประเทศอังกฤษสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

⁴⁵ S. H. Bailey and M. I. Gunn. (1996). *Smith and Bailey on the Modern English System*. 3ed. London: Sweet & Maxwell, p. 47

(1) การไต่สวนมูลฟ้อง

การดำเนินคดีในความผิดเกี่ยวกับการทุจริต และประพฤติมิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นคดีที่จะต้องพิจารณาโดยวิธีที่เรียกว่า อินไคท์เมนต์ (offence trial only indictment) ซึ่งเป็นการพิจารณาคดีโดยใช้ลูกขุนเป็นผู้ตัดสินความผิดของผู้ถูกกล่าวหา ในการพิจารณาคดีโดยวิธีอินไคท์เมนต์นี้จะเริ่มจากการไต่สวนมูลฟ้องก่อนโดยอัยการสูงสุดหรือรองอัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอให้มีการพิจารณาคดีโดยวิธีอินไคท์เมนต์ต่อศาลแขวงโดยศาลแขวงจะดำเนินกระบวนการพิจารณาในฐานะศาลชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (preliminary inquiry) ทำการสืบพยานโจทก์และจำเลย เพื่อพิจารณาว่าคดีมีมูลหรือไม่ หากเห็นว่าคดีไม่มีมูลก็จะมีการสั่งไม่รับฟ้องแต่หากเห็นว่าคดีมีมูลศาลแขวงก็จะมีการสั่งรับคำฟ้องไว้พิจารณาและส่งสำนวนความพร้อมตัวจำเลยไปพิจารณาต่อที่ ศาลอาญา (Crown Court) ต่อไป

(2) การพิจารณาพิพากษา

การพิจารณาพิพากษาจะต้องกระทำในศาลอาญา (Crown Court) โดยผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดีประเภทนี้จะต้องเป็นผู้พิพากษาจากศาล High Court เท่านั้น และมีคณะลูกขุน (jury) เป็นผู้พิจารณาชี้ขาดในข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบเข้ามาในสำนวนคดี ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยคณะลูกขุนจะประกอบไปบุคคลซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในเขตศาลจำนวน 12 คน การตัดสินชี้ผิดหรือยกเว้นโทษนั้นได้หรือยกเว้นน้อยกว่าสองชั่วโมงแล้วยังหาข้อยุติไม่ได้ อาจขออนุญาตจากศาลให้ชี้ผิดเสียงข้างมากในการตัดสินความผิดของจำเลย แต่มีข้อยกเว้นว่าผิดเสียงข้างมากนั้นต้องมีเสียงข้างน้อยไม่เกินสองคน และหากคณะลูกขุนเหลือเพียง 9 คน ต้องชี้ผิดเอกฉันท์เท่านั้นในการตัดสิน หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยมีความผิด ศาลต้องพิจารณาลงโทษจำเลย แต่หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิด ศาลต้องพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป⁴⁶

2.1.3 ระบบการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาลในประเทศ

ฟิลิปปินส์

องค์กรและอำนาจหน้าที่

ประเทศฟิลิปปินส์มีการจัดตั้งองค์กรศาลพิเศษเพื่อพิจารณาคดีอาญาเกี่ยวกับการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าพนักงานเรียกว่าศาลแซนติแกนบายาน มีลักษณะกระบวนการคล้ายกับศาลพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศฝรั่งเศส

⁴⁶ Ian Mclean and Peter Morrish. (1973) *Harris's Criminal Law*. 22rd. ed. London: Sweet & Maxwell, pp 715-

แต่มีความแตกต่างบางกรณี คือ ศาลแซนดิแกนบายานจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1973 มีอำนาจเหนือคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวกับการรับสินบน การประพฤติดชอบและคดีอื่นๆ ที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและลูกจ้าง รวมทั้งผู้ที่ควบคุมกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหน้าที่นั้นๆ ตามกฎหมายจึงมีพระราชกฤษฎีกาโดยประธานาธิบดีที่ 1486 จัดตั้งศาลแซนดิแกนบายานขึ้นเป็นศาลพิเศษมีระดับเท่าเทียมศาลอุทธรณ์ มีเขตอำนาจเหนือคดีอาญาที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ทั้งปวงในปี ค.ศ. 1987 รัฐธรรมนูญบัญญัติให้มีอำนาจเหนือคดีรับสินบน

ศาลแซนดิแกนบายานจัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาคดีอาญาและคดีแพ่งต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐและลูกจ้างที่ถูกกล่าวหาว่ารับสินบนและประพฤติดชอบ ได้แก่

- 1) ฯลฯ
- 2) ความผิดที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ลูกจ้าง รวมทั้งพนักงานในหน่วยงานที่รัฐเป็นเจ้าของหรือควบคุมตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายอาญาไม่ว่ากระทำร่วมกับความผิดอื่นหรือไม่
- 3) ความผิดอื่นๆ เกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ที่กระทำโดยเจ้าพนักงานของรัฐ ลูกจ้าง รวมทั้งพนักงานของหน่วยงานที่รัฐเป็นเจ้าของหรือควบคุม

กระบวนการพิจารณาและตัดสิน

วิธีพิจารณาของศาลแซนดิแกนบายานและการปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดโดย Rule of the Sandiganbayan ประกอบด้วยผู้พิพากษา 9 คนแบ่งเป็น 3 แผนก การพิจารณาคดีต้องมีผู้พิพากษาเป็นองค์คณะ 3 คน ผู้พิพากษาตั้งโดยประธานาธิบดี การพิพากษาต้องเป็นเอกฉันท์ทั้ง 3 คน หากมีผู้ไม่เห็นด้วยประธานศาลต้องตั้งผู้พิพากษาอีก 2 คนเข้าร่วมพิจารณาเป็นองค์คณะ 5 คน การตัดสินใช้เสียงข้างมาก ต้องพิจารณาพิพากษาให้เสร็จเรียบร้อยใน 3 เดือนนับแต่วันรับเรื่องหากผู้ไม่พอใจคำพิพากษาต้องฎีกาต่อศาลสูงสุด การพิจารณาคดีจะไม่เสียค่าธรรมเนียม⁴⁷

จะเห็นได้ว่า ระบบศาลพิเศษของประเทศฟิลิปปินส์มีลักษณะคล้ายศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐของประเทศฝรั่งเศส คือ สามารถอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดแต่จะมีลักษณะเด่น คือ นอกจากจะควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานซึ่งจะเป็นความผิดเช่นเดียวกับระบบกฎหมายไทยแล้ว โดยอาศัยสถานะของความเป็นเจ้าพนักงานเมื่อกระทำความผิดโดยอาศัยสถานะของความเป็นเจ้าพนักงานกระทำการไม่พึงกระทำ จึงมีลักษณะเป็นควบคุมถึงพฤติกรรมและวินัยของเจ้าพนักงานในการ

⁴⁷ บุญชัย ฐิรีเสถียร (2541) หลักการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นศาล หน้า 109-111

ปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ยังได้จัดระบบสอบสวนพิเศษโดยจัดตั้งสำนักงานทานอดบายาน (Tanodbayan) จัดตั้งขึ้นโดย พระราชกฤษฎีกาซึ่งมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1) สืบสวน สอบสวนเรื่องร้องเรียน หรือที่เห็นควรเองไม่ว่าจะเป็นความผิดอาญาด้วยหรือไม่

2) กำหนดวิธีการร้องเรียน การรับ และการดำเนินการกำหนดขอบเขต และวิธีการดำเนินการสืบสวนสอบสวน

3) หาข้อมูลที่เป็นจําเป็นจากหน่วยงานของรัฐ อาจตรวจสอบทะเบียนและเอกสารของ ทุหน้วยงาน อาจเข้าไปในสถานที่ในความควบคุมของหน่วยงานใดๆ ได้

4) สามารถออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาปรากฏตัว ให้ถ้อยคำ หรือมอบเอกสารหรือหลักฐานใดๆ

เมื่อทานอดบายานได้รับเรื่องร้องเรียนแล้ว จะทำการสืบสวนสอบสวน ถ้าทานอดบายานเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือลูกจ้าง หรือบุคคลอื่นใดกระทำความผิดในทางอาญาหรือทางวินัย จะส่งเรื่องให้สำนักงานหัวหน้าอัยการพิเศษเป็นผู้ส่งฟ้องทางอาญาหรือทางวินัยต่อศาลแซนดิแกนบายาน หรือต่อศาลใด หรือหน่วยงานใดขึ้นอยู่กับแต่ละคดี

ทานอดบายานอาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานสอบสวนพิเศษหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่เห็นสมควร เพื่อช่วยเหลือหัวหน้าอัยการพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าพนักงานเหล่านี้จะอยู่ในความควบคุมดูแลของหัวหน้าอัยการพิเศษ

สำหรับข้อเสียของศาลพิเศษดังกล่าวก็คือ เป็นศาลที่มุ่งพิจารณาคดีทุจริตประพฤตมิชอบในทางอาญาสำหรับเจ้าพนักงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง เช่นเดียวกับคดีปกครอง การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงต้องเป็นกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ⁴⁸

⁴⁸ เค้นเดือน เศษฐสมณ (2539) การดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 หน้า 133-136

บทที่ 3

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

1. กฎหมายที่ใช้บังคับแก่กระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 นั้น เป็นการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนแตกต่างจากการพิจารณาคดีโดยทั่วไป เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย พระราชบัญญัติดังกล่าวจึงบัญญัติไว้ในมาตรา 18 วรรคหนึ่ง ให้ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อใช้แก่การปฏิบัติงานของศาล และเมื่อประกาศข้อกำหนดดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้ ประธานศาลฎีกาจึงออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 โดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2543 ข้อกำหนดดังกล่าวมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2543 เป็นต้นไป การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และข้อกำหนดดังกล่าว ในกรณีที่กฎหมายทั้งสองฉบับมิได้กำหนดไว้ มาตรา 18 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับสำหรับคดีอาญา และบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับสำหรับคดีที่กล่าวหาว่าร้ายรอยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ โดยอนุโลม

ส่วนกระบวนการก่อนคดีขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น การไต่สวนข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ต้องบังคับตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542⁴⁹

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 5

วัตถุประสงค์และที่มาของการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะจัดการกับบุคคลดังกล่าวได้ เพราะใช้วิธีพิจารณาคดีเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปที่เน้นไปในระบบกล่าวหา โดยผู้กล่าวหาหรือโจทก์ต้องมีน้ำหนักที่น่าสืบให้เห็นว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้น และผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นเป็นผู้กระทำ แต่การสืบพยานของศาลยุติธรรมประสบปัญหาล่าช้า และมีอุปสรรคขัดข้องอันเนื่องมาจากพยานบุคคลไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณา เพราะมีความสัมพันธ์กับจำเลย หรือเกรงกลัวอิทธิพลของจำเลย ทำให้เกิดความกดดัน พยานไม่กล้ามาเบิกความต่อศาล หรือถ้ามาก็ไม่กล้าเบิกความตามความเป็นจริง ทั้งพนักงานสอบสวนและ โจทก์เองก็อยู่ในความกำกับของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย จึงทำให้พยานหลักฐานที่โจทก์หรือผู้กล่าวหานำสืบไม่เพียงพอที่จะฟังลงโทษหรือมีเหตุสงสัยตามควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ก็ต้องยกประ โยชน์ให้แก่จำเลย ศาลต้องพิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไป นอกจากนี้หลักการที่ศาลยึดถือพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบในชั้นศาลเท่านั้น ไม่ฟังข้อเท็จจริงนอกสำนวน และศาลจะไม่มีบทบาทในการแสวงหาความจริงมากนัก เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาแล้วคู่ความยังมีสิทธิอุทธรณ์และอาจฎีกาได้ตามกฎหมาย ทำให้การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่อาจนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต เพราะมีผู้ดำรงตำแหน่งเมืองน้อยมากที่ถูกลงโทษทางอาญา ขณะเดียวกันอาจเปิดโอกาสให้มีการแก่งัดฟ้องคดีโดยอาศัยเหตุส่วนตัวซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สุจริตได้

สภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) จึงเกิดแนวคิดในการจัดองค์กรอิสระขึ้นมาพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแยกต่างหากจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป เพื่อให้เป็นวิธีการพิเศษที่รัดกุม รวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ ด้วยการยอมรับระบบวิธีพิจารณาพิพากษาโดยศาลชั้นเดียวสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งเป็นหลักสากลมาใช้ ให้ศาลเป็นคนกลางทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาโดยใช้วิธีการไต่สวนหาพยานหลักฐานตามระบบไต่สวน เพื่อประสิทธิภาพในการจัดการกับผู้กระทำผิดดังกล่าว อันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติแทนระบบเดิมซึ่งขาดประสิทธิภาพดังกล่าวแล้ว แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงไว้ซึ่งหลักการให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาด้วย ศาสตราจารย์ ดร.อมร รัชสาสัจย์ เห็นว่า กระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ใช้กันนั้นมีจุดอ่อนไม่สามารถบังคับได้ผลจริงจัง จึงเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีศาลสูงเพื่อดำเนินคดีกับนักการเมืองที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นพิเศษ ดังเช่นรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐฝรั่งเศส 1958 นอกจากนี้สภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) ยังนำแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ

ซึ่งนำเสนอรายงานวิจัยต่อคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) มากำหนดให้มีศาลพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีไม่ควรได้รับการแต่งตั้งจากรัฐสภา เนื่องจากรัฐสภาเป็นองค์กรทางนิติบัญญัติไม่ควรจะไปใช้อำนาจตุลาการเสียเอง และอาจมีการช่วยเหลือพวกเดียวกันเองได้ ควรจะให้ศาลยุติธรรมซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาอยู่แล้วเป็นผู้พิจารณา โดยให้ตั้งเป็นแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกา มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรมนูญบางท่านเห็นว่าหลักการให้ศาลชั้นเดียวพิจารณาคดีจะขัดกับหลักการดำเนินคดีอาญาทั่วไป แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรมนูญส่วนใหญ่เห็นว่าไม่น่าจะขัดต่อกฎหมาย เพราะกระบวนการทั้งสองต่างเป็นอิสระต่อกันไม่ต้องรอผลซึ่งกันและกัน กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่กำหนดไว้ล่วงหน้าสำหรับผู้รื้อคดีกล่าวหาหน้า และยังอาสาเข้ามาใช้อำนาจรัฐระดับสูง จึงไม่เป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาค หากให้พิจารณาเหมือนคดีอาญาทั่วไป จะใช้ระยะเวลา โดยเริ่มตั้งแต่ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกานั้นนาน อาจทำให้เสียหายแก่การเมืองและประเทศ อีกทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นบุคคลที่มีฐานะพิเศษจึงจะนำมาตราการพิจารณาคดีอาญาเหมือนบุคคลทั่วไปมาใช้ไม่ได้ ต้องมีวิธีการพิเศษที่ให้ความคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาและประโยชน์ของประเทศชาติด้วย โดยเฉพาะจะต้องมีความรวดเร็วและเป็นธรรม ทำให้คนไม่คิดไม่มีมตินคิดตัวนาน ทำให้คนผิดต้องพ้นจากการเมืองไปโดยเร็ว ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงกำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกาเพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคือ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายวผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น รวมทั้งบุคคลอื่นที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการ กระทำผิดดังกล่าวด้วย ผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวน 9 คน ซึ่งเป็นองค์คณะในคดีดังกล่าวจะต้องขึ้นบัลลังก์เพื่อพิจารณาเช่นเดียวกับผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น การพิจารณาคดีดังกล่าวต้องเป็นระบบไต่สวน และการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา แต่อาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ส่วนอำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น มาตรา 272 วรรคสาม บัญญัติว่าจะต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ซึ่งมีผลใช้

บังคับเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2542 จึงได้บัญญัติให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกา ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงเกิดขึ้นตั้งแต่วันใช้บังคับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา

1.1 หลักการสำคัญในการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในหลักการที่สำคัญ ดังนี้

(1) สิทธิของผู้เสียหายในการนำคดีมาฟ้อง นอกจากรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 275 วรรคสาม จะบัญญัติให้ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 วรรคหนึ่งและวรรคสอง มีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งทำความเห็นส่งไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 250 (2) แล้ว ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 275 วรรคสี่ กำหนดให้ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดดังกล่าวมีสิทธิยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อขอให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระเพื่อไต่สวนหาข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทำความเห็นส่งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไปในกรณีที่เห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลตามมาตรา 276 วรรคสาม ได้อีกด้วย แต่ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติแล้วผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ต่อเมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไม่รับดำเนินการไต่สวน ดำเนินการล่าช้าเกินสมควรหรือดำเนินการไต่สวนแล้วเห็นว่าไม่มีมูลความผิดตามข้อกล่าวหา

(2) การพิจารณาตั้งคดีของพนักงานอัยการ รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 255 กำหนดให้องค์กรอัยการเป็นอิสระจากรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งการเมือง

(3) การกำหนดให้มีผู้ไต่สวนอิสระ รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 276 กำหนดให้มีผู้ไต่สวนอิสระซึ่งมาจากการแต่งตั้งของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงแทนคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไม่รับดำเนินการไต่สวน ดำเนินการล่าช้าเกินสมควรหรือมีความเห็นว่าไม่มีมูล

ความผิดตามข้อกล่าวหา ทั้งนี้เพื่อให้การตรวจสอบ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(4) การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 277 ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือของผู้ไต่สวนอิสระแล้วแต่กรณีเป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

(5) องค์คณะผู้พิพากษา รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 219 วรรคสี่ กำหนดให้องค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีของแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาจำนวน 9 คน ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ และให้เลือกเป็นรายคดี

(6) การวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดี รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 278 กำหนดให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนต้องทำความเข้าใจในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือพร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องเปิดเผยแก่บุคคลทั่วไปและเป็นที่สุด เว้นแต่ผู้ต้องคำพิพากษามีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายใน 30 วันนับแต่วันที่มี คำพิพากษาได้ ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 278 วรรคสาม⁵⁰

1.2 ประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2550 ได้บัญญัติให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเพิ่มขึ้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หลายประการ คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่

(1) คดีที่กล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 3 – 4

(2) คดีที่กล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และข้าราชการการเมืองอื่น หรือบุคคลอื่นเป็นตุลาการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (1)

(3) คดีที่กล่าวหาว่าบุคคลอื่นเป็นผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตาม (1) เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่

(4) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

(5) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

(6) คดีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนด จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 259 หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทราบ⁵¹ ลักษณะพิเศษของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁵²

1) เป็นแผนกหนึ่งในศาลฎีกาโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นการเฉพาะแตกต่างจากแผนกคดีพิเศษอื่นๆ ในศาลฎีกาที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษนั้น

2) เป็นศาลที่เป็นส่วนหนึ่งของศาลยุติธรรม ผู้พิพากษาที่จะทำการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลนี้จึงเป็นข้าราชการตุลาการทั้งหมดซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา

⁵¹ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 9

⁵² ไพโรจน์ วายุภาพ (2543) *คู่มือปฏิบัติวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์พรรัตน์ หน้า 9 – 10

3) เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภท และผู้ที่จะถูกดำเนินคดีในศาลจำกัดเฉพาะบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ดำรงตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 กำหนด กับผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น

4) เป็นศาลสูงสุดซึ่งต้องนั่งพิจารณาคดี และคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นที่สุด เว้นแต่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายใน 30 วันนับแต่วันที่มิคำพิพากษา

5) ผู้ที่เป็นโจทก์จำกัดเฉพาะอัยการสูงสุด คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและผู้ไต่สวนอิสระ ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเองหรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมไม่ได้

6) ศาลตั้งประทับฟ้องคดีอาญาได้ทันทีโดยไม่ต้องทำการไต่สวนมูลฟ้อง

7) องค์คณะผู้พิพากษาต้องมีจำนวน 9 คน ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นผู้คัดเลือกจาก ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาในศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นรายคดีโดยวิธีลงคะแนนลับ⁵³

8) การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน มิใช่ระบบกล่าวหาอย่างคดีธรรมดา

9) เป็นศาลที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาล โดยเฉพาะ

1.3 ขั้นตอนการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ขั้นตอนการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เริ่มจากผู้เสียหายยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร้ายผิดปกติ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวร้ายผิดปกติหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือทุจริตต่อหน้าที่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติจะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อสรุปสำนวนและชี้มูลความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาแล้วส่งสำนวนให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายใน 30 วัน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังให้สิทธิพิเศษแก่ผู้เสียหายในการยื่นคำร้อง

⁵³ ฐานันท์ วรรณโกวิท (2554) ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรุงเทพมหานคร แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา หน้า 6

ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อขอให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระจากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาได้ด้วย เมื่อผู้ไต่สวนอิสระได้ดำเนินการไต่สวนแล้ว ต้องสรุปสำนวนพร้อมทั้งความคิดเห็นไปยังประธานวุฒิสภาเพื่อให้ประธานวุฒิสภาจัดให้มีการประชุมวุฒิสมาชิกเพื่อพิจารณากรณีดังกล่าวโดยเร็ว เมื่อได้มติ 3 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ประธานวุฒิสภาจะส่งสำนวนและความเห็นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป

เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีแล้ว ประธานศาลฎีกาจะเรียกประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อเลือกผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีนั้นจำนวน 9 คนด้วยการลงคะแนนลับภายในเวลาไม่เกิน 14 วันนับแต่วันยื่นฟ้องคดี โดยผู้พิพากษาอาวุโสเป็นองค์คณะได้ไม่เกิน 3 คน ซึ่งวิธีนี้ทำให้ไม่มีผู้ใดทราบล่วงหน้าได้ว่า ผู้พิพากษาคนใดจะได้รับเลือกให้พิจารณาคดี หลังจากนั้นประธานศาลฎีกาจะประกาศรายชื่อองค์คณะผู้พิพากษาไว้ที่ศาลฎีกาภายใน 5 วันนับแต่วันประชุมใหญ่เพื่อให้คู่ความทราบและมีโอกาสคัดค้าน และองค์คณะผู้พิพากษาจะเลือกผู้พิพากษาคนหนึ่งเป็น 9 คนเป็นผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ในกรณีที่จำเป็นให้การรับสารภาพ องค์คณะผู้พิพากษาอาจให้มีการไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้ได้ความจริงเพื่อฟังว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง หากจำเลยให้การปฏิเสธ ศาลจะกำหนดวันนัดตรวจพยานหลักฐานโดยเปิดโอกาสให้โจทก์และจำเลยยื่นพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดี ซึ่งการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะใช้ระบบไต่สวนโดยยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) หรือของผู้ไต่สวนอิสระแล้วแต่กรณีเป็นหลัก และต้องฟังความทุกฝ่ายไม่เหมือนกับการพิจารณาคดีในศาลทั่วไปที่ใช้ระบบกล่าวหา การไต่สวนพยานหลักฐาน ศาลจะไต่สวนติดต่อกัน เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้ และหากองค์คณะคนใดไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้จะต้องเลือกใหม่โดยที่ประชุมใหญ่ ศาลฎีกาจึงจะทำการไต่สวนต่อไปได้ ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติผู้ใดร้ายชัดปกติหรือกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวน ไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของทั้งสองสภาเข้าชื่อกันยื่นต่อประธานวุฒิสภาเพื่อส่งไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การพิจารณาคดีนอกจากองค์คณะผู้พิพากษาที่ถูกคัดเลือกมา 9 คนแล้ว องค์คณะจะแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน เป็นคณะกรรมการไต่สวน ทำหน้าที่เสมือนเป็นคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อไต่สวนข้อเท็จจริงแล้วทำ

ความเห็นว่ามีมูลหรือไม่ หากเห็นว่ามีมูลให้คณะกรรมการไต่สวนส่งรายงานพร้อมทั้งเอกสารทั้งหมดไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาล หากคณะกรรมการไต่สวนเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล จะพิพากษายกคำร้องของคณะสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การวินิจฉัยตัดสินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กำหนดให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะ ทุกคนต้องทำความเห็นในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือพร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นที่สุด หากผู้ต้อง คำพิพากษามีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้อรรถแท้จริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อ ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มีคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้⁵⁴

2. ระบบการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย

2.1 การนำระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนมาใช้ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.1.1 การพิจารณาคดี

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 19 ได้กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดำเนินกระบวนการไต่สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวได้ว่า

การที่กฎหมายใช้คำว่าไต่สวนพยานหลักฐาน มิได้ใช้คำว่าพิจารณาพยานหลักฐานอย่างคดีธรรมดา เนื่องจากวิธีพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นระบบไต่สวน ศาลมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยมีอำนาจ ไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรได้ ซึ่งศาลจะต้องถือตามสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคหนึ่ง และมาตรา 25 วรรคสอง

⁵⁴ สนิท ตระกูลพรายงาม (2550) “ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคืออะไร” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 2, 1 (ตุลาคม – พฤศจิกายน): หน้า 14 – 17

ข้อแตกต่างจากคดีธรรมดาอีกประการหนึ่งคือ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้ทุกรณีตามที่ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 10 ให้อำนาจไว้โดยไม่มีข้อจำกัดอย่างที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ

ส่วนการพิจารณาเป็นการลับย่อมทำได้โดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177 ถ้าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเห็นสมควร โดยผลการหรือโดยคำร้องขอของคู่ความฝ่ายใด แต่ต้องเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน⁵⁵

ส่วนการถามพยานจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 31 และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 18 โดยองค์คณะ ผู้พิพากษาเป็นผู้สอบถามพยานบุคคลก่อนด้วยการแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการ ไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น โดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์และจำเลยถามพยานเพิ่มเติมต่อไป โดยคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานดังกล่าวเป็นผู้ถามก่อน การถามพยานของคู่ความจะใช้คำถามนำก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นการซักถาม ถามค้านหรือถามติง ซึ่งแตกต่างกับคดีธรรมดาที่ห้ามใช้คำถามนำในการซักถามและถามติง หลังจากคู่ความถามพยานจบแล้ว คู่ความฝ่ายใดจะถามพยานอีกไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

2.1.2 การพิพากษาคดี

เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาได้ประชุมลงมติและมีคำวินิจฉัยชี้ขาดที่ต้องถือตามมติของเสียงข้างมากแล้ว จะต้องจัดทำคำพิพากษาขึ้นตามมตินั้นเป็นหนังสือซึ่งถือว่าเป็นคำวินิจฉัยกลาง องค์คณะผู้พิพากษาจะมอบหมายให้ผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่งในองค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้จัดทำคำพิพากษาก็ได้ ไม่จำเป็นต้องให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเป็นผู้ทำคำพิพากษา

ในการทำคำวินิจฉัยคดี ผู้พิพากษาแต่ละคนในองค์คณะต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตัว โดยความเห็นในการวินิจฉัยคดีดังกล่าว ต้องประกอบด้วยรายการตาม มาตรา 21 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 และ รัฐธรรมนูญ มาตรา 311

⁵⁵ ไพโรจน์ วายุภาพ *คู่มือปฏิบัติวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง* หน้า 49 – 50

คำวินิจฉัยเพื่อลงมติของผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 21 (7) สำหรับการดำเนินคดีอาญาอาจวินิจฉัยเพียงผลว่า จำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ และ เป็นการกระทำความผิดตามบทกฎหมายใดเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดโทษที่จะลงโทษในกรณีเห็นว่าจำเลยกระทำความผิด หากองค์คณะผู้พิพากษามีมติโดยเสียงข้างมากกว่าจำเลยกระทำความผิด องค์คณะผู้พิพากษาทุกคนจะต้องลงมติในเรื่องการกำหนดโทษจำเลยอีกครั้ง โดยถือมติเสียงข้างมาก ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 20

การลงมติในวันนัดลงมติผู้พิพากษาในองค์คณะแต่ละคนจะแถลงถึงคำวินิจฉัยของตนโดยสรุปต่อที่ประชุม การแถลงด้วยวาจาดังกล่าว พิพากษาในองค์คณะที่อาวุโสน้อยกว่าที่สุดจะเป็นผู้แถลงก่อนแล้วผู้ที่มีอาวุโสสูงกว่าในลำดับถัดมาแถลงต่อมาตามลำดับ โดยผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเป็นผู้แถลงคนสุดท้าย

เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาแต่ละคนแถลงแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยคดีของตนต่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเพื่อรวบรวมไว้เปิดเผยตามวิธีการที่ประธานศาลฎีกากำหนดต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 20

ผลของการลงมติให้ถือตามเสียงข้างมาก

หากองค์คณะผู้พิพากษาเสียงข้างมากมีมติว่าจำเลยกระทำความผิด ต้องลงมติเกี่ยวกับดุลยพินิจในการกำหนดโทษจำเลยอีกครั้ง โดยถือตามเสียงข้างมาก ซึ่งผู้พิพากษาในองค์คณะที่เห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดมีสิทธิลงมติเกี่ยวกับการกำหนดโทษจำเลยด้วย

คำพิพากษาเป็นหนังสือที่ทำเสร็จแล้วต้องอ่านให้คู่ความฟัง โดยการอ่านคำพิพากษาต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 32 กล่าวคือ คำพิพากษาดังกล่าวต้องอ่านให้คู่ความฟังในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเปิดเผยภายใน 7 วัน และน่าจะมอบหมายให้ศาลอื่นอ่านแทนได้ หากมีเหตุที่ทำให้ไม่สามารถอ่านได้ภายในกำหนดนั้น ให้เลื่อนการอ่านไปได้โดยต้องบันทึกเหตุการณ์เลื่อนการอ่านไว้ด้วย

ถ้าจำเลยไม่อยู่หรือไม่มาฟังคำพิพากษาในวันนัดฟังคำพิพากษา แม้จำเลยจะหลบหนีหรือไม่ก็ตาม ศาลต้องเลื่อนการอ่านคำพิพากษาไปและออกหมายจับจำเลยมาฟังคำพิพากษา ถ้าไม่ได้ตัวจำเลยมาภายใน 1 เดือนนับแต่วันออกหมายจับ ศาลอ่านคำพิพากษาลับหลังจำเลยได้ และถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษานั้นแล้ว

นอกจากการอ่านคำพิพากษาให้คู่ความฟังดังกล่าวแล้ว เพื่อเป็นการเปิดเผยแก่ประชาชน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 20 วรรคสอง ได้กำหนดให้ลงประกาศคำพิพากษาดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาด้วย

ส่วนความเห็นเป็นหนังสือในการวินิจฉัยคดีที่ผู้พิพากษาในองค์คณะทุกคนได้ทำไว้ไม่ต้องอ่านให้คู่ความฟัง แต่ให้เปิดเผยตามวิธีการที่ประธานศาลฎีกากำหนด⁵⁶

2.2 ลักษณะสำคัญของวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามระบบไต่สวน

ลักษณะวิธีพิจารณาคดีในระบบไต่สวนที่ใช้ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นระบบไต่สวน ไม่ใช่ระบบกล่าวหาดังเช่นคดีอาญาทั่วไป จึงมีความแตกต่างจากระบบกล่าวหาอย่างมาก⁵⁷ ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงลักษณะสำคัญของระบบไต่สวนในการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนี้

(1) จำเลยเป็นกรรมของคดี

ตามระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไป จำเลยได้รับการยกย่องให้เป็น “ประธานแห่งคดี” การเป็นประธานแห่งคดี คือ จำเลยเป็นผู้กระทำในทางคดี และจำเลยเป็นผู้มีสิทธิ ต่าง ๆ ในทางคดีที่จะได้รับการเคารพ และยกเว้นเป็นกรณีพิเศษ เช่น การนำเสนอพยานหลักฐานมาหักล้างพยานโจทก์โดยไม่จำเป็นต้องยื่นบัญชีระบุพยานไว้ล่วงหน้าก่อนสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน เป็นต้น

แต่ในระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง “จำเลยตกเป็นกรรมของคดี” หมายถึง การที่จำเลยถูกพิพากษาเบื้องต้นว่าตนเองมีความผิด และจำเลยมีภาระหน้าที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง จำเลยต้องต่อสู้คดีกับศาล โดยจำเลยกับศาลเป็นคู่ความกันโดยตรง และไม่มีการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย พยานจำเลยนำมาลงโทษจำเลยได้ จำเลยตกเป็นฝ่ายถูกกระทำในทางคดี

(2) จำเลยถูกพิพากษาเบื้องต้นว่า “มีความผิด”

การที่จำเลยถูกพิพากษาเบื้องต้นว่ามีความผิดนั้น สืบเนื่องจากการฟ้องร้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องผ่านการไต่สวนและชี้มูลความผิดโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการไต่สวนก่อน เสมือนเป็นการให้ศาลชั้นต้น

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 58 – 59

⁵⁷ ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์ (2550) “วิธีพิจารณาคดีอาญาระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” *คูลพาท* 55, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม): หน้า 172

พิจารณาพิพากษา ก่อน แล้วจึงส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้พิจารณาพิพากษาในชั้นสุดท้าย กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นศาลไต่สวนหรือศาลชั้นต้นในการพิจารณาหาข้อเท็จจริง ส่วนศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทำหน้าที่เป็นศาลตัดสิน ดังนั้น ในคดีที่องค์กรไต่สวนชี้มูลความผิด ถือเป็นเหมือนเป็นการพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดไว้ก่อนในเบื้องต้น และเมื่อโจทก์ (อัยการสูงสุด) ได้ยื่นฟ้องและสำนวนการสอบสวนอยู่ในการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว จำเลยอยู่ในฐานะถูกพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด จำเลยจึงมีภาระหน้าที่ที่จะต้องนำสืบพิสูจน์ตนเอง แม้ว่าโจทก์ไม่อาจจะนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ก็ตาม จำเลยไม่ควรจะวางใจหรือมั่นใจว่าจะชนะคดีได้ トラบใดที่จำเลยไม่สามารถนำสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง จำเลยอาจตกเป็นฝ่ายแพคดีได้

(3) ศาลต้องทำหน้าที่เป็นโจทก์และเป็นทนายความฝ่ายจำเลย

ตามระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไป โจทก์มีหน้าที่นำสืบพยานพิสูจน์ความผิดของจำเลยตามที่กล่าวหา และจำเลยมีหน้าที่นำสืบหักล้างข้อกล่าวหาของโจทก์ ดังนั้น หน้าที่ในการนำสืบพยานหลักฐานรวมทั้งการซักถามพยาน จึงเป็นหน้าที่ฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยที่จะต้องนำพยานหลักฐานของฝ่ายตนเองมาสืบ คู่ความในการต่อสู้คดีในศาลเป็นเรื่องระหว่างโจทก์กับจำเลย เป็นคู่ความกันโดยตรง

แต่ในวิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คู่ความที่ต่อสู้ในคดีเป็นเรื่องระหว่างศาลกับจำเลย จำเลยจะต้องเป็นคู่ความในคดีกันโดยตรง โดยศาลจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงโดยการซักถามพยานและแสวงหาพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย

(4) ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการสืบพยานและรับฟังข้อเท็จจริง

ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 บัญญัติให้อำนาจแก่ศาลเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ นอกเหนือจากที่ปรากฏในสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร หรือนอกเหนือจากที่คู่ความนำมาสืบ จะเห็นได้ว่า ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการสืบพยานและรับฟังข้อเท็จจริง ดังนั้น การพิจารณาชี้หน้าพยานหลักฐานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสามารถรับฟังพยานหลักฐานฝ่ายจำเลยที่นำเข้ามาสืบเพื่อลงโทษจำเลยได้ นอกจากนี้การรับฟังพยานหลักฐานของศาลไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับชั้นของพยานหลักฐานว่าเป็นพยานหลักฐานชั้นหนึ่งหรือพยานหลักฐาน

ชั้นสอง หรือจะเป็นประจักษ์พยานหรือพยานบอกเล่า แม้กระทั่งพยานบอกเล่าหรือพยานที่น่าสืบ โดยฝ่าฝืนวิธีพิจารณาความ เช่น พยานที่ไม่มีบัญชีระบุพยาน เป็นต้น

เนื่องจากตามระบบไต่สวนไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) และไม่คำนึงถึง หลักการการพิสูจน์ด้วย ศาลจะไม่เคร่งครัดกฏกติกาในการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก ศาลมี อำนาจเต็มที่ในการรับฟังพยานหลักฐานทั้งปวง ทำให้การพยานชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคำให้การของจำเลยเองก็สามารถนำมารับฟังลงโทษจำเลยหรือ ยกฟ้องโจทก์ได้ ในการ ต่อสู้คดีของจำเลยจึงไม่ได้จำกัดเพียงการสืบพยานเข้าสู่สืบต่อสู้ในชั้นศาลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการนำ สืบพยานหลักฐานในชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้วย จึงสรุปได้ว่าการพิจารณาคดีอาญา ตามระบบไต่สวนศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณา พยานหลักฐานทั้งสำนวนในชั้นไต่สวนและชั้นสืบพยานในศาล รวมทั้งพยานหลักฐานอื่นที่ศาล อาจเรียกรวมไต่สวนเพิ่มเติมเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดของจำเลย⁵⁸

(5) ไม่มีการยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้แก่จำเลย

ระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไป หากพยานหลักฐานฝ่ายที่น่าสืบน่าสงสัยจะต้อง ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo)” นี้เป็นหลักนิติธรรมที่สำคัญหลัก หนึ่ง และได้รับการยอมรับมานานจนถือเป็นสุภาษิตกฎหมาย ในคดีอาญาต้องมีการพิสูจน์ความผิด ของจำเลยจนสิ้นสงสัยเสมอ เพราะเมื่อมีความสงสัยจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

แต่ในวิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อจำเลยเป็นกรรมของคดีจะนำ “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo)” มาใช้แก่จำเลยไม่ได้ ศาลต้องค้นหาความจริงให้ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริง หรือไม่ ถ้าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอว่าจำเลยกระทำความผิด ให้พิพากษายกฟ้อง ถ้ามี พยานหลักฐานฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิด ให้ลงโทษ การสงสัยไม่แน่ใจว่าจำเลยกระทำความผิด ตามฟ้องหรือไม่นั้นไม่มีในระบบไต่สวน และศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวาง แม้คู่ความจะมีได้นำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนของศาล ศาลย่อมนำมารับฟังได้ เมื่อได้ความจริง อย่างไม่ให้พิพากษตามนั้น ซึ่งอาจพิพากษา ยกฟ้องหรือลงโทษ ไม่มีการยกประโยชน์แห่งความ สงสัยให้จำเลย ดังนั้น จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบความบริสุทธิ์ของตนเองให้ชัดเจน จำเลยจะนำสืบ เพียงให้สงสัยในพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ไม่ได้

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 176 – 177

(6) โจทก์ไม่มีภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลย

ตามระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไปมีหลักว่า “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ” หากโจทก์ไม่สามารถนำสืบได้ตามที่กล่าวหา ศาลต้องพิพากษายกฟ้อง ดังนั้น ภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลยจึงตกเป็นหน้าที่ของโจทก์ แต่วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คู่ความในการต่อสู้คดีจะเป็นการดำเนินการบวนพิจารณาระหว่างศาลกับจำเลยเป็นหลัก ในระบบไต่สวนไม่คำนึงว่าผู้ใดจะกล่าวหาหรือผู้ใดจะมีหน้าที่นำสืบ เพราะศาลถือตามข้อเท็จจริงที่มีการสืบพยาน ไม่ว่าจะเป็พยานฝ่ายใดสามารถนำมาพิจารณาพิพากษาได้ เพราะถือว่าพยานหลักฐานทั้งหมดที่คู่ความนำมาสืบเป็นพยานศาลทั้งสิ้น โจทก์ (อัยการสูงสุด) แทบจะไม่ต้องเสนอพยานหลักฐานใด ๆ นอกเหนือจากสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีก เนื่องจากพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งคำให้การพยานบุคคลหรือพยานเอกสาร ได้ผ่านการไต่สวนจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. มาแล้วทั้งสิ้น และเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่ามีมูลแล้ว ย่อมถือได้ว่าได้รับการพิจารณาเบื้องต้นโดยองค์กรกึ่งตุลาการแล้ว ซึ่งมาตรา 29 วรรคสองได้บัญญัติรองรับไว้ชัดเจนว่าในกรณีที่มีได้มีการไต่แย้งพยานหลักฐานใด องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้

(7) จำเลยมีหน้าที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง

ในระบบกล่าวหาคดีอาญาทั่วไป โจทก์มีภาระหน้าที่นำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย การต่อสู้ของจำเลยในระบบกล่าวหาคดีอาญาทั่วไป จำเลยมีหน้าที่หลักสำคัญคือ การทำลายน้ำหนักพยาน ฝ่ายโจทก์เพื่อให้พยานโจทก์มีข้อสงสัยหรือมีพิรุธก็เพียงพอที่จำเลยจะชนะคดีได้แล้ว แต่ในระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ภาระการพิสูจน์ตกเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องนำสืบความบริสุทธิ์ของตนเองให้ชัดเจน

(8) พยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยสามารถนำมาลงโทษจำเลยได้

ตามระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไปมีหลักว่า พยานหลักฐานที่จะนำมาลงโทษจำเลยได้นั้นจะต้องเป็นพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์เท่านั้น ศาลจะนำพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยมารับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ หลักนี้สืบเนื่องจากหลักที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ” เมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำความผิด พยานหลักฐานที่จะนำมาลงโทษจำเลยได้ต้องเป็นพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์เท่านั้น ถ้าพยานโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิด แม้จะ

มีพยานจำเลยบางคนเบิกความเป็นโทษแก่จำเลยที่ทำให้เห็นว่าจำเลยกระทำความผิด ศาลจะรับฟังพยานจำเลยมารวมกับพยานโจทก์เพื่อรับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้⁵⁹

แต่วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น “พยานหลักฐานฝ่ายจำเลยสามารถนำมาลงโทษจำเลยได้” หลักนี้สืบเนื่องจากหลักที่ว่า “โจทก์ไม่มีหน้าที่นำสืบ” ในระบบไต่สวนจะไม่มีคำวินิจฉัยพยานหลักฐานว่าเป็นของฝ่ายใด พยานหลักฐานที่น่าสืบถือว่าเป็น “พยานศาล” ทั้งสิ้น โดยศาลจะทำหน้าที่เป็นผู้ไต่สวนและค้นหาข้อเท็จจริงให้ปรากฏ⁶⁰ ไม่มีกติกากำกัลดเคร่งครัดในการสืบพยานหลักฐานมากนัก⁶¹ ดังนั้นข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนหรือที่ได้จากการไต่สวนของศาล แม้เป็นพยานฝ่ายที่จำเลยนำสืบก็ตาม หากเป็นผลร้ายแก่จำเลย ศาลสามารถนำมารับฟังลงโทษจำเลยได้ นอกจากนี้ศาลรับฟังพยานบอกเล่าหรือพยานชั้นสองได้เพราะศาลไม่มีข้อจำกัดในการรับฟังพยาน อีกทั้งคำจำกัดของจำเลยคนอื่นในคดีเดียวกันก็สามารถนำมารับฟังลงโทษจำเลยได้ เพราะระบบไต่สวนไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการรับฟังพยานได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีอาญาทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 232 ที่ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน

3. องค์คณะผู้พิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน มาตรา 219 วรรคสี่ กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีองค์คณะผู้พิพากษาซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่ง ผู้ดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโส ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวนเก้าคนซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา โดยลงวิธีลงคะแนนลับและให้เลือกเป็น รายคดี โดยจะกล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ต้องกระทำโดยผู้พิพากษาในศาลฎีกาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธี

⁵⁹ เข็มชัย ชุตินวงศ์ คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์นิติบรรณการ หน้า 236

⁶⁰ เปรมกมล ลอรัชวี (2549) “บทบาทของอัยการสูงสุดในการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 73

⁶¹ สมพร พรหมพิทาธร (2546) การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์นิติธรรม หน้า 37

พิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 สามารถอธิบายโดยแบ่งผู้พิพากษาซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในคดีดังกล่าวออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

3.1 ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา⁶²

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล เพื่อให้มีผู้พิพากษาปฏิบัติงานที่จำเป็นในระหว่างที่ยังไม่มีองค์คณะผู้พิพากษาซึ่งได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ตาม มาตรา 13 สำหรับคดีใดคดีหนึ่ง และตาม มาตรา 8 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 จึงให้ประธานศาลฎีกาแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวนตามที่เห็นสมควรเป็นผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว เพราะอาจมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาบางประการที่จำเป็นต้องกระทำก่อนมีองค์คณะพิพากษา เช่น การสืบพยานหลักฐานไว้ก่อนฟ้องคดีตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2543 ข้อ 22 หรือการออกหมายจับหรือหมายขังผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 มาตรา 22 เป็นต้น นอกจากนี้ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังมีอำนาจออกหมายหรือคำสั่งใดๆตามที่เห็นสมควรเพื่อบังคับให้เป็นไปตาม คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลด้วย แต่การออกคำสั่งดังกล่าวต้องกระทำโดยผู้พิพากษาประจำแผนกอย่างน้อย 3 คนตามข้อ 38 และข้อ 6 ของข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2543

ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะปฏิบัติหน้าที่ประจำแผนกดังกล่าวตลอดเวลา แม้จะยังไม่มียกขึ้นมาสืบศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ตาม เมื่อมีคดีขึ้นมาสืบศาล ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาอาจเลือกผู้พิพากษาประจำแผนกดังกล่าวเป็นองค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีได้

3.2 องค์คณะผู้พิพากษา⁶³

คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นคดีสำคัญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 มาตรา 13 จึงกำหนดให้ประธานศาลฎีกาเรียกประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกผู้พิพากษาใน ศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาฎีกา

⁶² ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. เล่มเดิม. หน้า 8-9

⁶³ เรื่องเดียวกัน.

9 คน เป็นรายคดีเป็นองค์คณะผู้พิพากษา เพื่อพิจารณาคดีโดยเร็วเมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยกำหนดให้ที่ประชุมใหญ่เลือกองค์คณะผู้พิพากษาภายในเวลา ไม่เกิน 14 วัน นับแต่วันยื่นฟ้องคดี ผู้พิพากษาคนใดประสงค์จะถอนตัวจากการได้รับเลือกให้แถลงต่อที่ประชุมใหญ่ก่อนการลงคะแนน และที่ประชุมใหญ่ลงมติว่าจะให้ถอนตัวหรือไม่ มติของที่ประชุมใหญ่เป็นที่สุด การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแต่ละคดีให้ใช้วิธีการลงคะแนนลับ ให้ผู้พิพากษาที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลงไปตามลำดับจนครบ 9 คน เป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาสำหรับคดีนี้ แต่ทั้งนี้จะมีผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเกินกว่าจำนวน 3 คน ไม่ได้ถ้ามีผู้ได้รับคะแนนเท่ากันในลำดับอันใดเป็นเหตุให้ผู้ได้รับเลือกเกินจำนวนดังกล่าวให้ประธานศาลฎีกาจับสลากว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับเลือก ผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีจนกว่าจะสิ้นสุดอำนาจหน้าที่และระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 มาตรา 13 วรรคท้าย ได้บัญญัติห้ามมิให้มีคำสั่งให้ผู้พิพากษาผู้นั้นไปทำงานที่อื่นนอกจากศาลฎีกา เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นอิสระในการพิจารณาคดี เว้นแต่จะพ้นจากหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 14 คือ พ้นจากการเป็นข้าราชการตุลาการหรือได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ไปดำรงตำแหน่งที่ศาลอื่นหรือถอนตัวเนื่องจากการคัดค้านผู้พิพากษาแล้วแต่กรณี การเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาจะเป็นองค์คณะเกินกว่า 3 คนก็ตาม⁶⁴ เมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกองค์คณะองค์คณะผู้พิพากษาแล้ว ให้ประธานศาลฎีกาประกาศรายชื่อองค์คณะผู้พิพากษาไว้ที่ศาลฎีกาภายในกำหนด 5 วัน นับแต่วันประชุมใหญ่ เพื่อให้คู่ความทราบและมีโอกาสคัดค้านผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน⁶⁵

การพิจารณาคดีจำเป็นจะต้องมีผู้พิพากษาคคนหนึ่งเป็นเจ้าของสำนวน เพื่อดูแลรับผิดชอบสำนวนคดีที่ตนเป็นองค์คณะให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 มาตรา 17 กำหนดให้องค์คณะผู้พิพากษาหนึ่งในจำนวนเก้าคนเป็นผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ซึ่งตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2543 ข้อ 5 กำหนดให้องค์คณะผู้พิพากษาเลือก ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนโดยวิธีลงคะแนนลับ หากคะแนนเท่ากันก็นำผู้ที่มีคะแนนเสียงเท่ากันมาลงคะแนนลับเลือกอีกจนกว่าจะ

⁶⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 มาตรา 13 วรรคหนึ่ง แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 มาตรา 4

⁶⁵ ไพโรจน์ วายุภาพ เล่มเดิม หน้า 32-33

ได้ผู้ที่มีคะแนนสูงสุดแต่เพียงผู้เดียวเป็นเจ้าของสำนวน การเลือกตั้งกล่าวจะทำให้สำเร็จในวันที่มีการเลือกตั้งคณะผู้พิพากษาหรือวันอื่นก็ได้

ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนที่ได้รับเลือกอาจจะไม่ใช่ผู้พิพากษาที่มีอาวุโสสูงสุดในองค์คณะนั้นก็ได้ ถ้าเป็นองค์คณะผู้พิพากษาอยู่หลายคดีอาจได้รับเลือกเป็นผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหลายคดีก็ได้

ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนมีอำนาจดำเนินการตามมติขององค์คณะผู้พิพากษาและเมื่อได้รับความเห็นชอบจากผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาอีก 2 คน รวมเป็น 3 คน มีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ที่มีได้เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือร่วมกันไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอต่างๆ ได้ เช่น คำสั่งอนุญาตให้ยื่นบัญชีระบุพยานเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่จะยื่นได้หรือคำสั่งอนุญาตให้แก้ไขเพิ่มเติมฟ้อง เป็นต้น⁶⁶

การออกหมายอาญาหรือหมายใดๆ ตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 มาตรา 6 ให้อำนาจศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกได้เองนั้น มิใช่วิธีการทำคำสั่งใดๆ ที่มีได้เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดีตาม มาตรา 17 วรรคสอง ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนลำพังก็มีอำนาจออกหมายดังกล่าวได้ตามพระธรรมนูญ ศาลยุติธรรม มาตรา 24 (1)

ส่วนกรณีการสั่งปล่อยชั่วคราวถือว่าการออกคำสั่งใดๆ ที่มีใช่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนโดยความเห็นชอบของผู้พิพากษาในองค์คณะอีก 2 คนจึงจะมีอำนาจสั่งได้ หากอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและต้องออกหมายปล่อยผู้ที่ต้องขังอยู่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือผู้พิพากษาในองค์คณะคนใดคนหนึ่งก็มีอำนาจออกหมายปล่อยได้เช่นกัน

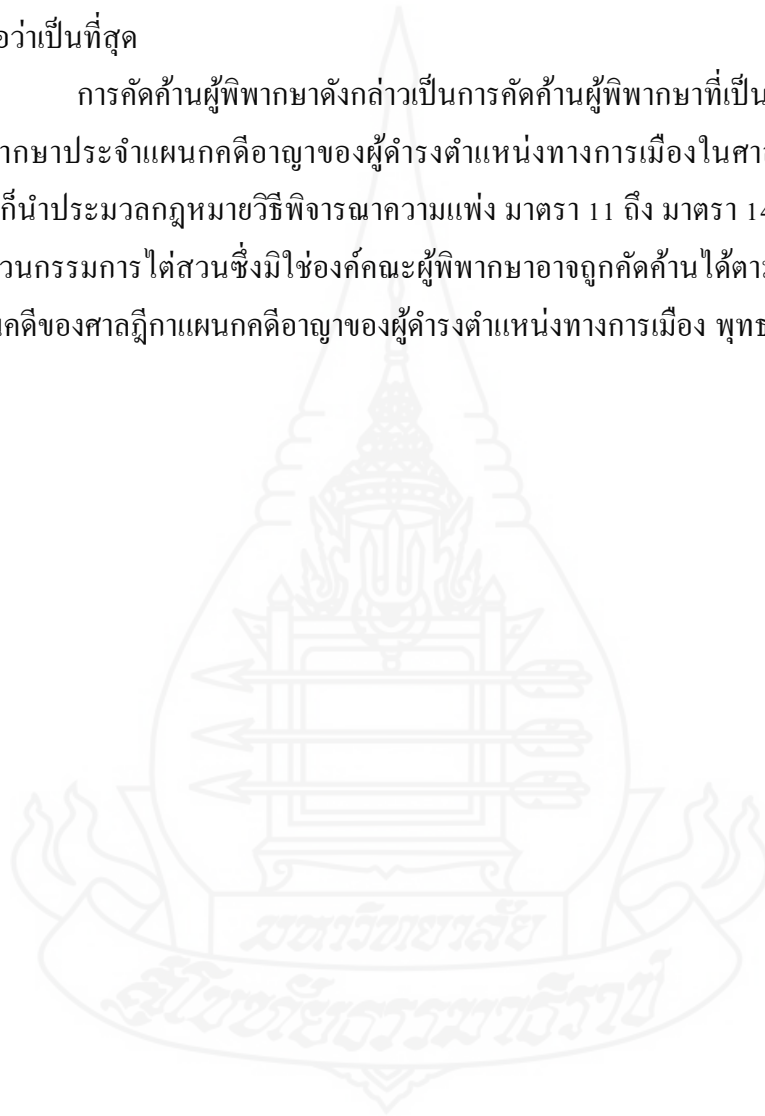
เมื่อมีการคัดเลือกผู้พิพากษาเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคดีใดแล้ว ผู้พิพากษาที่ได้รับคัดเลือกอาจเป็นผู้ที่ไม่สมควรจะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ จึงให้ออกคำสั่งความที่จะคัดค้านผู้พิพากษาดังกล่าวได้ กล่าวคือ หากคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะคัดค้านผู้พิพากษาคดีใดที่ได้รับเลือกเป็นผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษา เนื่องจากมีเหตุอันจะคัดค้านผู้พิพากษาอันได้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 ที่นำมาใช้โดยอนุโลม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2542 มาตรา 16 กำหนดให้ผู้ยื่น

⁶⁶ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2543 ข้อ 4 และข้อ 5

ยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลได้ก่อนเริ่มการไต่สวนพยานหลักฐาน แต่ถ้ามีเหตุที่สมควรที่ทำให้ไม่สามารถยื่นคำร้องคัดค้านได้ก่อนนั้นก็มิสิทธิ์ยื่นคำร้องคัดค้านภายหลังจากนั้นได้

เมื่อได้รับคำร้องคัดค้านแล้วองค์คณะผู้พิพากษาที่เหลือซึ่งมิได้ถูกคัดค้านต้องทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควร และมีคำสั่งว่าจะยอมรับหรือยกคำคัดค้าน โดยนำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม คำสั่งดังกล่าวถือว่าเป็นที่สุด

การคัดค้านผู้พิพากษาดังกล่าวเป็นการคัดค้านผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะผู้พิพากษา ส่วนผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา กฎหมายมิได้บัญญัติแต่ก็นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 ถึง มาตรา 14 มาใช้บังคับได้โดยอนุโลม ส่วนกรรมการไต่สวนซึ่งมิใช่องค์คณะผู้พิพากษาอาจถูกคัดค้านได้ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2543 ข้อ 32

บทที่ 4

วิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับระบบการพิจารณาพิพากษาคดี องค์คณะผู้พิพากษา และมติในการดำเนินคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1. วิเคราะห์ระบบในการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ลักษณะวิธีพิจารณาคดีในระบบไต่สวนที่ใช้ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนี้ เป็นระบบไต่สวนที่เต็มรูปแบบ ไม่ใช่ระบบผสมดังเช่นในคดีอาญาทั่วไป จึงมีความแตกต่างจากระบบกล่าวหาอย่างมาก ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์สภาพปัญหาและลักษณะสำคัญของประการของระบบไต่สวนเต็มรูปแบบในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเห็นว่า ตามระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไป จำเลยได้รับการยกย่องให้เป็น “ประธานแห่งคดี” การเป็นประธานแห่งคดี กล่าวคือ จำเลยเป็นผู้กระทำในทางคดี และจำเลยเป็นผู้มีสิทธิต่างๆ ในทางคดีที่จะได้รับการเคารพ ละยกเว้นเป็นกรณีพิเศษ การดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบันเป็นระบบกล่าวหาซึ่งเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนั่นเอง แต่ในระบบไต่สวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง “จำเลยตกเป็นกรรมของคดี” หมายถึง การที่จำเลยถูกพิพากษาเบื้องต้นว่าตนเองมีความผิด จำเลยจึงมีภาระหน้าที่ที่จะต้องนำสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองและจำเลยต้องต่อสู้คดีกับศาล โดยจำเลยกับศาลเป็นคู่ความกันโดยตรง กล่าวคือ ศาลกับจำเลยจะต้องเป็นคู่ความในคดีกันโดยตรง โดยศาลจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงโดยการซักถามพยานและแสวงหาพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย การที่ให้ศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้ซักถามพยานเองนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า ตามระบบการสรรหา คัดเลือกและการอบรม ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาของศาลยุติธรรมไทย ไม่ได้ฝึกให้ผู้พิพากษามาทำหน้าที่เป็นผู้ซักถามพยานมาตั้งแต่ต้น การที่จะให้ผู้พิพากษาศาลฎีกาทำหน้าที่เป็นทนายความเสียเอง บางครั้งในการซักถามพยานอาจจะทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นทนายความอาชีพ ในกรณีที่พยานเบิกความเท็จหรือพยายามบ่ายเบี่ยงการเบิกความในข้อเท็จจริงใดหรือกลับคำให้การ ในการซักถามของผู้พิพากษาก็อาจขาดเทคนิคในการค้นหาความจริงจากพยานก็ได้

อนึ่ง ระบบไต่สวนที่ให้จำเลยเป็นกรรมของคดีจึงเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน การที่ศาลยึดหยุ่นไม่เคร่งครัดทำให้ถูกมองว่า ศาลใช้อำนาจและดุลพินิจตามอำเภอใจ ดังนั้น ในระบบไต่สวนจำเลยจึงแทบจะไม่มีโอกาสหลุดพ้นจากคดีไปได้ ผู้ถูกไต่สวนมีฐานะเป็นกรรมในคดี ซึ่งขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ประกอบกับในทางปฏิบัติและการต่อสู้คดีตามวิธีพิจารณาคดีอาญาใน ระบบไต่สวนของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ก็ยังถือว่าจำเลยถูกพิพากษาในเบื้องต้นว่ามีความผิดแล้วนั่นเอง

นอกจากนี้ระบบไต่สวนทำให้ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการสืบพยาน ผู้ศึกษา เห็นว่า ในการพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพยานหลักฐานทั้งสำนวนในชั้นไต่สวนและชั้นสืบพยานในศาล รวมทั้งพยานหลักฐานอื่นที่ศาลอาจจะเรียกมาไต่สวนเพิ่มเติมเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ หรือความผิดของจำเลย ทั้งนี้คู่ความ โดยเฉพาะจำเลยจึงต้องระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำพยานหลักฐานของตนเองเข้าสืบซึ่งอาจจะเป็นผลร้ายแก่จำเลยเอง รวมทั้งจะต้องมิให้พยานหลักฐานของตนเองยังมีข้อสงสัยจนเป็นเหตุให้ศาลเรียกพยานหลักฐานอื่นเข้าสืบเองด้วย

อย่างไรก็ตาม มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 บัญญัติให้อำนาจแก่ศาลเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบนอกเหนือจากที่ปรากฏในสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร หรือนอกเหนือจากที่คู่ความได้นำสืบจะเห็นได้ว่าศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างในการสืบพยาน และศาลก็มีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการรับฟังข้อเท็จจริง ดังนั้น การพิจารณาซึ่งนำพยานหลักฐานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงสามารถฟังพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยที่จำเลยนำเข้ามาสืบเองเพื่อพิจารณาลงโทษจำเลยได้

นอกจากนี้ การรับฟังพยานหลักฐานของศาลไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับพยานหลักฐานว่าเป็นพยานหลักฐานประเภทใด แม้กระทั่งพยานบอกเล่าหรือพยานที่นำสืบโดยฝ่าฝืนวิธีพิจารณาความ เช่น พยานที่ไม่มีบัญชีระบุพยาน เป็นต้น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็สามารถที่จะรับฟังพยานหลักฐานทุกชนิด เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิด เพื่อนำลงโทษจำเลยได้เนื่องจากตามระบบไต่สวนจะไม่มีบทตัดพยาน และไม่คำนึงถึงหลักภาระการพิสูจน์ด้วย ศาลจะไม่เคร่งครัดกวดขันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะฟังพยานหลักฐานทั้งปวง ซึ่งรวมถึงคำให้การพยานชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคำให้การของจำเลยเอง ก็สามารถนำมารับฟังเพื่อพิจารณาลงโทษจำเลยหรือยกฟ้องโจทก์ก็ได้ ในการต่อสู้คดีของจำเลยจึงไม่ได้จำกัดเพียงว่าการนำพยานเข้าสืบต่อสู้ในชั้นศาลเท่านั้น ยังรวมทั้งการนำสืบพยานหลักฐานในชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้วย

อย่างไรก็ดี การดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีแพ่ง คดีอาญา คดีอาญานักการเมือง หรือคดีปกครองนั้น บุคคลที่ทำหน้าที่ในการพิจารณา วินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงและพิพากษาคดีคือ ผู้พิพากษา ดังนั้นผู้พิพากษาจึงต้องไม่มีส่วนได้เสียในคดีที่พิจารณาไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม เพราะการมีส่วนได้เสียในคดีที่ผู้พิพากษาและตุลาการทำหน้าที่อยู่นั้น ย่อมก่อให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในความยุติธรรมและความเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยผู้พิพากษาและตุลาการผู้นั้นได้ นอกจากนี้ สิทธิของกลุ่มความในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมโดยผู้พิพากษาและตุลาการที่มีความเป็นกลางและไม่มีส่วนได้เสียนั้น ได้มีการรับรองไว้ในมาตรา 10 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1984 (Universal Declaration of Human Right 1984) และมาตรา 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (European Convention on Human Right) เพื่อเป็นหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นให้กับคู่ความและสังคมว่าการทำหน้าที่พิจารณาคดีของผู้พิพากษาจะเป็นไปด้วยความยุติธรรม

การทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้นจะต้องปราศจากการใช้อำนาจหรืออิทธิพลใดๆ อันจะทำให้ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการต้องถูกกระทบกระเทือนได้ ซึ่งหากความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการถูกกระทบกระเทือน ก็จะทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนและส่งผลให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องถูกกลืนลงไปด้วย เพราะอย่างที่ทราบกันว่านักการเมืองนั้นเป็นผู้ที่มีอิทธิพล จึงควรมีหลักประกันแก่ผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ มิให้อิทธิพลหรืออำนาจใดๆ มาแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาและตุลาการได้ ทั้งนี้เพื่อให้การวินิจฉัยตัดสินคดีของผู้พิพากษาหรือศาลยุติธรรมเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งเสริมความเชื่อมั่นมิให้ผู้พิพากษาต้องหวั่นเกรงต่ออิทธิพลใดๆ เมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต

ดังนั้นเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้พิพากษาจะไม่พิจารณาพิพากษาคดีใดๆ ซึ่งตนมีส่วนได้เสียหรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง กฎหมายจึงต้องบัญญัติถึงเหตุบางประการที่มีลักษณะแห่งความมีอคติและความไม่เป็นกลางของผู้พิพากษา ซึ่งจะทำให้ผู้พิพากษาผู้นั้นถูกห้ามมิให้ทำหน้าที่ตามกฎหมาย หรืออาจให้สิทธิแก่คู่ความในคดีใช้สิทธิร้องคัดค้านผู้พิพากษาผู้นั้นได้

อนึ่ง คดีการเมืองในประเทศไทยหากวิเคราะห์และพิจารณาทั้งในแง่ความเหมือน และความแตกต่างทางสถานะสังคมประเทศไทย กับ สังคมของต่างประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง ความเชื่อ ศาสนา ประวัติศาสตร์ การศึกษา อันมีผลต่อกระบวนการยุติธรรมว่าเหตุใดประเทศไทยถึงต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ พบว่า

(1) จริยธรรมทางการเมือง เมื่อพิจารณานักการเมืองของต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ และ ประเทศสหรัฐอเมริกา นักการเมืองของทั้งสองประเทศนี้มีความผิดหรือการกระทำใด

ที่เป็นเสมือนเสียต่อเกียรติยศ ชื่อเสียง แม้ยังไม่การยื่นเพื่อถอดถอนหรือฟ้องคดี นักการเมืองผู้นั้นก็จะแสดงความรับผิดชอบโดยการประกาศขอโทษ หรือ พิจารณาตนเองด้วยการลาออกจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือ กรณีประเทศอังกฤษที่พัฒนาระบบความรับผิดชอบต่อร่วมกันขึ้นมา เมื่อมีการยื่นไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะ หรือ รายบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศอังกฤษก็พิจารณาตนเองออกจากตำแหน่ง แต่เมื่อมาพิจารณาถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทยแล้ว พบว่าเมื่อมีการกระทำใดที่เป็นความรับผิดชอบหรือการกระทำใดที่เป็นเสมือนเสียต่อเกียรติยศ ชื่อเสียง ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทยส่วนใหญ่มีได้ออกมาแสดงความรับผิดชอบต่อตรงกันข้ามนักการเมืองบางคนกลับใช้ถ้อยวลีว่าจาได้ตอบข้อกล่าวหาเสมือนหนึ่งไม่เคยมีอะไรเกิดขึ้นกับตนหรือตอบแบบ “ขอไปที” เพื่อนำเรื่องนี้ไปกลบเรื่องนั้นแล้วสุดท้ายเรื่องที่ไม่เหมาะสมไม่ถูกต้องที่ตนกระทำไว้ก็เงียบหาย ท้ายที่สุดแล้วก็ไม่มีความคืบหน้า หรือ แสดงความรับผิดชอบต่ออย่างไรต่อประชาชน และ สังคม

(2) สังคมวัฒนธรรม สังคมประเทศไทยเป็นสังคมระบบอุปถัมภ์ คนที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานที่สำคัญต่อชาติบ้านเมืองจะมีบุคคลเข้าพบละเสนอผลประโยชน์ให้ เพื่อแลกเปลี่ยนกับความสำเร็จของงานหรือเพื่อมีอภิสิทธิ์เหนือบุคคลอื่น ทำให้สังคมไทยให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ที่สามารถให้คุณให้โทษแก่คนอื่นได้ การเข้ารับราชการในสมัยก่อนจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้ทรงอิทธิพลจึงจะสามารถเข้ารับราชการหรือมีตำแหน่งหน้าที่ใหญ่โตได้ ดังนั้นการให้ของกำนัล การให้สินบนและการฝากฝังกันจึงเป็นลักษณะสำคัญของระบบอุปถัมภ์ซึ่งถูกปลูกฝังรากลึกในสังคมไทยให้มีการช่วยเหลือพวกพ้อง เครือญาติ รวมทั้งการถือหลักกตัญญู รู้คุณ เคารพผู้ใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาจนไม่สามารถแยกเรื่องส่วนตัวกับเรื่องส่วนรวมออกจากกัน ก่อให้เกิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนในการบริหาร ด้วยเหตุนี้คนไทยจึงไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์หากความคิดเห็นของตนไปขัดแย้งกับความคิดของผู้มีอำนาจ พฤติกรรมดังกล่าวกลายเป็นวัฒนธรรมประจำชาติยากที่จะแก้ไขได้ แต่สำหรับประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นประเทศที่มีสภาพสังคมเป็นอิสระแก่กันมาเป็นเวลานานร้อยปี ความเชื่อถือตนเอง การเคารพตนเองมีมากกว่าสังคมแบบประเทศไทย ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำจุนระหว่างบุคคลในสังคมมีน้อย ด้วยเหตุนี้การแสดงความคิดเห็นจึงไม่ขึ้นตรงต่อใคร

(3) ประวัติศาสตร์ การที่ประเทศไทยเป็นชาติเอกราชมาเป็นระยะเวลายาวนานทำให้คนในชาติมีความรู้สึกเป็นชาตินิยมน้อยไป การต่อสู้หรือการหลังเลือดเพื่อความเป็นเอกราชของชาติไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์มานานกว่า 200 ปี สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของพลเมือง เพราะหากพิจารณาอุปนิสัยประจำชาติ จะเห็นว่า คนไทยเป็นชาติที่ชอบสบายๆมีชีวิตเรื่อยๆไม่เร่งรีบ ขาดความกระตือรือร้น ซึ่งผิดกับประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะมีประวัติศาสตร์การ

อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ รวมคนหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์ไว้ด้วยกัน ความรู้สึกนึกคิด ความเป็นชาตินิยมจึงมีอยู่เต็มเปี่ยม นักการเมืองไทยจึงต่างไปจากนักการเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส กล่าวคือ นักการเมืองไทยขาดความรักชาติ นักการเมืองปัจจุบันพึงต้องระวังพฤติกรรมและการกระทำของตนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะปัจจุบันการสื่อสาร โทรคมนาคมมีความทันสมัยมากขึ้นกว่าในอดีต หากนักการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังคงยึดถือพฤติกรรมเดิมๆ คือยังคงทุจริต นอกราชการบังหลวงอยู่อย่างไม่จบสิ้นวันหนึ่งสังคมประวัติศาสตร์คงต้องจารึกถึงการกระทำอันผิดคลองธรรม พร้อมกับขยายผลให้เป็นที่รับรู้ของบุคคลทั่วไปอย่างรวดเร็ว เมื่อถึงวันนั้นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะอยู่อย่างปกติสุขได้อย่างไร

(4) การศึกษา มีคนไทยจำนวนมากที่ยังขาดการศึกษา ส่งผลให้ไม่รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของนักการเมืองที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์ โฉก้อ้างผลการเลือกตั้งของเสียงข้างมากจากประชาชน ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในอันที่จะส่งเสริมให้นักการเมืองมีคุณธรรมด้วยเพราะไม่ใช่ทุกคนที่มีการศึกษาจะเป็นคนดี แต่คนดีจะต้องเป็นผู้มีจิตสำนึกมีคุณธรรม ทั้งจะต้องศึกษาให้รู้เท่าทันสื่อสารมวลชนในยุคโลกาภิวัตน์ เพราะปัจจุบันนี้มีสิ่งบอกเหตุว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามเพื่อที่จะได้ครอบครองประเทศ คนไทยมีลักษณะที่ไม่ชอบการอ่านแต่ชอบความสะดวกจากการดูมากกว่าการอ่าน จึงจะหาบุคคลที่ใฝ่หาความรู้ด้วยการอ่านและวิเคราะห์ข่าวสารหนังสือพิมพ์น้อย ส่วนใหญ่ชอบที่จะรู้ข่าวสารหรือสื่อจากการดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ หรือใช้อินเทอร์เน็ต หากประเทศชาติของเราไม่สามารถติดตามหาข่าวทางปัญญาให้กับราษฎรได้ เราก็มีโอกาสที่จะควบคุมนักการเมืองที่ทรยศต่อชาติได้อย่างแน่นอน

2. วิเคราะห์องค์คณะผู้พิพากษา องค์ประชุม ในการวินิจฉัยคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

องค์คณะผู้พิพากษา หมายถึง จำนวนผู้พิพากษาอย่างน้อยที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ โดยอำนาจผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีมีเพียงใดนั้น กฎหมายพระธรรมนูญศาลยุติธรรมได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 24 ให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งมีอำนาจดังต่อไปนี้

- (1) ออกหมายเรียก หมายอาญา หรือหมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือไปยังจังหวัดอื่น
- (2) ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

มาตรา 25 ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้น ดังต่อไปนี้

(1) ใต้อาณัติและวินิจัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีทั้งปวง
 (2) ใต้อาณัติและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย
 (3) ใต้อาณัติมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา
 (4) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินดังกล่าวอาจขยายได้โดยการตราเป็นพระราช กฤษฎีกา

(5) พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กำหนดไว้แล้วไม่ได้

มาตรา 26 ภายใต้บังคับ มาตรา 25 ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมอื่นซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้ เป็นอย่างอื่น ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่ง คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งหรือคดีอาญาทั้งปวง

มาตรา 27 ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

มาตรา 17 ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี และมีอำนาจทำการใต้อาณัติ หรือมีคำสั่งใดๆ ซึ่งผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง จากบทบัญญัติดังกล่าว เห็นได้ว่าองค์คณะผู้พิพากษาในแต่ละชั้นศาลจะมีจำนวนแตกต่างกันไปตามลำดับชั้นของศาล โดยศาลชั้นต้นนอกจากศาลแขวง กฎหมายกำหนดให้ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน จึงจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ ส่วนศาลแขวงซึ่งเป็นศาลที่พิจารณาคดีเล็กน้อยไม่ร้ายแรงนัก (คดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกิน 300,000 บาท) กำหนดให้มีผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ แต่มีข้อยกเว้นเฉพาะคดีอาญาหากจะลงโทษจำคุกจำเลยเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท ต้องมีผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งตรวจสำนวนและลงชื่อเป็นองค์คณะจึงจะพิพากษาได้ ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี

อย่างไรก็ตาม ยังมีศาลพิเศษที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายเฉพาะซึ่งมีจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาที่แตกต่างกันออกไป เช่น ศาลแรงงาน ศาลเยาวชนและครอบครัว หรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและ

การค้าระหว่างประเทศ ที่นอกจากจะมีจำนวนผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นดังกล่าวมาแล้ว ยังต้องมีผู้พิพากษาสมทบร่วมพิจารณาพิพากษาคดีด้วยจึงจะถือว่าเป็นครบองค์คณะ

นอกจากนี้ ยังมีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กฎหมายกำหนดให้มีองค์คณะผู้พิพากษาจำนวน 9 คน โดยเลือกจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาทำการพิจารณาพิพากษาคดีแต่ละคดีไป

ส่วนการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล กฎหมายกำหนดให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายข้างมาก และในชั้นศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ถ้าผู้พิพากษาคณาใดมีความเห็นแย้งก็ให้ผู้พิพากษาคณนั้นเขียนใจความแห่งความเห็นแย้งของตนกลัดไว้ในสำนวน และจะแสดงผลแห่งข้อแย้งไว้ด้วยก็ได้ แต่ในชั้นศาลฎีกาไม่มีการทำความเห็นแย้งโดยถือตามความเห็นฝ่ายข้างมากเพียง อย่างเดียวและถือว่าเป็นที่สุด

ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงเปรียบเทียบจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีของประเทศไทยและต่างประเทศ

ลำดับที่	ประเทศ	รายละเอียด	จำนวนองค์คณะ	หมายเหตุ
1	อังกฤษ	ศาลอาญา (Crown Court)	12 คน	องค์คณะพิจารณาประกอบไปด้วยผู้พิพากษา 2 คน หรือมากกว่า ได้แก่ Queen s Bench Division Queen s BenchDivision หรือ King s Bench Division
2	ฝรั่งเศส	ศาลลูกขุน ศาลอาญาชั้นสูง ศาลอาญาแห่ง สาธารณรัฐ	12 คน 24 คน 15 คน	-สภาผู้แทนราษฎรเลือกผู้พิพากษา จำนวน 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน - สมาชิกวุฒิสภา 12 คน 6 คน มาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเทศ	รายละเอียด	จำนวนองค์คณะ	หมายเหตุ
3	ฟิลิปปินส์	ศาลแซนดิแกนบายาน	9 คน	- ผู้พิพากษาตั้งโดย ประธานาธิบดี - ศาลแซนดิแกนบายานจัดตั้ง ขึ้นตามรัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1973 มีอำนาจเหนือคดีอาญา และคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับการรับ สินบน
4	สหรัฐอเมริกา	ศาลฎีกา	9 คน	ผู้พิพากษาของรัฐบาลกลาง และผู้พิพากษาศาลสูงสุด จะ ถูกเสนอชื่อ โดยประธานาธิบดี ผู้พิพากษาของมลรัฐและผู้ พิพากษาศาลสูงสุดของมลรัฐ จะถูกเสนอชื่อ โดยผู้ว่าการรัฐ ผู้พิพากษาส่วนท้องถิ่น ส่วน ใหญ่จะมาจากการเลือกตั้ง โดยตรงจากประชาชน
5	ไทย	ศาลฎีกาแผนก คดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง	9 คน	เลือก โดยที่ประชุมใหญ่ศาล ฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ และ ให้เลือกเป็นรายคดี องค์คณะผู้พิพากษาในแต่ละ คดีมีความเป็นอิสระแก่กัน

จากการศึกษาเรื่ององค์คณะในประเทศฝรั่งเศสสรุปได้ว่า องค์คณะจะแบ่งเป็น องค์คณะได้ส่วนข้อเท็จจริง และองค์คณะตัดสินคดี โดยที่ในชั้นได้ส่วนนั้นหากพิจารณาจากศาลอาญาชั้นสูง ซึ่งตามกฎหมายจะประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 5 นาย ซึ่งที่ประชุมหัวหน้าคณะในศาลฎีกาเลือก พร้อมทั้งผู้ทำการแทนอีก 2 คน องค์คณะผู้พิพากษาชุดนี้ต้องได้ส่วนข้อเท็จจริงตามที่สภาทั้งสองกล่าวหา โดยในส่วนของ การตัดสินคดีจะแยกองค์คณะเป็น 2 กรณีตามประเภทศาล คือ

1. องค์คณะตัดสินของศาลอาญาชั้นสูง ซึ่งตัดสินกรณีประธานาธิบดีทรยศต่อประเทศชาติ ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 24 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 12 คน โดยให้สภาผู้แทนราษฎรเลือก ผู้พิพากษา จำนวน 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน จากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกัน

2. องค์คณะตัดสินของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ กรณีรัฐมนตรีกระทำผิดประกอบด้วย ผู้พิพากษา 15 คน โดยมีสมาชิกรัฐสภา 12 คน 6 คนมาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน และอีก 6 คน มาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกวุฒิสภา พร้อม ผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน

อนึ่ง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยได้นำเอารูปแบบของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de justice de la Re'publique) ของประเทศฝรั่งเศสมาเป็นแนวคิดหรือนิติวิธีของระบบศาลพิเศษมาใช้

กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา จะแบ่งเป็นองค์คณะของศาลจังหวัด ประกอบด้วยผู้พิพากษาคนเดียว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลนั้น โดยศาลจังหวัดในแต่ละมลรัฐมีจำนวนผู้พิพากษามากน้อยไม่เท่ากัน และในศาลอุทธรณ์มีองค์คณะในการพิจารณาคดีประกอบด้วย ผู้พิพากษา 3 คน แต่หากเป็นคดีสำคัญอาจมีการพิจารณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่ (en banc) คือ ประกอบด้วยผู้พิพากษาทุกคนของศาลนั้น และในส่วนของศาลฎีกา ประกอบด้วยผู้พิพากษา 9 คน ประธานศาลฎีกา 1 คน และผู้พิพากษา 8 คน รัฐธรรมนูญสหรัฐฯ มิได้กำหนดจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาเอาไว้ จึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของรัฐสภาว่าจะเห็นสมควรให้มีผู้พิพากษากี่คน จากการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2332 ที่มีการจัดตั้งศาลฎีกาขึ้น ศาลฎีกามีผู้พิพากษา 6 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2412 เพิ่มขึ้นมาเป็น 9 คน และก็ไม่พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอีกเลย แต่ตามธรรมเนียมปฏิบัติของศาล องค์คณะในศาลฎีกาจะประกอบด้วยผู้พิพากษา 6 คน และผู้พิพากษาทุกคนจะต้องร่วมกันตัดสินคดี เว้นแต่จะมีการถอนตัวเนื่องจากมีเหตุขัดข้อง

นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวนลูกขุนจะถูกกำหนดตามกฎหมายของแต่ละมลรัฐไม่เท่ากัน ระหว่าง 8-12 คน แต่ส่วนใหญ่จะมีจำนวน 12 คน เมื่อ คัดเลือกคณะลูกขุนได้แล้ว คณะลูกขุนทั้งหมดจะถูกเก็บตัวทันที ห้ามติดต่อกับโลกภายนอกทุกรูปแบบไม่ว่าจะโทรศัพท์จดหมาย หรือคนภายนอก คณะลูกขุนต้องพักในโรงแรมที่รัฐจัดให้จนกว่าจะพิจารณาคดีเสร็จ ดังนั้นคนที่ได้รับหมายเรียกให้ไปเป็นคณะลูกขุนจึงต้องเตรียมกระเป๋าเสื้อผ้ามาด้วย เมื่อได้คณะลูกขุนครบถ้วนแล้วก็จะเริ่มการพิจารณาคดีสืบพยานทันที และจะสืบพยานต่อเนื่องไปทุกวันจนกว่าจะเสร็จและคณะลูกขุนลงมติพิพากษาคดีแล้วจึงถือว่าเสร็จคดี แต่ทั้งนี้ก่อนหน้านี้นี้ได้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อแยกประเด็นข้อโต้แย้งและเตรียมพยานหลักฐานมาแล้ว ไม่ใช่พอ

โจทก์ยื่นฟ้องและจำเลยให้การปฏิเสธก็ส่งคดีเข้าชั้นตอนนี้เลย คณะลูกขุนจึงเป็นเพียงประชาชนธรรมดา ประชาชนที่ทำหน้าที่พลเมืองดีด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ในการสืบพยานในศาล ผู้พิพากษาจะเป็นคนควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎหมาย และการสืบพยานในศาลของอเมริกาจะให้การบันทึกเทปโดยมีเจ้าหน้าที่ถอดเทปแบบคำต่อคำ ต่างจากบ้านเราที่ผู้พิพากษาเป็นผู้บันทึกด้วยการสรุปคำพูดของพยานเอง ซึ่งมักจะทำให้เกิดข้อโต้แย้งกับทนาย โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้พิพากษาไม่บันทึกคำให้การของพยาน หลังจากสืบพยานทั้ง 2 ฝ่ายเสร็จ

ในการพิจารณาพิพากษาคดีในต่างประเทศนั้น อาทิเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลฎีกาจะประกอบด้วยผู้พิพากษา 9 คน ประธานศาลฎีกา 1 คน และผู้พิพากษา 8 คน รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาได้กำหนดจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาเอาไว้ จึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของรัฐสภาว่าจะเห็นสมควรให้มี ผู้พิพากษากี่คน จากการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2332 ที่มีการจัดตั้งศาลฎีกาขึ้น ศาลฎีกามีผู้พิพากษา 6 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2412 เพิ่มขึ้นมาเป็น 9 คน แต่ในระเบียบปฏิบัติของศาล จำนวนองค์ประชุมที่ร่วมกันพิจารณาพิพากษาคดีคือ 6 คน และในประเทศฝรั่งเศส ศาลอาญาชั้นสูง จำนวนองค์ประชุมในการพิจารณาพิพากษาจะต้องมีผู้พิพากษา จำนวน 12 คน โดยในศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ จะต้องมีผู้พิพากษาจำนวน 15 คน

หากสังเกตกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสจะเห็นว่า ในตอนเริ่มแรกที่นำระบบลูกขุนมาใช้ในนั้น กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดจำนวนลูกขุนไว้ที่ 12 คน เท่ากับจำนวนของลูกขุนที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ ต่อมาในปี ค.ศ. 1941 จำนวนลูกขุนลดลงเหลือ 6 คน ปี ค.ศ.1945 เปลี่ยนเป็น 7 คน จนกระทั่งปี ค.ศ. 1958 จำนวนของลูกขุนเปลี่ยนเป็น 9 คน ขณะที่จำนวนของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะของศาลลูกขุนยังคงอยู่ที่ 3 คน เมื่อรวมจำนวนทั้งผู้พิพากษาและลูกขุนเข้าด้วยกันแล้ว ศาลลูกขุนจะประกอบด้วยองค์คณะทั้งหมดจำนวน 12 คน รัฐบัญญัติฉบับเลขที่ 2011-939 ลงวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ.2011 หรือที่มีชื่อเรียกว่า “กฎหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม” (La loi sur la participation des citoyens au fonctionnement de la justice) ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ.2012 เป็นต้นไป ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจำนวนลูกขุนในศาลลูกขุนอีกครั้งหนึ่ง โดยให้ลดจำนวนลูกขุนจาก 9 คน ลงเหลือ 6 คนเมื่อรวมกับผู้พิพากษาอีก 3 คน ก็เป็นองค์คณะจำนวน 9 คนในศาลลูกขุนชั้นต้น

ในประเทศไทยหากศึกษาจากองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เช่นคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในแง่การกำหนดให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้งขึ้นมีจำนวนทั้งหมด 5 คน มีหน้าที่โดยรวมตามมาตรา144คือเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และพระราชบัญญัติประกอบ

รัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ.2541 ประกอบด้วยอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งกำหนดองค์ประชุมของคณะกรรมการการเลือกตั้งไว้ในมาตรา 8 กำหนดองค์ประชุมของคณะกรรมการการเลือกตั้งไว้ว่า ในการประชุมของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ต้องมีคณะกรรมการการเลือกตั้งมาประชุมไม่น้อยกว่าสี่ในห้าของจำนวนคณะกรรมการการเลือกตั้งทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ จึงจะเป็นองค์ประชุมหากหมายถึงสี่ในห้าของทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ตามความเป็นจริงจะพิจารณาได้ดังนี้ คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอยู่จริง 5 คน ไม่น้อยกว่าสี่ในห้าก็คืออย่างน้อย 4 คน ซึ่งอาจเป็น 4 คน หรือ 5 คน ก็ได้ครบองค์ประชุม รัฐธรรมนูญและพ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งบัญญัติให้ คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นองค์กรอิสระมีหน้าที่ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติ และหน้าที่อื่นเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นหน้าที่อันสำคัญ ของบ้านเมือง เป็นกลไกของรัฐตามรัฐธรรมนูญที่ก่อให้เกิดองค์การใช้อำนาจนิติบัญญัติและ อำนาจบริหาร ทำให้มีรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี กฎหมายจึงกำหนดองค์ประชุมของคณะกรรมการ การเลือกตั้งไว้สูงกว่าองค์ประชุมโดยทั่วไป ซึ่งการประชุมโดยทั่วไป พ.ร.บ.วิธีปฏิบัติราชการทาง ปกครองกำหนดองค์ประชุมของคณะกรรมการผู้มีอำนาจพิจารณาทางปกครองไว้ไม่น้อยกว่ากึ่ง หนึ่งของจำนวนที่มีอยู่ตามกฎหมาย หน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งมีความสำคัญต่อชาติ บ้านเมืองยิ่งกว่าข้าราชการประจำฝ่ายบริหารที่ปฏิบัติราชการทางปกครอง จึงกำหนดองค์ประชุมไว้ สูงกว่ากึ่งหนึ่ง คือ สี่ในห้า แล้วเราจะแปลกฎหมายว่าองค์ประชุมสี่ในห้าหมายถึงสี่ในห้าของ ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่จริงคณะกรรมการการเลือกตั้งเหลือ 3 คน มาประชุม 3 คน คณะกรรมการการ เลือกตั้งเหลือ 2 คน มาประชุม 2 คน เป็นการประชุมของคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่น้อยกว่าสี่ใน ห้าของทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ในที่สุด คณะกรรมการการเลือกตั้งเหลือ 1 คน ปฏิบัติหน้าที่คนเดียวก็ เท่ากับมีองค์ประชุมไม่น้อยกว่าสี่ในห้าของทั้งหมดที่มีอยู่เช่นกัน ซึ่งเห็นได้ชัดว่าไม่ใช่เจตนารมณ์ ของกฎหมาย ตามทฤษฎีการแปลความกฎหมาย นอกจากแปลตามถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษรแล้ว ต้องพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายด้วย ข้อความใดมีความหมายได้หลายนัย นัยไหนมีผลใช้ บังคับได้ให้ถือเอาตามนัยนั้นดีกว่า ถือเอาตามนัยที่ไร้ผล ฉะนั้นจึงวินิจฉัยฟันธงได้ว่า องค์ประชุม ของคณะกรรมการการเลือกตั้งสี่ในห้าของทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ หมายถึงเท่าที่มีอยู่ตามกฎหมาย ไม่ใช่ มีอยู่ตามความเป็นจริง ปัจจุบันคณะกรรมการการเลือกตั้งเหลือมีอยู่ 3 คน ถึงประชุมพร้อมกันหมด 3 คน ก็ไม่ครบองค์ประชุมตามที่กฎหมายกำหนด ไม่ว่าใช้มติเสียงข้างมากหรือมติเอกฉันท์ก็ปฏิบัติ หน้าที่ต่อไปไม่ได้ จึงหมายความว่าคณะกรรมการการเลือกตั้งมีอยู่ตามกฎหมาย 5 คน เหลือ มีอยู่จริง 4 คน ครบองค์ประชุมปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้เท่านั้น หากเหลืออยู่ 3 คน 2 คน หรือ 1 คน ย่อมไม่ครบองค์ประชุม เมื่อเทียบในอัตราร้อยละ มติ 4 ใน 5 คือสัดส่วน ร้อยละ 80 ซึ่งเป็นอัตราที่ สูงและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ

อย่างไรก็ตาม สำหรับในชั้นอุทธรณ์มีปัญหาเกี่ยวกับองค์คณะในแง่ขัดต่อหลักความเป็นกลาง เนื่องจากการที่ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาฯ ข้อ 12 กำหนดว่า “ผู้พิพากษาซึ่งเป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในเรื่องที่เกี่ยวกับอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาตามระเบียบนี้” การกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังกล่าวย่อมขัดต่อหลักความไม่มีส่วนได้เสียหรือหลักความเป็นกลาง (principe d'impartialite) เนื่องจากการกำหนดให้ผู้พิพากษาที่เป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ ให้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเกี่ยวกับอุทธรณ์นั้นได้อีก ก็เท่ากับเป็นการกำหนดให้ผู้พิพากษาซึ่งเคยพิจารณาคดีดังกล่าวมาก่อนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาฯ มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในเรื่องที่เกี่ยวกับอุทธรณ์นั้นได้ด้วย มีผลให้ผู้พิพากษาซึ่งเคยตัดสินคดีนั้นมาครั้งหนึ่งแล้วและถือเป็นผู้มีส่วนได้เสียในคดีนั้นกลับมาตัดสินในคดีนั้นอีกครั้งหนึ่ง แม้จะเป็นมติของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาที่ถือว่าผู้มีอำนาจวินิจฉัยหลายคน แต่เมื่อมีผู้มีส่วนได้เสียคนเดียวคนหนึ่งอยู่ในฐานะผู้มีอำนาจทำคำวินิจฉัยด้วยก็ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด อันก่อให้เกิดความไม่เป็นกลางได้ ซึ่งการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้เช่นนี้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเคยตัดสินคดีนั้นมาครั้งหนึ่งแล้วและถือเป็นผู้ได้เสียในคดีนั้นกลับมาตัดสินในคดีนั้นอีกครั้งหนึ่งย่อมขัดต่อหลักไม่มีส่วนได้เสียที่ถือเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่นานาประเทศถือปฏิบัติ

สำหรับในต่างประเทศ ได้ยอมรับหลักความเป็นกลางในฐานะหลักกฎหมายทั่วไปมานานแล้ว และได้รับการรับรองไว้ในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน การห้ามมิให้ตุลาการวินิจฉัยตัดสินเรื่องใดๆ ที่ตนมีส่วนได้เสีย กล่าวคือ นอกจากเป็นกรณีที่ผู้ออกคำสั่งหรือวินิจฉัยมีความสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งกับผู้ยื่นคำร้องหรือคำฟ้องในเรื่องนั้นๆ เช่น เป็นบุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส หรือญาติสนิทกับผู้ยื่นคำร้องหรือคำฟ้องแล้ว ยังรวมถึงกรณีที่ผู้มีอำนาจวินิจฉัยนั้น เคยพิจารณาวินิจฉัยสั่งการเรื่องนั้นมาก่อน ในโอกาสและสถานะอื่น เช่น เคยเป็นผู้พิพากษาหนึ่งพิจารณาในคดีเดียวกันนั้น ในศาลอื่นมาแล้ว หรืออนุญาตตุลาการมาแล้ว หรือเคยเป็นเจ้าหน้าที่หรือกรรมการที่เคยพิจารณาสั่งการหรือลงมติในเรื่องนั้นมาก่อนในตำแหน่งหรือสถานะอื่นด้วย ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาษาแห่งรัฐฝรั่งเศสลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2003 ในคดี Dubreuil ในคดีนี้ศาลวินัยทางงบประมาณและการคลังได้วินิจฉัยลงโทษปรับนาย Dubreuil อดีตผู้อำนวยการสำนักงานอาคารสงเคราะห์ระหว่างท้องถิ่นของมณฑลมณฑลหนึ่งฐานก่อหนี้เกินงบประมาณ และอนุมัติจ่ายเงินได้เพิ่มเติมให้แก่พนักงานของสำนักงานฯ โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ปรากฏว่าสมาชิกบางคนของศาลวินัยทางงบประมาณและการคลัง ได้เคยพิจารณาการกระทำดังกล่าวของนาย Dubreuil มาแล้วในขณะที่ตนปฏิบัติหน้าที่ในศาลบัญชี สภาแห่งรัฐจึงตัดสินเพิก

ถอนคำวินิจฉัยของศาลวินัยทางงบประมาณและการคลัง เพราะเหตุขัดกับหลักความเป็นกลาง จะเห็นได้ว่าศาลฝรั่งเศสมีคดีความไปในทางที่คุ้มครองสิทธิของประชาชนมากกว่า โดยเฉพาะแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองฝรั่งเศสที่หากมีเหตุสงสัยว่าบุคคลนั้นมีส่วนได้เสียในการกระทำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยทางปกครองหรือไม่ มักวินิจฉัยว่าบุคคลนั้นมีส่วนได้เสียในคำวินิจฉัยหรือคำสั่งทางปกครองนั้น โดยถือว่าการมีส่วนได้เสียในทางอ้อมหรือส่วนได้เสียทางจิตใจนั้นมีอิทธิพลโน้มน้าวให้เกิดความไม่เป็นกลางได้ แม้ในกรณีที่มีผู้มีอำนาจการวินิจฉัยหรือมีคำสั่งทางปกครองหลายคน แม้ผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งอยู่ในฐานะผู้มีอำนาจทำคำสั่งทางปกครองนั้นก็ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด อันก่อให้เกิดความไม่เป็นกลางได้ ซึ่งคำวินิจฉัยนั้นศาลอาจวินิจฉัยว่าเป็นโมฆะได้

3. วิเคราะห์ห้วงตีในการพิจารณาพิพากษา สัดส่วนในการลงคะแนน คะแนนเสียงในการวินิจฉัยและการลงโทษในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ความหมายของคำว่าลงมติ

มติเป็นภาษาบาลีแปลว่า ความคิด ความเห็น⁶⁷ คำว่าลงมติดำเนินความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ลงความเห็นร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง⁶⁸ นอกจากนี้มีการให้คำอธิบายของคำว่าลงมติซึ่งใกล้เคียงกัน ดังนี้

การลงมติ คือ การออกเสียงลงคะแนนตามความคิดความเห็น เช่น เห็นชอบด้วย ไม่เห็นชอบด้วย รับหลักการ ไม่รับหลักการ เป็นต้น⁶⁹

การลงมติ คือ การหาข้อยุติในปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือยุติคดียุติคดีหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการถามความเห็นของที่ประชุมสภาต่อปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือยุติคดียุติคดีหนึ่ง ในที่ประชุมสภานั้นเมื่อจะต้องมีมติของสภา ประธานในที่ประชุมจะขอให้ที่ประชุมลงมติ โดยสมาชิกคนหนึ่งมีสิทธิออกเสียงได้หนึ่งเสียง มติของสภาดังกล่าวต้องเป็นไปตามเสียงข้างมาก

การลงมติ คือการหาข้อยุติในปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือยุติคดียุติคดีหนึ่ง การหาข้อยุติในการประชุมสภานั้น โดยทั่วไปข้อบังคับการประชุมสภาได้กำหนดไว้ว่าให้มีการลงมติดังกล่าว

⁶⁷ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา (ม.ป.ป.) ข้อบังคับการประชุมสภาเปรียบเทียบ 2476-2517 สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา 108/1

⁶⁸ ราชบัณฑิตยสถาน (2546) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ 985

⁶⁹ คณิน บุญสุวรรณ (2533) ภาษาการเมืองในระบอบรัฐสภา กรุงเทพมหานคร โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์ 261

ภายหลังการอภิปรายได้สิ้นสุดลง โดยประธานสภาจะถามความเห็นและให้ที่ประชุมลงมติ ซึ่งสมาชิกคนหนึ่งมีสิทธิออกเสียงได้หนึ่งเสียง

การลงมติในข้อบังคับการประชุม

การลงมติในเรื่องใดๆ ของที่ประชุมเพื่อหาข้อยุติในปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือญัตติใด ญัตติหนึ่ง โดยทั่วไปข้อบังคับการประชุมของสภานั้นๆ จะกำหนดวิธีการไว้ ซึ่งในข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2551 กำหนดว่า

ข้อ 70 ในกรณีที่จะต้องมิตติของสภา ให้ประธานมีสัญญาณให้สมาชิกทราบก่อนลงมติ ประธานมีอำนาจสั่งให้รวมหรือแยกประเด็นพิจารณาหรือลงมติ เว้นแต่ที่ประชุมจะมีมติเป็นอย่างอื่น

ข้อ 71 เสียงข้างมากตามมาตรา 126 วรรคสองของรัฐธรรมนุญนั้นถ้าความเห็นของที่ประชุมมีตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ให้ถือเอาจำนวนคะแนนเสียงฝ่ายที่มากที่สุด ในกรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

ในข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. 2551 กำหนดว่า

ข้อ 64 ในกรณีที่จะต้องมิตติของวุฒิสภา ให้ประธานของที่ประชุมขอให้ที่ประชุมวุฒิสภาลงมติ การลงมติต้องมีสมาชิกรบองค์ประชุม โดยให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ เว้นแต่ที่มีกฎหมายหรือข้อบังคับนี้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

ข้อ 65 เสียงข้างมากตามมาตรา 126 วรรคสองของรัฐธรรมนุญ ในกรณีความเห็นของที่ประชุมวุฒิสภามีสองฝ่าย ให้ถือเอาจำนวนคะแนนเสียงฝ่ายที่มากกว่า และในกรณีความเห็นของที่ประชุมวุฒิสภามีเกินสองฝ่าย ให้ถือเอาจำนวนคะแนนเสียงฝ่ายที่มากที่สุด การออกเสียงชี้ขาดของประธานของที่ประชุมให้กระทำการเปิดเผยโดยจะให้เหตุผลหรือไม่ก็ได้

3.1 กรณีสัดส่วนในการลงคะแนน

ตารางที่ 4.2 ตารางแสดงเปรียบเทียบมติในการลงคะแนนพิจารณาพิพากษาคดี

ลำดับที่	ประเทศ	รายละเอียด	มติ	หมายเหตุ
1	อังกฤษ	ศาลอาญา (Crown Court)	เอกฉันท์	มติเสียงข้างมากนั้นต้องมีเสียงข้างน้อยไม่เกินสองคน และหากคณะลูกขุนเหลือเพียง 9 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์เท่านั้น
2	ฝรั่งเศส	ศาลลูกขุน ศาลอาญาชั้นสูง ศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ	เสียงข้างมาก	- องค์คณะที่นั่งพิจารณารวมกันไม่น้อยกว่า 8 เสียง เช่นจำนวนเสียงส่วนใหญ่ของคณะลูกขุนด้วย คือ จำนวน 5 เสียง บวกกับเสียงของผู้พิพากษาอาชีพที่เป็นองค์คณะลูกขุนด้วย คือ จำนวน 3 เสียง รวมเป็น 8 เสียงจึงจะสามารถลงโทษจำเลย - ผู้พิพากษาแต่ละนายลงมติเป็นการลับ จำเลยผู้นั้นจะมีความผิดก็ต่อเมื่อมีคะแนนเสียงเกินครึ่งของผู้พิพากษา เมื่อลงมติว่ามีความผิดแล้ว ให้แยกกันลงมติในโทษ หากไม่มีคะแนนเสียงเกินครึ่ง ให้ถือว่าโทษสูงสุดที่มีการเสนอให้ลงแก่จำเลยถูกปฏิเสธและให้ลงมติในโทษที่อ่อนกว่านั้นตามที่เสนอ จนกว่าจะได้คะแนนเสียงเกินครึ่ง
3	ฟิลิปปินส์	ศาลแซนดิแกนบายาน	เอกฉันท์	ผู้พิพากษา 9 คนแบ่งเป็น 3 แผนก การพิจารณาคดีต้องมีผู้พิพากษาเป็นองค์คณะ 3 คน การพิพากษาต้องเป็นเอกฉันท์ทั้ง 3 คน หากมีผู้ไม่เห็นด้วยประธานผู้ศาลต้องตั้งผู้พิพากษาอีก 2 คนเข้าร่วมพิจารณาคดีเป็นองค์คณะ 5 คน การตัดสินใช้เสียงข้างมาก
4	สหรัฐอเมริกา	ศาลฎีกา	เสียงข้างมาก	องค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษา 6 คน และผู้พิพากษาทุกคนจะต้องร่วมกันตัดสินคดีตัดสินด้วยเสียงข้างมาก
5	ไทย	ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	เสียงข้างมาก	กรณีองค์คณะผู้พิพากษาทั้งเก้าคนมีความเห็นไม่ตรงกัน แต่เมื่อลงมติแล้วต้องถือตามมติเสียงข้างมากซึ่งอาจจะเป็น 5 ต่อ 4 หรือ 6 ต่อ 3 หรือ 7 ต่อ 2 หรือ 8 ต่อ 1

คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น จะเกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้น ผู้ที่ตกเป็นจำเลย หรือผู้ถูกกล่าวหาหมักจะให้การปฏิเสธและให้การต่อสู้ทุกประเด็น ไม่ว่าจะปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริงว่าตนเองมิได้กระทำความผิดตามฟ้องหรือตามคำร้อง ซึ่งประเด็นที่เป็นข้อกฎหมายนั้น ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวกับอำนาจฟ้องของโจทก์หรือผู้ร้อง หรือเกี่ยวกับการตีความกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน หรือการตีความข้อกฎหมายที่ยังไม่เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยมาก่อน การตีความข้อกฎหมายดังกล่าวขององค์คณะผู้พิพากษาทั้งเก้าคน จะเป็นอำนาจขององค์คณะผู้พิพากษาในคดีนั้น โดยเฉพาะ และมีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นแนวทางให้องค์คณะผู้พิพากษาในคดีอื่นยึดถือตาม เพราะถือว่าเป็นคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเช่นเดียวกันและจะเป็นข้อกฎหมายที่มีผู้นำไปศึกษา และวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงวิชาการได้อย่างกว้างขวาง ดังนั้น ในการวินิจฉัยปัญหาเพื่อพิจารณาและพิพากษาในประเด็นใด แม้องค์คณะผู้พิพากษาทั้งเก้าคนมีความเห็นไม่ตรงกัน แต่เมื่อลงมติแล้วต้องถือตามมติเสียงข้างมากซึ่งอาจจะเป็น 5 ต่อ 4 หรือ 6 ต่อ 3 หรือ 7 ต่อ 2 หรือ 8 ต่อ 1 ก็ได้ จึงเห็นได้ว่า ข้อกฎหมายตามคำวินิจฉัยของคณะทั้งเก้าคน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจฟ้องหรือปัญหาเกี่ยวกับการตีความเกี่ยวกับองค์ประกอบความผิดตามฟ้อง ซึ่งอาจทำให้จำเลยต้องถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาให้จำคุก โดยเสียงขององค์คณะผู้พิพากษาเพียง 5 คน ไม่ใช่ 9 คน และอาจทำให้ผู้ต้องคำพิพากษากลางแฉงใจในคำวินิจฉัยของศาลได้

นอกจากนี้ ในกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาทั้งเก้าคนในคดีอื่นที่ฟ้องมาภายหลังเห็นว่าคดีมีประเด็นข้อกฎหมายเช่นเดียวกันกับคดีที่องค์คณะผู้พิพากษาในคดีอื่นมีคำวินิจฉัยด้วยเสียงข้างมากไว้แล้ว แต่ไม่เห็นด้วยเสียงส่วนใหญ่ขององค์คณะผู้พิพากษาในคดีก่อนจึงมีมติในข้อกฎหมายดังกล่าวแตกต่างจากคดีก่อนซึ่งแม้จะกระทำได้เพราะกฎหมายได้ออกแบบให้องค์คณะผู้พิพากษาในแต่ละคดีมีความเป็นอิสระแก่กันก็ตาม แต่การที่องค์คณะผู้พิพากษามีมติในปัญหาข้อกฎหมายขัดกับคำวินิจฉัยในคดีก่อน ผลร้ายอาจจะต้องแก่ผู้พิพากษา และจะทำให้ความเชื่อมั่นในคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลดลงไปซึ่งจะมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมไทยอย่างใหญ่หลวง

หากศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศเช่นประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ จะเห็นได้ว่าในประเทศอังกฤษใช้มติเอกฉันท์ ซึ่งมติเสียงข้างมากนั้นต้องมีเสียงข้างน้อยไม่เกินสองคน และหากคณะถูกขุ่นเหลือเพียง 9 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์เท่านั้น ซึ่งเมื่อเทียบในอัตราร้อยละ มติเสียงข้างมากที่ต้องมีเสียงข้างนอกไม่เกิน 2 คน ก็คือ 10 ใน 12

คือสัดส่วน ร้อยละ 83 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ถึงแม้ในประเด็นที่กรณีเหลือคณะลูกขุนเพียง 9 คน ก็ยังมีอัตราร้อยละถึง 75 อยู่นั่นเอง

ส่วนในประเทศฝรั่งเศส กรณีศาลลูกขุน ผู้ที่มีบทบาทในการซักถามพยานคือ ประธานศาลลูกขุน ซึ่งเป็นหลักการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน เมื่อประธานศาลลูกขุนซักถามพยานเสร็จแล้ว จึงให้องค์คณะผู้พิพากษาและลูกขุนถามพยานได้ตามลำดับ ลูกขุนสามารถถามคำถามแก่พยานบุคคลและจำเลยได้โดยตรง หลังจากร้องขออนุญาตจากประธานศาลลูกขุนแล้ว แต่จะต้องไม่แสดงความเห็นของตนเองตามที่ได้สอบถามไว้ก่อนที่จะปฏิบัติหน้าที่ลูกขุน อำนาจซึ่งเป็นอำนาจของศาลลูกขุนโดยเฉพาะ ซึ่งไม่เกี่ยวกับลูกขุนที่นั่งพิจารณาคดีคือ (ก) อำนาจสั่งให้มีการพิจารณาคดีเป็นการลับ (ข) อำนาจลงโทษลูกขุนคนใดคนหนึ่งหรือพยานที่ไม่ให้ความร่วมมือในการมาปรากฏตัวตามกำหนด (ค) อำนาจสั่งให้ดำเนินการไต่สวน (ซึ่งเป็นอำนาจที่ประธานศาลลูกขุนก็มีเช่นเดียวกัน) (ง) อำนาจในการพิจารณาข้อโต้แย้งคัดค้านที่เกิดขึ้นระหว่างการพิจารณาคดี และองค์คณะที่นั่งพิจารณารวมกันไม่น้อยกว่า 8 เสียง เช่นจำนวนเสียงส่วนใหญ่ของคณะลูกขุนด้วย คือจำนวน 5 เสียง บวกกับเสียงของผู้พิพากษาอาชีพที่เป็นองค์คณะลูกขุนด้วย คือ จำนวน 3 เสียง รวมเป็น 8 เสียงจึงจะสามารถลงโทษจำเลย และในศาลอาญาชั้นสูง รวมทั้งศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐผู้พิพากษาแต่ละนายลงมติเป็นการลับ จำเลยผู้นั้นจะมีความผิดก็ต่อเมื่อมีคะแนนเสียงเกินครึ่งของผู้พิพากษา⁷⁰ เมื่อลงมติว่ามีความผิดแล้วให้แยกกันลงมติในโทษ หากไม่มีคะแนนเสียงเกินครึ่ง ให้ถือว่าโทษสูงสุดที่มีการเสนอให้ลงแก่จำเลยถูกปฏิเสธและให้ลงมติในโทษที่อ่อนกว่านั้นตามที่เสนอจนกว่าจะได้คะแนนเสียงเกิน ซึ่งหากพิจารณาในแง่จำนวนองค์คณะที่ลงมติในการพิจารณาคดีนั้นมีจำนวนถึง 8 เสียง ซึ่งเมื่อมาเทียบกับการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคืออัตราร้อยละ 88.88

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา⁷¹ ในการพิพากษาแต่ละคดีนั้น จะมาจากความเห็นของผู้พิพากษาแต่ละคนที่เป็นองค์คณะ โดยเริ่มจากประธานศาลฎีกาเสนอความเห็นก่อน แล้วผู้พิพากษาอื่นจึงเสนอความเห็นตามลำดับอาวุโส จากนั้นจึงออกเสียงเพื่อทำคำพิพากษา ในขั้นตอนนี้ผู้พิพากษาอาวุโสที่น้อยที่สุดจะออกเสียงก่อน คดีจะถูกตัดสินด้วยเสียงข้างมาก หากประธานศาลฎีกาเป็นฝ่ายข้างมาก ก็จะมอบให้ผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่งเป็นฝ่ายข้างมากเป็นผู้กำหนดให้ผู้พิพากษาคนใดรับผิดชอบเขียนคำพิพากษา แต่ถ้าประธานศาลฎีกาอยู่ในเสียงข้างน้อย ผู้พิพากษาอาวุโสของฝ่ายเสียงข้างมากจะเป็นผู้กำหนดให้ผู้พิพากษาคนใดรับผิดชอบเขียนคำพิพากษาส่วนผู้พิพากษาข้างน้อยจะตกลงกันว่ามอบให้ผู้ใดเขียนความเห็นแย้ง หรือผู้พิพากษาทุกคนในฝ่าย

⁷⁰ Loi organique 93-1252 du 23 Novembre 1993 sur la cour de justice de la Republique. Article 32.

ข้างน้อย จะเขียนความเห็นแย้งส่วนตัวของแต่ละคนก็ได้ และคำพิพากษาของฝ่ายข้างมาก แม้จะมีคำพิพากษาไปในแนวทางเดียวกันก็ตาม แต่ทั้งนี้ ในฝ่ายข้างมากเอง ผู้พิพากษาแต่ละคนก็อาจมีความเห็นที่แตกต่างกันได้ ส่วนมากจะแตกต่างกันในเหตุผลที่ ยกมาอ้าง กล่าวคือ ถ้าผู้พิพากษาฝ่ายข้างมาก 5 คน มอบให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งเขียนคำพิพากษา ผู้พิพากษาอีก 2 คน ใน 5 คน เห็นพ้องในเหตุผลของร่างคำพิพากษา แต่อีก 2 คนอาจไม่เห็นด้วยในเหตุผลนั้น คือ เห็นด้วยในผลของคำพิพากษา แต่เห็นด้วยที่แตกต่างกันไป ก็สามารถเขียนความเห็นต่างของตนได้ และความเห็นของทุกฝ่ายจะถูกพิมพ์ปรากฏในคำพิพากษา ซึ่งเหตุผลดังกล่าวสามารถพบได้บ่อยครั้งในคำพิพากษาอันสะท้อนถึงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่เกี่ยวกับผลแห่งคดีได้เป็นอย่างดี ซึ่งองค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษา 6 คน และผู้พิพากษาทุกคนจะต้องร่วมกันตัดสินคดีและตัดสินด้วยเสียงข้างมาก หากศึกษาเปรียบเทียบในอัตราร้อยละในเสียงข้างมากของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นจากจำนวนองค์คณะทั้งหมด 6 คน อัตราเสียงข้างมากอาจเป็น 6 ต่อ 0 ซึ่งคือร้อยละ 100 หรือหากพิจารณาจากมติ 5 ต่อ 1 ซึ่งคือร้อยละ 83.33 และหากพิจารณาจากมติ 4 ต่อ 2 ซึ่งคืออัตราร้อยละ 66.66 นั่นเอง

อนึ่ง ในการตัดสินของคณะลูกขุนในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น จะประชุมลับเพื่อลงมติตัดสินคดี โดยลงมติผิดหรือไม่ผิดเท่านั้น ไม่มีการให้เหตุผล มติของคณะลูกขุนที่จะตัดสินไปในทางใดต้องใช้เสียงข้างมากเด็ดขาด บางมลรัฐ อาจกำหนด 10 ต่อ 2 แต่ส่วนใหญ่จะกำหนดเป็นเสียงเอกฉันท์ ในบางครั้งที่เสียงแตกจึงอาจเห็นคณะลูกขุนประชุมเป็นเวลานานการตัดสินคดีของคณะลูกขุนเป็นการตัดสินคดีในส่วนข้อเท็จจริงผู้พิพากษาเป็นผู้ตัดสินในข้อกฎหมาย

ในประเทศฟิลิปปินส์ หากพิจารณาจากวิธีพิจารณาของศาลแซนดิแกนบายานและการปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดโดย Rule of the Sandiganbayan นั้นจะประกอบด้วยผู้พิพากษา 9 คน แบ่งเป็น 3 แผนก การพิจารณาคดีต้องมีผู้พิพากษาเป็นองค์คณะ 3 คน ผู้พิพากษาตั้งโดยประธานาธิบดี การพิพากษาต้องเป็นเอกฉันท์ทั้ง 3 คน หากมีผู้ไม่เห็นด้วยประธานผู้ศาลต้องตั้งผู้พิพากษาอีก 2 คน เข้าร่วมพิจารณาเป็นองค์คณะ 5 คน การตัดสินใช้มติเสียงข้างมาก เมื่อเทียบในอัตราร้อยละ มติเอกฉันท์ทั้ง 3 คน คือสัดส่วนร้อยละ 100 ซึ่งเป็นอัตราที่คณะเสียงในการลงมติเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมดย่อมไม่เกิดข้อกังขาในการวินิจฉัยคดี

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในการเปรียบเทียบอัตราร้อยละของแต่ละประเทศเช่นประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ แต่ละ ประเทศจะอยู่ในเกณฑ์ประมาณร้อยละ 80 แต่สำหรับประเทศไทยหากพิจารณาจากการลงมติด้วยคะแนนเสียงข้างมากในการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ผ่านมาจะมีการลงมัตติด้วยมติคะแนนเสียง

5 ต่อ 4 อยู่บ่อยครั้งในหลายคดี ซึ่งเทียบเป็นอัตราร้อยละเพียง 55.55% เท่านั้น อาทิเช่น คดีแดงที่ อม. 2/2551 นายวัฒนา อัสวเหม จําเลย

ดังนั้นควรแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ.ศ. 2542 จากเดิม “มาตรา 20 การทำคำสั่งที่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดหรือการพิพากษาคดี ให้ผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาทุกคนทำความเข้าใจในการวินิจฉัยคดีเป็น หนังสือพร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ และให้ถือมติตามเสียงข้างมาก ในการนี้ องค์คณะผู้พิพากษาอาจมอบหมายให้ผู้พิพากษาคณใดคนหนึ่ง ในองค์คณะผู้พิพากษา เป็นผู้จัดทำคำสั่งหรือคำพิพากษตามมตินั้นก็ได้”

เป็น มาตรา 20 “การทำคำสั่งที่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดหรือการพิพากษาคดี ให้ผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาทุกคนทำความเข้าใจในการวินิจฉัยคดีเป็น หนังสือพร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ และให้ถือมติสองในสามขององค์คณะผู้พิพากษา ในการนี้ องค์คณะผู้พิพากษาอาจมอบหมายให้ผู้พิพากษาคณใดคนหนึ่ง ในองค์คณะผู้พิพากษา เป็นผู้จัดทำคำสั่งหรือคำพิพากษตามมตินั้นก็ได้”

การแก้ไขมาตราดังกล่าวจะทำให้อัตราร้อยละของมติในการลงคะแนนเสียง จะเป็น 7 ต่อ 2 ซึ่งคือร้อยละ 77.77 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ หรือหากเป็นกรณีมติเสียงข้างมากเหลือไม่ถึง 6 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์มติ อัตราร้อยละจะเป็น 66.66 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ในปัจจุบัน อันจะเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องความเชื่อมั่นของประชาชน รวมทั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดีว่าจะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความเป็นธรรม และเป็นไปตามหลักสากล

ตารางที่ 4.3 ตารางแสดงตัวอย่างคดี จำนวนองค์คณะและมติในการลงคะแนนพิจารณาพิพากษา
คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

ลำดับ ที่	ปี พ.ศ.	หมายเลขคดี	ชื่อคดี	องค์ คณะ	มติ ตัดสิน	หมายเหตุ
1	2544	คดีแดงที่ อม. 1/2545	นายจिरายุ จรัสเสถียร ที่ 1 และ นายณรงค์ศักดิ์ เสง ไชยศรี ที่ 2 จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ (ทุจริตการจัดซื้อยากระทรวง สาธารณสุข)	9	7:2	ผิดตามฟ้อง
2	2550	คดีแดงที่ อม. 2/2551	นายวัฒนา อัสวเหม จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ (ที่ดินคลองด่าน)	9	8:1 5:4 8:1	ออกโฉนดไม่ชอบ บังคับซื้อที่ดิน ผิดตามปอ. ม.148
3	2550	คดีแดงที่ อม.1/2550	พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ 1, คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ที่ 2 จำเลย เรื่อง ความผิดต่อ พ.ร.ป. ว่าด้วยการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริต ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ (ที่ดินรัชดา)	9	6:3 5:4 จล1 7:2 จล2 8:1	อำนาจกำกับควบคุมดูแล กองทุน ผิด พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 ไม่ผิด ปอ.มาตรา152, 157
4	2551	คดีแดงที่ อม.7/2552	นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ที่ 1 กับพวก รวม 44 คน จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ฉ้อโกง ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน ความผิดต่อ พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดของพนักงานใน องค์การหรือหน่วยงานของรัฐ ความผิด ต่อ พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการ เสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ (คดีทุจริตกล้วย)	9	8:1	ยกฟ้อง (ฟังไม่ได้ว่าปฏิบัติหรือละเว้น การปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต)
5	2551	คดีหมายเลข แดงที่ อม. 1/2553	พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ผู้ถูกกล่าวหา เรื่อง ขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของ แผ่นดิน (ไร่รวยผิดปกติ)	9	8:1	ผิดตามฟ้อง ให้เงินที่ได้จากการขายหุ้น และเงินปันผลหุ้นของบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) จำนวน 46,373,687,454.70 บาท ตก เป็นของแผ่นดิน

3.2 กรณีคะแนนเสียงในการวินิจฉัยและการลงโทษ

การวินิจฉัย

จากการศึกษาผู้ศึกษาเห็นว่า ถ้าเป็นระบบลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกา ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ในมลรัฐส่วนใหญ่จะใช้คะแนนเสียงที่เป็นเอกฉันท์ (Unanimous verdicts)⁷¹ ของลูกขุนในการลงโทษผู้กระทำความผิด แม้ว่าในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาเองจะไม่ได้กำหนดไว้ว่าจะต้องใช้คะแนนเสียงของลูกขุนที่เป็นเอกฉันท์ก็ตาม แต่ก็มีบางมลรัฐที่ใช้คะแนนเสียงส่วนใหญ่ของลูกขุนเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยความผิดของจำเลยลักษณะดังกล่าวแตกต่างจากประเทศในภาคพื้นยุโรปที่นำอาระบบลูกขุนมาใช้ประเทศเหล่านี้ได้ผสมผสานการใช้กฎหมายลูกขุนให้เข้ากับระบบของตน โดยยังคงความสำคัญของผู้พิพากษาอาชีพไว้และมีลูกขุนเพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อย่างไรก็ตามระบบลูกขุนผสมของประเทศเหล่านี้ก็มีความแตกต่างกันอยู่โดยเห็นได้จากการกำหนดจำนวนลูกขุนในระบบของศาลแต่ละประเทศ ในประเทศเยอรมนีกำหนดให้มีลูกขุนเพียงแค่สองคน ในประเทศฝรั่งเศสกำหนดให้มีหกคนในศาลลูกขุนชั้นต้น และเก้าคนในศาลลูกขุนชั้นอุทธรณ์ ส่วนของประเทศญี่ปุ่นกำหนดไว้กรณีทั่วไปอยู่ที่หกคน การกำหนดจำนวนลูกขุนไว้แตกต่างกันเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทของลูกขุนในแต่ละระบบซึ่งแปรผันไปตามจำนวนลูกขุนและคะแนนเสียงของลูกขุนที่ลงในการวินิจฉัยความผิดของจำเลย

ข้อแตกต่างของประเทศซึ่งใช้ระบบลูกขุนผสมกับระบบลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ประเทศเหล่านี้ไม่ได้ใช้ระบบคะแนนเสียงลูกขุนเป็นเอกฉันท์ (Non-unanimous verdicts) เหมือนในประเทศสหรัฐอเมริกา การออกเสียงลงคะแนนในการวินิจฉัยความผิด รวมทั้งการพิพากษาลงโทษ กำหนดโทษที่จะลงประเทศที่ใช้ระบบลูกขุนผสมจะใช้วิธีกำหนดคะแนนเสียงส่วนใหญ่ แต่แตกต่างกันที่จำนวนเสียงส่วนใหญ่หรืออาจกำหนดเงื่อนไขพิเศษขึ้นมาอีก ขึ้นอยู่กับว่าประเทศนั้นๆ จะให้ความสำคัญกับลูกขุนในการพิพากษาคดีมากน้อยแค่ไหน ดังนั้นคะแนนเสียงของลูกขุนจึงเป็นสิ่งบ่งชี้น้ำหนักของความสมดุลระหว่างความสำคัญของผู้พิพากษากับลูกขุนในแต่ละประเทศที่ใช้ระบบลูกขุนผสม

สำหรับประเทศฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาชญากรรมเมื่อปี ค.ศ.2011 นั้น การที่ศาลลูกขุนจะวินิจฉัยคดีในทางที่เป็นผลร้ายแก่จำเลยได้นั้น จะต้องมีความเห็นเสียงขององค์คณะที่นั่งพิจารณารวมกันไม่น้อยกว่า 8 เสียง เหตุที่ต้องบัญญัติเช่นนี้ มีนัก

⁷¹ Douglas G. Levin, (2008) "Saiban-in-seido: Lost in Translation? How the Source of Power Underlying Japan's Proposed Lay Assessor System May Determine Its Fate". *Asian-Pacific Law & Policy Journal* 10, 1 p. 213

กฎหมายฝรั่งเศสอธิบายว่าเพื่อให้ความสำคัญกับเสียงส่วนใหญ่ของลูกขุน กล่าวคือ แม่ผู้พิพากษา ทั้งสามคนจะมีความเห็นในการวินิจฉัยในทางที่เป็นโทษแก่จำเลยก็ตาม ก็ต้องอาศัยจำนวนเสียง ส่วนใหญ่ของคณะลูกขุนด้วย คือ จำนวน 5 เสียงจากเสียงทั้งหมด 9 เสียง บวกกับจำนวนเสียงของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะทั้งหมด คือ 3 เสียง รวมเป็น 8 เสียง จึงจะสามารถพิพากษาลงโทษจำเลยได้ ถ้าขาดเสียงส่วนใหญ่ของคณะลูกขุนแล้ว เช่นมีลูกขุนเห็นว่าควรลงโทษจำเลยเพียง 4 เสียง แม่ผู้พิพากษาทั้งสามคนจะมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด แต่รวมเสียงทั้งหมดแล้วได้แค่เพียง 7 เสียง ก็ไม่สามารถลงโทษจำเลยได้

อย่างไรก็ตาม รัฐบัญญัติฉบับที่ 2011-939 ลงวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ.2011 มาตรา 13 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 359 ได้กำหนดหลักเกณฑ์คะแนนเสียงส่วนใหญ่ไว้ใหม่ว่า คำวินิจฉัยของศาลลูกขุนซึ่งจะเป็นผลร้ายแก่จำเลยได้นั้นจะต้องมีคะแนนเสียงส่วนใหญ่ 6 เสียงเป็นอย่างน้อยในศาลลูกขุนชั้นต้น และ 8 เสียงเป็นอย่างน้อยในศาลลูกขุนชั้นอุทธรณ์⁷²

การที่กฎหมายใหม่ได้กำหนดจำนวนคะแนนเสียงส่วนใหญ่ไว้ที่หกเสียงในกรณีที่จะลงโทษจำเลยนั้น มีความแตกต่างจากหลักการเดิมซึ่งต้องอาศัยเสียงส่วนใหญ่ของลูกขุนคือ 5 เสียงจาก 9 เสียง รวมกับผู้พิพากษาอีกสามเสียงจึงจะลงโทษจำเลยได้ แต่กฎหมายที่แก้ไขใหม่นี้ อาศัยเสียงลูกขุนเพียงกึ่งหนึ่งคือ 3 เสียง บวกกับเสียงผู้พิพากษาอีกสามเสียงก็สามารถวินิจฉัยในเรื่องว่าจำเลยกระทำความผิดได้แล้ว

ในประเทศอังกฤษนั้นการพิจารณาพิพากษาจะต้องกระทำในศาลอาญา (Crown Court) โดยผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดีประเภทนี้จะต้องเป็นผู้พิพากษาจากศาล High Court เท่านั้น และมีคณะลูกขุน (jury) เป็นผู้พิจารณาชี้ขาดในข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบเข้ามาในสำนวนคดี ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยคณะลูกขุนจะประกอบไปด้วยคนซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในเขตศาลจำนวน 12 คน การตัดสินในชั้นนี้เอกฉันท์ เว้นแต่เมื่อได้หารือกันมาน้อยกว่าสองชั่วโมงแล้วยังหาข้อยุติไม่ได้ อาจขออนุญาตจากศาลให้ใช้มติเสียงข้างมากในการตัดสินความผิดของจำเลย แต่มีข้อยกเว้นว่ามติเสียงข้างมากนั้นต้องมีเสียงข้างน้อยไม่เกินสองคน และหากคณะลูกขุนเหลือเพียง 9 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์เท่านั้น⁷³ ในการตัดสิน หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยมีความผิด ศาลต้องพิจารณาลงโทษจำเลย แต่หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยไม่มี

⁷² มาตรา 296 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 13 แห่งรัฐบัญญัติฉบับเลขที่ 2011-939 ลงวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ.2011

⁷³ Penny Darbyshire. (1996). *Eddy on the English legal system*. 6thEd. London: Sweet & Maxwell. pp. 61-62

ความผิด ศาลต้องพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป ประกอบกับการพิจารณาคดีในศาลคราวนี้ของประเทศอังกฤษจะตัดสินความผิดโดยลูกขุน และทนายความของแต่ละฝ่ายสามารถคัดค้านลูกขุนได้ แต่ในทางปฏิบัติมักไม่ค่อยปรากฏการคัดค้าน เพราะการคัดเลือกลูกขุนในอังกฤษไม่มีการสอบถามลูกขุน การลงคะแนนเสียงของลูกขุนไม่จำเป็นจะต้องเป็นเอกฉันท์ ถ้าลูกขุนส่วนใหญ่ 10 คน ในจำนวน 12 คน เห็นว่าจำเลยมีความผิดก็พิจารณาได้

นอกจากการลดจำนวนลูกขุนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว รัฐบัญญัติฉบับเลขที่ 2011-939 ลงวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ.2011 ยังได้สร้างประวัติการณ์โดยการนำเอาระบบลูกขุนประชาชน (Les Jurés populaires) มาทดลองใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลมัชฌิมโทษ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสใช้ถ้อยคำเรียกลูกขุนประชาชนที่จะนั่งพิจารณาในศาลมัชฌิมโทษนี้ว่า “ผู้พิพากษาสมทบ” (Citoyens assessesurs หรือ Lay assessors) แตกต่างจากถ้อยคำที่เรียกประชาชนในศาลลูกขุนว่า “ลูกขุน” (Jurés หรือ Jurors)

กฎหมายได้กำหนดจำนวนลูกขุนประชาชนที่จะนั่งทำหน้าที่ในศาลมัชฌิมโทษไว้เพียงสองคน ทั้งในศาลมัชฌิมโทษชั้นต้นและชั้นอุทธรณ์ นั่งพิจารณาพิพากษาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพซึ่งเป็นองค์คณะจำนวนสามคน สำหรับความผิดที่จะใช้ลูกขุนในศาลมัชฌิมโทษนั้นจะต้องเป็นความผิดมัชฌิมโทษร้ายแรงซึ่งกระทำต่อบุคคล และมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี เช่น ความผิดฐานรุกรานทางเพศ หรือชิงทรัพย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังนำรูปแบบนี้ไปใช้ในการพิจารณาของศาลบังคับโทษด้วย (Les tribunaux d'application des peines)⁷⁴

จากการศึกษาพบว่า ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในคดีความผิดอุกฉกรรจ์ คณะลูกขุนจะเป็นผู้พิจารณารับฟังพยานหลักฐานที่น่าสับสนในศาลมิใช่ผู้พิพากษาอาชีพและยังเป็นผู้พิจารณาว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ (Guilty or innocent) คณะลูกขุนจึงมีบทบาทในการค้นหาความจริง และวินิจฉัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่

การดำเนินคดีอาญาในศาลอาญาประเทศอังกฤษนั้นเมื่อลูกขุนมีมติว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดแล้วเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะปรับบทลงโทษ แต่ถ้าหากลูกขุนมีมติว่าจำเลยมิได้กระทำผิด ศาลต้องพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป⁷⁵ แตกต่างจากการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยที่มีลักษณะเช่นเดียวกับศาลอาญาแห่ง

⁷⁴ ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 222-36 กำหนดไว้เป็นความผิดมัชฌิมโทษ แต่มีอัตราโทษจำคุกสิบปี เท่ากับอัตราโทษขั้นต่ำสุดของความผิดอุกฉกรรจ์โทษ (Crime) แต่ถ้าความผิดดังกล่าวกระทำในรูปขององค์กรอาชญากรรม ก็จะกลายเป็นความผิดอุกฉกรรจ์โทษไปทันที และอัตราโทษจำคุกจะสูงถึงสามสิบปี

⁷⁵ Ian Mclean and Peter Morrish. (1973). *Harris's Criminal Law*. 22nd Ed. London: Sweet & Maxwell. pp. 162-164.

สาธารณรัฐของประเทศฝรั่งเศสที่มีองค์คณะผู้พิพากษาเป็นองค์คณะใหญ่การพิจารณาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่เป็นหน้าที่ของศาล การพิพากษาต้องใช้เสียงข้างมากเท่านั้น⁷⁶ เพียงแต่มีข้อแตกต่างระหว่างศาลทั้งสองที่การกำหนดโทษที่จะลงกับผู้ถูกกล่าวหาในศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐของประเทศฝรั่งเศสจะต้องมีมติเกินกึ่งหนึ่ง⁷⁷

สำหรับในประเทศไทยนั้น คำวินิจฉัยเพื่อลงมติของผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 21 (7) สำหรับการดำเนินคดีอาญาอาจวินิจฉัยเพียงผลว่า จำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ และ เป็นการกระทำความผิดตามบทกฎหมายใดเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดโทษที่จะลงในกรณีเห็นว่าจำเลยกระทำความผิด ประกอบกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยไม่มีกำหนดขึ้นตอนว่าจะต้องใช้มติขององค์คณะผู้พิพากษาขงปล่อยให้เป็นดุลยพินิจของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

การลงโทษ

จากการศึกษาพบว่าในประเทศอังกฤษศาลมาจิสเตรท (Magistrate Court) เป็นศาลที่พัฒนาการในกระบวนการยุติธรรมของอังกฤษที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดี ผู้พิพากษาทำหน้าที่รักษาความสงบเป็นเจ้าหน้าที่ตุลาการในระดับท้องถิ่นจนถึงศตวรรษที่ 19 หลังจากนั้นศาลท้องถิ่นเข้ามาทำหน้าที่แทน แต่ผู้พิพากษาในท้องถิ่นศาลมาจิสเตรทพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเล็กๆ น้อย ๆ และคดีไม่ร้ายแรง

แม้ว่า การพิพากษาโทษเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพิจารณาในศาลมาจิสเตรท แยกจากการพิจารณาคดีกฎหมายมิได้กำหนดความผิดตายตัวในแต่ละความผิดแต่มีช่องว่างให้ศาลเลือกการลงโทษขั้นต่ำไปจนถึงขั้นสูงที่กำหนดในกฎหมายในแต่ละความผิด ยกเว้นความผิดฐานฆ่าคนตาย ซึ่งกำหนดโทษจำคุกตลอดชีวิตสถานเดียว

สำหรับในประเทศฝรั่งเศสในศาลลูกขุนนั้นการกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยกฎหมายได้กำหนดจำนวนคะแนนเสียงส่วนใหญ่ไว้ที่ 5 เสียง เว้นแต่จะลงโทษจำเลยในอัตราโทษสูงสุดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงจะต้องมีคะแนนเสียงส่วนใหญ่เป็นพิเศษซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ที่ 6 เสียง เท่ากับจำนวนเสียงส่วนใหญ่ของการวินิจฉัยความผิด การกำหนดจำนวนคะแนนเสียงส่วนใหญ่ในการพิพากษาคดีของศาลลูกขุนของฝรั่งเศสแสดงให้เห็นว่า กฎหมายให้ความสำคัญกับเสียง

⁷⁶ Ordonnance 59-1 du 2 Janvier 1959 Ordonnance portant loi organique sur la Haute Cour de justice. Article 2.

⁷⁷ Ordonnance 59-1 du 2 Janvier 1959 Ordonnance portant loi organique sur la Haute Cour de justice. Article

ส่วนใหญ่ของลูกขุนที่จะชี้ขาดชะตาชีวิตของจำเลยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ในกรณีที่ผู้พิพากษาทั้งสามคนมีความเห็นตรงกันว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด แต่หากลูกขุนทั้งหกคนเห็นในทางตรงกันข้ามว่าจำเลยกระทำความผิด ดังนี้คะแนนเสียงของลูกขุนจึงเป็น เอกฉันท์ที่ต้องตามจำนวนเสียงส่วนใหญ่ที่กฎหมายกำหนดไว้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยคะแนนเสียงจากผู้พิพากษาในการลงโทษจำเลยแต่ประการใด แสดงว่าประเทศฝรั่งเศสให้ความสำคัญแก่เสียงส่วนใหญ่ของประชาชน ทำนองเดียวกับคะแนนเสียงที่เป็นเอกฉันท์ในการวินิจฉัยความผิดของระบบลูกขุนในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งพิจารณาได้จากกรณีการดำเนินคดียุติธรรมแห่งสาธารณรัฐในศาลก็ให้เป็นไปเช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลที่พิจารณาคดีมัชโยท ก่อวคือ แม้เป็นคดีอุกฤษโยท (Crime) โดยปกติแล้วคดีดังกล่าวต้องพิจารณาโดยศาลลูกขุน แต่กรณีที่คดีที่รัฐมนตรีถูกฟ้องให้ดำเนินคดีเป็นคดีเป็นคดีมัชโยท ซึ่งมีกระบวนการพิจารณา โดยประธานศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐจะเป็นผู้กำหนดวันเริ่มต้นพิจารณาครั้งแรก โดยมีการแจ้งหมายเรียกให้รัฐมนตรีซึ่งตกเป็นจำเลยมายังศาลภายในเวลา และตามวิธีการที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ซึ่งหากจำเลยไม่มาก็อาจมีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยผู้เสียหายในคดีไม่มีสิทธิเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการฟ้องร้องจำเลยดังกล่าว หรือแม้แต่จะดำเนินคดีเองก็ตาม เพราะถือว่าการจัดตั้งศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐมีความมุ่งหมายเพื่อความมุ่งหมายเพื่อควบคุมการจำกัดการใช้อำนาจของบุคคลที่มีสถานะเป็นผู้ปกครองซึ่งเป็นเรื่องสาธารณะ มิใช่มุ่งหมายเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของปัจเจกบุคคล หากกรณีที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายทางแพ่งก็ต้องไปฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมได้เอง และเมื่อศาลเสร็จการพิจารณาคดีแล้วก็มีคำพิพากษาในส่วนคำวินิจฉัยว่ามีความผิดหรือไม่ และกรณีมีความผิดคำพิพากษาก็จะกำหนดโทษทางอาญาไว้ด้วย โดยการตัดสินทำด้วยการออกเสียงลงคะแนนลับโดยใช้เสียงข้างมาก

นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษายของลักษณะตัดสินของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐในแง่การลงมติในโทษสรุปได้ว่า กรณีรัฐมนตรีกระทำความผิดประกอบด้วย ผู้พิพากษา 15 คน โดยมีสมาชิกรัฐสภา 12 คน 6 คนมาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน และอีก 6 คน มาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกวุฒิสภา พร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน ทั้งนี้ด้วยเสียงข้างมากเด็ดขาดของแต่ละสภาและผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษอีก 3 คน พร้อมผู้พิพากษาสำรองผู้ทำการแทนอีก 3 คน ซึ่งที่ประชุมผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษประชุมกันเลือกโดย 1 ใน 3 คนนี้จะทำหน้าที่เป็นประธานศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ เมื่อเปิดการพิจารณาคดีจะต้องพิพากษา โดยผู้พิพากษาแต่ละนายลงมติเป็นการลับว่าจำเลยแต่ละคนมีความผิดตามฟ้องหรือไม่ จำเลยผู้นั้นจะมีความผิดก็ต่อเมื่อมีคะแนนเสียงเกินครึ่งของผู้พิพากษา เมื่อลงมติว่ามีความผิด

แล้ว ให้แยกกันลงมติในโทษ หากไม่มีคะแนนเสียงเกินกึ่ง ให้ถือว่าโทษสูงสุดที่มีการเสนอให้ลงแก่
 จำเลยถูกปฏิเสธและให้ลงมติในโทษที่อ่อนกว่านั้นตามที่เสนอ จนกว่าจะได้คะแนนเสียงเกิน

หากพิจารณาในเรื่องการลงมติกำหนดโทษของประเทศไทยนั้น เมื่อองค์คณะ
 ผู้พิพากษามีมติโดยเสียงข้างมากกว่าจำนวนกระทำความผิด องค์คณะผู้พิพากษาทุกคนจะต้องลงมติ
 ในเรื่องการกำหนดโทษจำเลย โดยถือมติเสียงข้างมาก ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า
 ด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 20 การลงมติในวันนัด
 ลงมติผู้พิพากษาในองค์คณะแต่ละคนจะแถลงถึงคำวินิจฉัยของตนโดยสรุปต่อที่ประชุม การแถลง
 ด้วยวาจาดังกล่าว พิพากษาในองค์คณะที่อาวุโสหน่อยที่สุดจะเป็นผู้แถลงก่อนแล้วผู้ที่มีอาวุโสสูงกว่า
 ในลำดับถัดมาแถลงต่อมาตามลำดับ โดยผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเป็นผู้แถลงคนสุดท้าย ดังนั้น
 เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาแต่ละคนแถลงแล้วจึงส่งคำวินิจฉัยคดีของตนต่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน
 เพื่อรวบรวมไว้เปิดเผยตามวิธีการที่ประธานศาลฎีกากำหนดต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบ
 รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 20

อย่างไรก็ดี องค์คณะผู้พิพากษาเสียงข้างมากที่มีมติว่าจำเลยกระทำความผิด ต้องลง
 มติเกี่ยวกับดุลยพินิจในการกำหนดโทษจำเลยอีกครั้ง โดยถือตามเสียงข้างมาก ซึ่งผู้พิพากษาในองค์
 คณะที่เห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดมีสิทธิลงมติเกี่ยวกับการกำหนดโทษจำเลยด้วย และควรนำ
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 ที่บัญญัติไว้ว่า “ในการประชุมปรึกษาเพื่อมีคำ
 พิพากษาหรือคำสั่ง ให้อธิบดีผู้พิพากษา ข้าหลวงยุติธรรม หัวหน้าผู้พิพากษาในศาลนั้น หรือเจ้าของ
 สำนวนเป็นประธาน ถามผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาทีละคน ให้ออกความเห็นทุกประเด็นที่จะวินิจฉัย
 ให้ประธานออกความเห็นสุดท้าย การวินิจฉัยให้ถือตามเสียงข้างมาก ถ้าในปัญหาใดมีความเห็นแย้ง
 กันเป็นสองฝ่ายหรือเกินกว่าสองฝ่ายขึ้นไปจะหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็น
 ผลร้ายแก่จำเลยมากขอมเห็นด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า” มาพิจารณา
 ในกรณีกำหนดโทษจำเลยด้วย

อนึ่ง จากการที่ได้ศึกษาเห็นว่ามิบางกรณีที่องค์คณะมีความเห็นแตกต่าง ซึ่งพอ
 สรุปได้ดังนี้

กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ผู้พิพากษาอาวุโสของฝ่ายเสียงข้างมากจะเป็น
 ผู้กำหนดให้ผู้พิพากษาคนใดรับผิดชอบเขียนคำพิพากษาส่วน ผู้พิพากษาข้างน้อยจะตกลงกันว่า
 มอบให้ผู้ใดเขียนความเห็นแย้ง หรือผู้พิพากษาทุกคนในฝ่ายข้างน้อย จะเขียนความเห็นแย้งส่วนตัว
 ของแต่ละคนก็ได้ คำพิพากษาของฝ่ายข้างมาก แม้จะมีคำพิพากษาไปในแนวทางเดียวกันก็ตาม แต่
 ทั้งนี้ ในฝ่าย ข้างมากเอง ผู้พิพากษาแต่ละคนก็อาจจะมีความเห็นที่แตกต่างกันได้ ส่วนมากจะ
 แตกต่างกันในเหตุผลที่ ยกมาอ้าง กล่าวคือ ถ้าผู้พิพากษาฝ่ายข้างมาก 5 คน มอบให้ผู้พิพากษาคน

หนึ่งเขียนคำพิพากษา ผู้พิพากษาอีก 2 คน ใน 5 คน เห็นพ้องในเหตุผลของร่างคำพิพากษา แต่อีก 2 คนอาจไม่เห็นด้วยในเหตุผลนั้น คือ เห็นด้วยในผลของคำพิพากษา แต่เห็นด้วยที่แตกต่างกันไป ก็ สามารถเขียนความเห็นต่างของตนได้ และความเห็นของทุกฝ่ายจะถูกพิมพ์ปรากฏในคำพิพากษา ซึ่งเหตุผลดังกล่าวสามารถพบได้บ่อยครั้งใน คำพิพากษาอันสะท้อนถึงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่เกี่ยวกับผลแห่งคดีได้เป็นอย่างดี⁷⁸

สำหรับในประเทศฟิลิปปินส์ ในศาลแซนติแอกนบายานนั้น การพิจารณาคดีต้องมีผู้พิพากษาเป็นองค์คณะ 3 คน ผู้พิพากษาตั้งโดยประธานาธิบดี การพิพากษาต้องเป็นเอกฉันท์ทั้ง 3 คน หากมีผู้ไม่เห็นด้วยประธานศาลต้องตั้งผู้พิพากษาอีก 2 คนเข้าร่วมพิจารณาเป็นองค์คณะ 5 คน

ส่วนในประเทศอังกฤษการพิจารณาพิพากษาซึ่งกระทำในศาลอาญาโดยผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดีประเภทนี้จะต้องเป็นผู้พิพากษาจากศาล High Court เท่านั้น และมีคณะลูกขุนเป็นผู้พิจารณาชี้ขาดในข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบเข้ามาในสำนวนคดี ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยคณะลูกขุนจะประกอบไปบุคคลซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในเขตศาลจำนวน 12 คน การตัดสินใช้มติเอกฉันท์ เว้นแต่เมื่อได้หารือกันมาน้อยกว่าสอง ชั่วโมงแล้วยังหาข้อยุติไม่ได้ อาจขออนุญาตจากศาลให้ใช้มติเสียงข้างมากในการตัดสินความผิดของจำเลย แต่มีข้อยกเว้นว่ามติเสียงข้างมากนั้นต้องมีเสียงข้างน้อยไม่เกินสองคน และหากคณะลูกขุนเหลือเพียง 9 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์เท่านั้นในการตัดสิน หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยมีความผิด ศาลต้องพิจารณาลงโทษจำเลย แต่หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิด ศาลต้องพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป

4. วิเคราะห์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ตัวอย่างบทสรุปคำพิพากษา บทสรุปคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จากจำนวน 88 หน้า ในคดีที่อัยการสูงสุด เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง นายวัฒนา อัสวเหม อธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานใช้อำนาจหน้าที่ตำแหน่งโดยมิชอบ ใช้อำนาจข่มขู่ หรือชักจูงใจให้ผู้อื่นร่วมออกโฉนดที่ดิน 1,900 ไร่ ทับที่คลองสาธารณประโยชน์ และที่ทะเลยมูลฝอย เพื่อนำไปขายให้กรมควบคุมมลพิษ เพื่อก่อสร้างโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสีย ต.คลองด่าน อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ

⁷⁸ สืบค้นจาก <http://reason.com/archives/2011/07/05/the-devils-bargain> เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2557

ขณะจำเลยเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการมหาดไทย และรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ข่มขืนใจหรือจูงใจบังคับซื้อที่ดินจากรายกรหมู่ที่ 11 และ 12 ต.คลองด่าน อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ หลายรายหลายแปลง รวมเนื้อที่ 1,900 ไร่ อันเป็นที่ดินของรัฐที่มีประกาศหวงห้าม ให้เป็นที่เพาะปลูกฝอย บางแปลงจดคลองและถนนสาธารณะในนามบริษัท ปาล์มบีช ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด ที่มี บริษัท นอร์ทเทอร์นริชอส จำกัด ที่จำเลยถือหุ้นอยู่ด้วย ต่อมา จำเลยใช้อำนาจข่มขืนหรือจูงใจให้เจ้าหน้าที่ของสำนักงานที่ดิน จ.สมุทรปราการ สาขาบางพลี และ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง ออกโฉนดที่ดินรวม 5 แปลง โดยไม่ชอบด้วยระเบียบและกฎหมาย

จำเลยให้การปฏิเสธ โดยก่อนได้สวนจำเลยยื่นคำร้องให้ศาลฎีกาฯ วินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมาย 4 ประเด็น 1. ศาลฎีกาฯ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนี้หรือไม่ 2. ฟ้องโจทก์บรรยายองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 148 และ มาตรา 157 ประกอบ มาตรา 84 หรือไม่ 3. ฟ้องของโจทก์เคลือบคลุมหรือไม่ และ 4. ฟ้องของโจทก์ขาดอายุความในความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ประกอบ มาตรา 84 หรือไม่

ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคำฟ้องโจทก์อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาฯ ฟ้องโจทก์ครบองค์ประกอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 148 และ มาตรา 157 ประกอบ มาตรา 84 และฟ้องโจทก์ไม่เคลือบคลุม

คดีมีปัญหาต้องวินิจฉัยว่า จำเลยและบริวารบังคับซื้อที่ดินจากรายกรหลายรายตามฟ้องหรือไม่ องค์คณะฯ มีมติ 5 ต่อ 4 เห็นว่า หากที่ดินที่จำเลยซื้ออยู่ในลักษณะปิดล้อมที่ดินแปลงอื่น ก็เป็นไปตามสภาพที่ตั้งของที่ดินแปลงนั้นๆ ไม่ใช่เป็นการซื้อเพื่อเจตนาปิดล้อมที่ดินแปลงอื่น จนกระทั่งเจ้าของที่ดิน นั้นยอมขายให้แก่จำเลย และที่จำเลยกล่าวในทำนองว่าจะเอาที่ดินถมที่ทำให้รายกรที่ไม่ยอมขายนั้นเข้า ออกไม่ได้ ก็เป็นการกล่าวตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้ ไม่ได้เป็นการบังคับว่าผู้ต้องหาต้องขายที่ดินให้กับจำเลยแต่อย่างใด ข้อเท็จจริงจึงฟังไม่ได้ว่า จำเลยและบริวารได้บังคับซื้อที่ดินจากรายกรหลายรายตามฟ้อง และไม่จำต้องวินิจฉัยว่าจำเลยได้ใช้อำนาจในการนี้โดยมิชอบหรือไม่

คดีมีปัญหาต้องวินิจฉัยอีกว่า การออกโฉนดที่ดินตามฟ้องทั้ง 5 แปลง ชอบด้วยระเบียบและกฎหมายหรือไม่ ปรากฏว่าสำนักนายกรัฐมนตรีคำสั่งที่ 95/2546 ลงวันที่ 3 เมษายน 2546 ตั้งกรรมการตรวจสอบและสอบสวนเรื่องการทุจริตการก่อสร้างโครงการจัดการน้ำ เสียเขตควบคุมมลพิษ จ.สมุทรปราการ โดยมี พล.ต.ท.นพพล สมบูรณ์ทรัพย์ อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ ขณะนั้นเป็นประธาน ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นหลายชุด ตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยคณะกรรมการต่าง เห็นว่าเป็นการออกโฉนดที่ดินโดยไม่ชอบด้วยระเบียบและ กฎหมาย รวมทั้งคณะกรรมการที่กรมที่ดินตั้งขึ้นเห็นว่าเป็นการออกโฉนดทับคลองสาธารณะ และกรมมีคำสั่งให้เพิกถอนการออกโฉนด

ที่ดิน 4 แปลง รวมทั้งความเห็นของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ที่ปรากฏตามสำนวนการไต่สวนมีน้ำหนักเชื่อว่ายังคงมีสภาพเป็นที่เพาะอยู่ องค์คณะผู้พิพากษาจึงมีมติ 8 ต่อ 1 ว่า การออกโฉนดทั้ง 5 แปลง ไม่ชอบด้วยระเบียบและกฎหมาย

ส่วนประเด็นจำเลยข่มขืนใจหรือจู่ใจให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองและเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดิน จ.สมุทรปราการ สาขาบางพลี ออกโฉนดที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและระเบียบหรือไม่ นั้น จากข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ในการสอบพยาน องค์คณะผู้พิพากษา จึงมีมติ 8 ต่อ 1 เห็นว่าจำเลยได้ใช้อำนาจข่มขืนใจหรือจู่ใจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง และเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดิน จ.สมุทรปราการ สาขาบางพลี ออกโฉนดที่ดินพิพาทให้ แก่จำเลยในนาม บริษัทปาล์มบีช จำกัด โดยมีชอบด้วยกฎหมาย

คดีมีประเด็นต้องวินิจฉัยอีกว่า การใช้อำนาจข่มขืนใจหรือจู่ใจดังกล่าวนั้นเป็นการใช้อำนาจในตำแหน่งอันเป็น ความผิดตาม ป.อาญา มาตรา 148 หรือไม่ องค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่า อำนาจในตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย มิได้จำกัดเฉพาะงานที่ได้รับมอบหมาย เท่านั้น จำเลยยังมีอำนาจตาม พ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 พ.ร.บ.ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2534 ซึ่งใช้บังคับในขณะนั้น และยังมีอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ลงวันที่ 29 กันยายน 2535 รวมถึงจำเลยมีสิทธิเข้าร่วมประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อมีข้อเสนอแนะให้เห็น ตลอดจนมีมติในกิจการของกระทรวง กรม อื่นใดทั้งในและนอกกำกับดูแลของจำเลย สอดคล้องกับคำเบิกความของ นายบรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายวิญญู เครื่องงาม อดีตรองนายกรัฐมนตรี และเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ว่ารัฐมนตรีช่วยว่าการมีอำนาจแสดงความคิดเห็นและลงมติในการแต่งตั้งปลัด กระทรวง ซึ่งเป็นข้าราชการระดับ 11 อธิบดีซึ่งเป็นข้าราชการระดับ 10 ทุกกระทรวง กรม และมีอำนาจแสดงความคิดเห็นต่อการแต่งตั้งข้าราชการดังกล่าว มิใช่เฉพาะกระทรวง ทบวง กรม ที่ต้นสังกัดเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีพยานที่เบิกความถึงอำนาจบังคับบัญชาให้คุณให้โทษแก่ข้าราชการ กรมที่ดิน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่มีหน้าที่ระวางแนวเขตสาธารณะในการออกโฉนดที่ดิน ตามฟ้อง ดังนั้น ที่จำเลยต่อสู้ว่าไม่ได้รับมอบหมายให้กำกับดูแลกรมที่ดินจึงไม่มีความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 148 นั้นฟังไม่ขึ้น

ส่วนที่จำเลยให้การต่อสู้และนำสืบทำนองว่า จำเลยถูกดำเนินคดีเพราะถูกกลั่นแกล้งจากระบบทักษิณ โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรคไทยรักไทยในขณะนั้น กลั่นแกล้งจำเลย เพราะพรรคการเมืองของจำเลยไม่ยอมยุบรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย แม้อาจมีมูลความจริงอยู่บ้าง แต่เหตุดังกล่าวก็เกิดจากที่จำเลยมีจุดอ่อนให้การเมืองเข้ามาสอดแทรกได้

ที่จำเลยต่อสู้ว่าพนักงานสอบสวนและคณะอนุกรรมการไต่สวน ป.ป.ช. ได้สอบสวนพยานหลักฐานก่อนแจ้งข้อหาแก่จำเลยจึงไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น องค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าในการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานได้มีกฎหมาย บัญญัติว่าต้องทำภายหลังแจ้งข้อหาแก่จำเลย ทั้งเมื่อมีการแจ้งข้อหาแก่จำเลยก็ให้โอกาสจำเลยแก้ข้อกล่าวหาอย่างเต็มที่ ปรากฏตามคำให้การของจำเลย รวม 887 แผ่น ข้อต่อสู้ของจำเลยฟังไม่ขึ้น จึงมีมติ 8 ต่อ 1 ว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 148

เมื่อการกระทำของจำเลยเป็นความผิดตาม มาตรา 148 ซึ่งเป็นบทเฉพาะแล้ว องค์คณะผู้พิพากษาจึงมีมติ 5 ต่อ 4 ไม่ปรับบทลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ประกอบมาตรา 84 ซึ่งเป็นบททั่วไปอีก ดังนั้น ที่จำเลยให้วินิจฉัยข้อกฎหมายว่าคดีโจทก์ขาดอายุความตาม มาตรา 157 ประกอบมาตรา 84 จึงไม่ต้องวินิจฉัยเพราะไม่ทำให้ผลของคดีเปลี่ยนแปลง

ส่วนพระเครื่องผุสุพรรณเลี่ยมทองของกลาง ที่จำเลยมอบให้เจ้าหน้าที่รัฐวัดกรมที่ดินเป็นการตอบแทนที่ช่วยเหลือออกโฉนด องค์คณะผู้พิพากษามีมติ 5 ต่อ 4 ว่าเป็นทรัพย์สินที่จำเลยใช้กระทำความผิดให้รับ องค์คณะผู้พิพากษาได้ประชุมปรึกษาดำเนินการตามพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดของจำเลย เห็นสมควรให้ลงโทษจำคุก 10 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 148 ริบพระเครื่องผุสุพรรณเลี่ยมทอง

เนื่องจากจำเลยหลบหนีไม่มาฟังคำพิพากษา ศาลฎีกาฯ ได้ออกหมายจับจำเลยเพื่อมาฟังคำพิพากษา และปรับจำเลยตามสัญญาประกัน แต่ก็ไม่ได้ตัวมาฟังคำพิพากษา ศาลฎีกาฯ จึงได้ออกหมายจับจำเลยรับโทษตามคำพิพากษาต่อไป การที่จำเลยหลบหนีคดีนี้มีอายุความ 15 ปี นับแต่วันที่จำเลยหลบหนี ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 98

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในคดีนี้ได้มีคำวินิจฉัยในแต่ละประเด็น โดยองค์คณะผู้พิพากษาทั้งเก้าคนมีความเห็นไม่ตรงกัน จะสังเกตได้ว่ามีการลงมติในบางประเด็นเป็น มติ 8 ต่อ 1 บางประเด็นเป็นมติ 5 ต่อ 4 ซึ่งตาม พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ให้ถือตามมติเสียงข้างมากซึ่งอาจจะเป็น 5 ต่อ 4 หรือ 6 ต่อ 3 หรือ 7 ต่อ 2 หรือ 8 ต่อ 1

อนึ่ง ในคดีนี้ในประเด็นเรื่องจำเลยและบริวารบังคับซื้อที่ดินจากรายกรหลายรายตามฟ้องหรือไม่ซึ่งจะทำให้การออกโฉนดทั้ง 5 แปลง ไม่ชอบด้วยระเบียบและกฎหมาย องค์คณะผู้พิพากษาจึงมีมติ 8 ต่อ 1 ส่วนประเด็นจำเลยข่มขืนใจหรือจูงใจให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองและเจ้าหน้าที่ สำนักงานที่ดิน จ.สมุทรปราการ สาขาบางพลี ออกโฉนดที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และระเบียบหรือไม่นั้น จากข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ในการสอบสวน องค์คณะผู้พิพากษา จึงมีมติ 8 ต่อ 1 เห็นว่าจำเลยได้ใช้อำนาจข่มขืนใจหรือจูงใจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง และเจ้าหน้าที่

สำนักงานที่ดิน จ.สมุทรปราการ สาขาบางพลี ออกโฉนดที่ดินพิพาทให้ แก่จำเลยในนาม บริษัท ปาล์มบีช จำกัด โดยมีขอบด้วยกฎหมาย และที่จำเลยต่อสู้ว่าพนักงานสอบสวนและ คณะอนุกรรมการได้สวน ป.ป.ช. ได้สอบสวนพยานหลักฐานก่อนแจ้งข้อหาแก่จำเลยจึงไม่ชอบด้วย กฎหมายนั้น องค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าในการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงาน ได้มี กฎหมาย ข้อต่อสู้ของจำเลยฟังไม่ขึ้น จึงมีมติ 8 ต่อ 1 ว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 148 สำหรับประเด็นเรื่องพระเครื่องผงสุพรรณเลี่ยมทองของกลาง ที่ จำเลยมอบให้เจ้าหน้าที่รัฐวัดกรมที่ดินเป็นการตอบแทน ที่ช่วยเหลือออกโฉนด องค์คณะผู้พิพากษา มีมติ 5 ต่อ 4

ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีที่มีความคิดเห็น ไม่ตรงกันขององค์คณะในการตัดสินคดีที่มี อัตราส่วนในมติที่ไม่ได้แตกต่างกันมากอย่างเช่น มติ 5 ต่อ 4 นั้นเมื่อเทียบจากอัตราส่วนร้อยละคือ 55.55 และถ้ามติ 8 ต่อ 1 เมื่อเทียบเป็นอัตราส่วนร้อยละคือ 88.88 ซึ่งเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกัน อย่างสิ้นเชิง อาจทำให้ประชาชนเกิดความคลางแคลงใจในผลการตัดสินความถึงอาจส่งผลกระทบต่อความ น่าเชื่อถือขององค์กรได้

จากที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศและ ประเทศไทย ผู้ศึกษาเห็นว่า เหตุว่าในแต่ละประเทศต้องบัญญัติกฎหมายเคร่งครัด และมีพิจารณา คดีอาญาต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากนักการเมืองนั้นถือว่าเป็นตัวแทนของปวงชนชาว ไทย เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเดิมเป็นของประชาชนทุกคน การทำหน้าที่ของนักการเมืองจึงมี ความสำคัญอย่างยิ่ง และเมื่อเข้ามาใช้อำนาจดังกล่าวแล้วมีการทุจริตคอร์ปชั่นเนื่องจากมี ผลประโยชน์อันเกิดจากการใช้อำนาจนั้น จะทำให้เกิดความเสียหายต่อประเทศทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และ สังคม ซึ่งเมื่อเทียบประเทศไทยในแง่สังคม วัฒนธรรม การเมืองแล้ว จะมีความ แตกต่างจากประเทศฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา อันมีรายละเอียดที่พึงศึกษา วิเคราะห์ในเรื่องสัญลักษณ์พิเศษของมนุษย์แต่ละสังคมเพราะการศึกษาสังคมแต่ละประเทศต้อง พิจารณาสัญลักษณ์พิเศษแห่งสังคมของประเทศนั้นๆเป็นการเฉพาะมิฉะนั้นอาจลุ่มหลงเอาลักษณะ ของสังคมอื่นมาเป็นลักษณะของสังคมตน อันเป็นการทำให้การวินิจฉัยปัญหาแห่งสังคมของตน ผิดพลาด สิ่งที่สำคัญที่พึงมีในสังคม คือ ความคิดที่เป็นพื้นฐานว่า ความดี ความซื่อสัตย์คืออะไร เพราะเป็นสิ่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสมควรต้องมีมากกว่าบุคคลโดยทั่วไป ถ้าผู้ที่เป็นผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมืองซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน ทำหน้าที่แทนคนทั้งประเทศมี จิตสำนึกรับผิดชอบต่อประเทศชาติ มีความจริงใจต่อประชาชนที่ลงคะแนนเลือกตนเข้ามาทำหน้าที่ แทนนั้น สังคมก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างปกติสุข เพราะเมื่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมี แนวคิดที่ซื่อสัตย์สุจริตก็จะนำไปสู่ทางปฏิบัติของกฎหมาย ต้องมีพื้นฐานมาจากความคิดที่ถูกต้อง

เหมาะสม ซึ่งหากเป็นไปได้ตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็หา
จำเป็นต้องมีไม่

ตัวอย่างคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คดีแดงที่ อม.1/2550 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ 1,

คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ที่ 2 จำเลย

เรื่อง ความผิดต่อ พ.ร.บ. ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ความผิดต่อ

ตำแหน่งหน้าที่ราชการ

คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในคดีที่
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรฯ และคุณหญิง พจมาน ชินวัตร ภริยา เป็นจำเลยในคดีประมุขชื่อ
ที่ดินย่านรัชดาภิเษก เมื่อเวลา 14.00 น. วันที่ 21 ตุลาคม

หมายเหตุ... คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ในคดีที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรฯ และคุณหญิง พจมาน ชินวัตร ภริยา เป็นจำเลยในคดี
ประมุขชื่อที่ดินย่านรัชดาภิเษก เมื่อเวลา 14.00 น. วันที่ 21 ตุลาคม

คำพิพากษาคดีทุจริตซื้อขายที่ดินรัชดาภิเษก 33 ไร่ มูลค่า 772 ล้านบาทเศษ ที่อัยการ
สูงสุด เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีย และคุณหญิง พจมาน ชินวัตร
ภริยา เป็นจำเลยที่ 1-2 ในความผิดฐานเป็นเจ้าของที่ดินของรัฐ ร่วมกันเป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้ส่วน
เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานของรัฐ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีอำนาจกำกับ
ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ หรือดำเนินคดีและเป็นเจ้าพนักงาน และผู้สนับสนุนเจ้าพนักงาน มีหน้าที่
จัดการหรือดูแลกิจการใด เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นฯ ตาม
พ.ร.บ.ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ป.ป.ช.) พ.ศ.2542 มาตรา 4, 100 และ 122
ประมวลกฎหมายอาญา ม.33, 83, 86, 91, 152 และ 157 โดยท้ายคำฟ้อง อัยการสูงสุด ขอศาลมีคำสั่ง
ให้ยึดที่ดินและเงินที่ซื้อที่ดิน ให้ตกเป็นของแผ่นดินด้วย

ศาลพิเคราะห์แล้ว ที่จำเลยที่ 1-2 โต้แย้งว่า ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 30 เรื่องการตรวจสอบการ
กระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ ลงวันที่ 30 กันยายน 2549 ข้อ 2 และข้อ 5 และ พ.ร.บ.ว่าด้วย
ป.ป.ช. มาตรา 4, 100 และ 122 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ปี 2540, รัฐธรรมนูญ (ชั่วคราว) ปี 2549
และรัฐธรรมนูญปี 2550 ศาลเห็นว่าเรื่องนี้ศาลรัฐธรรมนูญ มีคำวินิจฉัยที่ 5/2551 แล้วว่า ประกาศ
คปค. ฉบับที่ 30 ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ปี 2550 และมีคำวินิจฉัยที่ 11/2551 ว่า พ.ร.บ.ว่าด้วย
ป.ป.ช. มาตรา 4, 100 และ 122 ว่า ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ปี 2550 องค์กรอิสระจึงมีมติเอกฉันท์
ว่าข้อต่อสู้ของจำเลยฟังไม่ขึ้น

ส่วนที่จำเลยทั้งสองโต้แย้งว่า เมื่อประกาศ คปค. ฉบับที่ 3 ให้รัฐธรรมนูญ 2540 สิ้นสุดลงวันที่ 19 กันยายน 2549 มีผลทำให้ พ.ร.บ.ดังกล่าวสิ้นสุดลงตามไปด้วย ศาลเห็นว่า การทำรัฐประหารเป็นการยึดอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ แต่ไม่ได้เป็นการประสงค์ล้มล้างการใช้อำนาจแต่อย่างใด เมื่อ คปค.ออกประกาศ คปค. ฉบับที่ 3 ที่ให้รัฐธรรมนูญสิ้นสุดลง และศาลรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลง แต่ศาลอื่นยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาอรรถคดีได้ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายที่ยังใช้อยู่ในขณะนั้นไม่ได้ถูกยกเลิกไปด้วย ซึ่ง พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มีสถานะภาพเทียบเท่ากับกฎหมายทั่วไป จึงยังสามารถใช้บังคับใช้ได้ ที่ คปค.ออกประกาศฉบับที่ 19 ให้ พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. ใช้บังคับต่อไปก็เป็นการยืนยันว่ากฎหมายดังกล่าวไม่ได้ถูกยกเลิก องค์คณะจึงมีมติเอกฉันท์ว่า พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. ยังมีผลบังคับใช้อยู่ ข้อโต้แย้งของจำเลยทั้งสองจึงฟังไม่ขึ้น

ส่วนที่จำเลยทั้งสองโต้แย้งว่ากองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาสถาบัน การเงินไม่ใช่ผู้เสียหาย และไม่ได้มีการร้องทุกข์ที่ขอความช่วยเหลือ กฎหมาย คตส. ไม่ใช่พนักงานสอบสวนตาม ป.อาญา และไม่มีอำนาจสอบสวนตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. และจำเลยที่ 2 ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ศาลเห็นว่า หลังการยึดอำนาจแล้วมีประกาศ คปค. ฉบับที่ 30 เรื่อง คตส. แต่งตั้ง คตส. ซึ่งข้อ 5 ของประกาศดังกล่าวให้ คตส.มีอำนาจตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. และข้อ 9 หาก คตส.มีมติว่ามีบุคคลกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการให้ส่งสำนวนให้อัยการ สูงสุดดำเนินการต่อไปตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. และ พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้น คตส.จึงมีอำนาจสอบสวนได้ตามกฎหมาย

ส่วนการไต่สวนจะเป็นไปโดยชอบหรือไม่ ศาลเห็นว่า ประกาศ คปค. ฉบับที่ 30 ข้อ 5 วรรคท้าย ให้ คตส.มีอำนาจตรวจสอบเรื่องที่อยู่ระหว่างดำเนินการของหน่วยงานอื่นใด ขณะที่นาย นาม ชัมเข้ม ประธาน คตส. พยานโจทก์เบิกความว่า คตส.ดำเนินการเรื่องนี้ตามที่ผู้ร้องเรียน หลังการไต่สวนแล้ว คตส.เห็นว่ามีมูลจึงแจ้งให้ผู้เสียหายมาร้องทุกข์ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 66 ต่อมากองทุนฯมีหนังสือกล่าวโทษแจ้งไปยัง คตส.

องค์คณะจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ว่า คตส.มีอำนาจตรวจสอบดำเนินคดีกับจำเลยทั้งสอง และมีการร้องทุกข์โดยชอบถูกต้อง ตามกฎหมาย โดยศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตาม พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 9 (1) และ (2)

คดีมีประเด็นต้องวินิจฉัยต่อไปว่าจำเลยทั้งสองรวม กันทำผิดฝ่าฝืน พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 อนุ 1 หรือไม่ จำเลยทั้งสองให้การต่อสู้ว่ากองทุนฯไม่ใช่ผู้เสียหาย และไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ จำเลยที่ 1 ไม่มีอำนาจกำกับควบคุมดูแลกองทุนฯ ศาลเห็นว่า พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 4 ไม่ได้บัญญัติคำว่าหน่วยงานของรัฐไว้เป็นการเฉพาะ แต่ พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิด การเสนอราคาต่อหน่วยงานรัฐ (ฮั้วประมูล) พ.ศ.2542 มาตรา 3 บัญญัติว่าหน่วยงานรัฐ คือ

กระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นใดที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์สอดคล้องกับ พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช.ในการป้องกันการใช้อำนาจรัฐกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ และกฎหมายทั้งสองฉบับตราขึ้นในปีเดียวกัน ดังนั้น คำว่าหน่วยงานของรัฐจึงมีความหมายเป็นไปทำนองเดียวกัน

จากการได้สวนได้ความว่ากองทุนถูกตั้งขึ้น ตาม พ.ร.บ.ธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 มาตรา 29 โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง มีอำนาจดูแลและพิจารณาส่งเงินเข้าสนับสนุนเป็นครั้งๆ ดังนั้น องค์คณะจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ว่ากองทุนเป็นหน่วยงานของรัฐตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 อนุ 1

ที่จำเลยที่ 1 ต่อสู้ว่าไม่ได้เป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่กำกับควบคุมดูแลกองทุนฯ นั้น ศาลเห็นว่า พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. ใช้บังคับกับผู้ดำรงตำแหน่งนายฯ และรัฐมนตรี ซึ่งขณะเกิดเหตุจำเลยที่ 1 ดำรงตำแหน่งนายฯ มีอำนาจหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน และตาม พ.ร.บ.บริหารระเบียบราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 นายฯ มีอำนาจบริหารราชการ 3 ส่วน คือส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น โดย มาตรา 11 กำหนดให้นายฯเป็นหัวหน้ารัฐบาล มีอำนาจหน้าที่กำกับโดยทั่วไปทั้ง 3 ส่วนราชการ มีอำนาจบังคับบัญชาข้าราชการทั้งในกระทรวง ทบวง กรม เพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย และมาตรา 40 กำหนดให้แต่ละกระทรวงมีรัฐมนตรีดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายที่แถลงต่อ รัฐสภา จึงมีอำนาจการบริหารเหนืออำนาจข้าราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม

ขณะที่กองทุนฯ ก่อตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. ธปท. กองทุนฯ จึงเป็นหน่วยงานของรัฐ แม้กรรมการจัดการกองทุน จะมีอิสระ แต่ก็มิใช่ผู้ว่าการ ธปท.เป็นประธาน และปลัดกระทรวงการคลังเป็นรองประธานล้วนมีความเกี่ยวข้องที่จะให้คุณให้โทษ ได้ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

จากคำเบิกความของ ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล อดีตผู้ว่าการ ธปท. และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เบิกความว่า กองทุนมีหนี้จำนวนมาก ซึ่งในยุครัฐบาลของนายชวน หลีกภัย นั้น นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังขณะนั้น ได้เสนอต่อรัฐบาลเพื่อขอออกพันธบัตรจำนวน 5 แสนล้านบาท เพื่อล้างหนี้ให้กองทุนฯ นอกจากนี้ พยานยังเคยเสนอรัฐบาลออกพันธบัตร 7.8 แสนล้านบาทอีกด้วย ขณะที่ ม.ร.ว.จตุมงคล โสณกุล อดีตปลัดกระทรวงการคลัง เบิกความว่า เงินที่สนับสนุนกองทุนฯ ได้มาจากการอุดหนุนของรัฐบาล โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังมีอำนาจเข้ามากำกับดูแลผ่านปลัดกระทรวงการคลัง ที่เป็นรองประธานกรรมการกองทุนฯ

จากคำเบิกความของพยานโจทก์แสดงให้เห็นว่า ในทางปฏิบัติ นายฯ จะใช้อำนาจกำกับดูแลกองทุนฯ ได้โดยผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังตาม ลำดับชั้น ดังนั้น องค์คณะจึงมีมติ

6 ต่อ 3 ว่าจำเลยที่ 1 เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งมีอำนาจกำกับควบคุมดูแลกองทุนฯ ข้อต่อสู้ของจำเลยทั้งสองจึงฟังไม่ขึ้น

มีปัญหาต้องวินิจฉัยต่อว่า การทำสัญญาซื้อขายของ จำเลยที่ 1 เป็นการฝ่าฝืน พ.ร.บ. ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 อนุ 1 หรือไม่ ศาลเห็นว่า เหตุที่ต้องตั้งกองทุนฯ เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ หากปล่อยให้สถาบันการเงินล้มจะทำให้ประชาชนเดือดร้อน จึงจำเป็นต้องนำเงินส่วนหนึ่งไปช่วยเหลือ อาทิ นำเงินไปซื้อที่ดินหรือทรัพย์สินซึ่งมีมูลค่าสูงเกินกว่าความเป็นจริงเพื่อให้สถาบันการเงินได้กำไร นำเงินไปชำระหนี้ ให้ดำรงอยู่ได้ ซึ่งที่ดินพิพาทคดีนี้กองทุนฯซื้อมาจากบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์อราวัณ ทรัสต์ จำนวน 13 โฉนด เนื้อที่ 35 ไร่เศษ มูลค่า 2,140 ล้านบาทเศษ และอีกหนึ่งแปลงซึ่งอยู่บริเวณศูนย์วัฒนธรรม มูลค่า 2,749 ล้านบาทเศษ เมื่อปี 2538

ต่อมาปี 2544 กองทุนฯ ปรับมูลค่าหนี้ให้ลดน้อยลง เพื่อให้เกิดสภาพคล่องโดยลดราคาที่ดินเหลือ 700 กว่าล้านบาท

ต่อมากองทุนฯ นำที่ดินออกประมูลทางอินเทอร์เน็ตตั้งราคาขั้นต่ำ 870 ล้านบาท กำหนดวางมัดจำ 10 ล้านบาท เมื่อถึงเวลาไม่มีการเสนอราคาจึงเลิกประมูล แล้วเปิดประมูลใหม่โดยไม่กำหนดราคาขั้นต่ำ และเพิ่มวางมัดจำเป็น 100 ล้านบาท อันเป็นการกีดกันทำให้มีผู้เข้าประมูลน้อยลง

จำเลยที่ 2 เข้าร่วมประมูลด้วย แม้ว่าจะมีอีก 2 บริษัท คือบริษัทแลนด์ แอนด์ เฮ้าส์ และบริษัท โนเบิล ดีเวลลอปเม้นท์ ร่วมเสนอ แต่รู้ว่า ต้องแข่งขันกับภริยานายกฯ จึงไม่กล้าสู้ราคา แม้กองทุนฯ จะเห็นว่าราคาที่จำเลยที่ 2 เสนอ 772 ล้านบาทเป็นราคาสูงสุด แต่ก็ยังต่ำกว่าราคาขั้นต่ำในการประมูลครั้งแรกซึ่งอาจจะขายได้ราคาที่สูงและเหมาะสมกว่า

อีกทั้งขณะ นั้นจำเลยที่ 1 เป็นนายกฯ มีอำนาจบริหารเหนือรัฐมนตรีและมีอำนาจทางการเมืองสูงอีกทั้งฐานะการเงินมั่งคั่ง ตามหลักธรรมเนียมปฏิบัติของนายกรัฐมนตรี ภริยา หรือบุตรไม่สมควรเข้าไปประมูลซื้อเพราะการซื้อได้ราคาต่ำก็เป็นผลทำให้กองทุนฯ มีรายได้น้อยลง

ขณะที่จำเลยที่ 2 (คุณหญิงพจมาน) มีผู้รู้จักจำนวนมาก ประกอบกับข้าราชการมีค่านิยมงานต่อผู้มีบารมีสูง นอกจากนั้น ยังอาจให้คุณให้โทษทางราชการได้

เมื่อปรากฏว่า จำเลยที่ 1 ให้บุตรประจำตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลงนามยินยอมให้จำเลยที่ 2 ทำสัญญาซื้อขายที่ดินยอมถือได้ว่า เป็นการเข้าทำสัญญาค้ำด้วยตัวเอง ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 (1) วรรคสาม

ที่จำเลยที่ 1 อ้างว่าการลงชื่อยินยอมเป็นเพียงทำตามระเบียบราชการ แต่จำเลยที่ 1 ก็ไม่มีหลักฐานมาแสดงให้เห็นได้ว่า ไม่มีส่วนรู้เห็นต่อการซื้อขาย

องค์คณะจึงมีมติ 5 ต่อ 4 เห็นว่า จำเลยที่ 1 เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำผิดตาม พ.ร.บ. ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 (1) วรรคสาม และต้องรับโทษตาม มาตรา 122 ของต่อสู้ของจำเลยฟังไม่
ขึ้น

ส่วนจำเลยที่ 2 องค์คณะมีมติ 7 ต่อ 2 เห็นว่า ไม่มีความผิดตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 (1) วรรคสาม ไม่ต้องรับโทษตาม มาตรา 122 เพราะ พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 ไม่ได้กำหนดบทลงโทษสำหรับคู่สมรสที่กระทำความผิด มีแต่บทลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงต้องมีการตีความกฎหมายอย่างเคร่งครัดตามหลักกฎหมายอาญา เมื่อไม่มีกฎหมายให้ลงโทษศาลจึงไม่อาจลงโทษได้

สำหรับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 152, 157 ฐานเป็นเจ้าพนักงานของรัฐและผู้สนับสนุนเข้ามีส่วนได้เสียกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ตน องค์คณะ 8 ต่อ 1 เห็นว่า จำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 2 ไม่มีความผิด เพราะการกระทำของจำเลยที่ 1 ไม่ได้กระทำในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่ดูแลกองทุนฯ แต่จำเลยดำเนินการในฐานะคู่สมรสของจำเลยที่ 2 ให้ความยินยอมทำสัญญาซื้อขายที่ดินอันผิดต่อ พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. จึงไม่ผิดต่อประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 152 มาตรา 157 เมื่อจำเลยที่ 1 ไม่มีความผิด จำเลยที่ 2 จึงไม่มีความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุน

ส่วนที่โจทก์ขอให้ริบทรัพย์สินซึ่งเป็นที่ดินและเงินซื้อที่ดินจำนวน 772 ล้านบาท องค์คณะมีมติ 7 ต่อ 2 เห็นว่า ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง จึงมิใช่ทรัพย์สินอันพึงริบตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 33 (1) (2)

เมื่อพยานหลักฐานรับฟังได้ว่า จำเลยที่ 1 กระทำความผิด ขณะ เกิดเหตุจำเลยที่ 1 เป็นนายกฯ ได้รับมอบหมายให้บริหารราชการแผ่นดินเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ทางราชการและประชาชน แต่จำเลยที่ 1 กลับฝ่าฝืนกฎหมายทั้งที่เป็นหัวหน้ารัฐบาล ต้องกระทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ประพฤติตนในสิ่งที่ดีงามตาม จริยธรรมของนักการเมืองให้เหมาะสมกับที่ได้รับความไว้วางใจในตำแหน่งหน้าที่ อันสำคัญยิ่ง จึงไม่สมควรรอการลงโทษ

พิพากษาว่า จำเลยที่ 1 มีความผิดตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย ป.ป.ช. มาตรา 100 (1) วรรคสาม และมาตรา 122 วรรคหนึ่งให้ลงโทษจำคุก 2 ปี ส่วน ความผิดฐานอื่นและคำขออื่นให้ยกฟ้อง เนื่องจากจำเลยที่ 1 หลบหนีไม่มาฟังคำพิพากษาจึงมีคำสั่งให้ออกหมายจับจำเลยที่ 1 เพื่อมาปฏิบัติตามคำพิพากษาต่อไป

ส่วนจำเลยที่ 2 พิจารณายกฟ้องจึงให้เพิกถอนหมายจับเฉพาะคดีนี้

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

จากการศึกษาการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพบว่า ผู้พิพากษาส่วนมากในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาจะเคยชินรวมทั้งมีประสบการณ์ในระบบกล่าวหามากกว่าระบบไต่สวน ซึ่งคู่ความจะเป็นผู้เสนอพยานหลักฐานต่อศาลภายในกรอบของประเด็นหรือข้อหาตามฟ้องแล้วศาลจะเป็นผู้นำมาวินิจฉัยเอง ทั้งหากมีข้อสงสัยตามสมควรก็สามารถยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยเป็นเหตุยกฟ้องได้ ซึ่งระบบไต่สวนศาลมีบทบาทสำคัญโดยหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริง อาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเสียโอกาสในการสู้คดี ซึ่งเป็นจุดอ่อนแต่หากใช้เท่าที่จำเป็นหรือมีขอบเขตจำกัดก็ไม่น่าจะเสียหาย ดังนั้นศาลที่ทำหน้าที่ไต่สวนจึงต้องทำงานมากกว่าศาลในระบบกล่าวหา และต้องมีความรู้และศักยภาพในการวิเคราะห์ข้อมูลความน่าจะเป็นไปต่างๆ ของข้อมูล และต้องมองออกว่าน่าจะมีพยานหลักฐานใดที่จำเป็นหรือพยานหลักฐานใดไม่จำเป็นบ้าง การใช้คำถามในการไต่สวนพยานบุคคลก็มีความสำคัญต่อความเที่ยงธรรม และต้องไม่ลืมที่จะถามให้ได้ข้อมูลโดยละเอียดคั้งนั้นองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่เช่นนี้จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการไต่สวนเป็นอย่างดี รวมทั้งต้องมีความรู้ในรายละเอียดเกี่ยวกับระบบ ระเบียบหรือวิธีปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่มีปัญหาได้เช่นกันพอสมควรด้วย ประกอบกับการที่แต่ละประเทศต้องบัญญัติกฎหมายเคร่งครัด และมีพิจารณาคดีอาญาต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากนักการเมืองนั้นถือว่าเป็นตัวแทนของปวงชนชาวไทย เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเดิมเป็นของประชาชนทุกคน การทำหน้าที่ของนักการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง และเมื่อเข้ามาใช้อำนาจดังกล่าวแล้วมีการทุจริตคอร์รัปชันเนื่องจากมีผลประโยชน์อันเกิดจากการใช้อำนาจนั้น จะทำให้เกิดความเสียหายต่อประเทศทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และ สังคม

การทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้นจะต้องปราศจากการใช้อำนาจหรืออิทธิพลใดๆ อันจะทำให้ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการต้องถูกกระทบกระเทือนได้ ซึ่งหากความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการถูกกระทบกระเทือน ก็จะทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนและส่งผลให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องถูกกลืนครองลงไปด้วย เพราะอย่างนี้

ทราบกันว่านักการเมืองนั้นเป็นผู้ที่มีอิทธิพล จึงควรมีหลักประกันแก่ผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ มิให้อิทธิพลหรืออำนาจใดๆมาแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาและตุลาการได้ ทั้งนี้เพื่อให้การวินิจฉัยตัดสินคดีของผู้พิพากษาหรือศาลยุติธรรมเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งเสริมความเชื่อมั่นมิให้ผู้พิพากษาต้องหวั่นเกรงต่ออิทธิพลใดๆ เมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต

อย่างไรก็ดี ในประเด็นเรื่องมติขององค์คณะในการลงคะแนนเสียงนั้น หากมีกรณีที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันขององค์คณะในการตัดสินคดีที่มีอัตราส่วนในมติที่ไม่ได้แตกต่างกันมาก อาทิเช่น มติ 5 ต่อ 4 นั้นเมื่อเทียบจากอัตราส่วนร้อยละคือ 55.55 และถ้ามติ 8 ต่อ 1 เมื่อเทียบเป็นอัตราส่วนร้อยละคือ 88.88 ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง อาจทำให้ประชาชนเกิดความคลางแคลงใจในผลการตัดสินความถึงอาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือขององค์กร รวมถึงในเรื่ององค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น พบว่า ในชั้นอุทธรณ์มีปัญหาเกี่ยวกับองค์คณะเนื่องจากการที่ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาฯ ข้อ 12 กำหนดว่า “ผู้พิพากษาซึ่งเป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในเรื่องที่เกี่ยวกับอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษตามระเบียบนี้” การกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังกล่าวย่อมขัดต่อหลักความไม่มีส่วนได้เสียหรือหลักความเป็นกลาง

อนึ่ง หากมีการแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 ใน มาตรา 20 ให้การวินิจฉัยชี้ขาดหรือการพิพากษาคดี ในเรื่องการลงมติ โดยให้ถือมติตามเสียงข้างมาก ซึ่งต้องมีเสียงข้างน้อยไม่เกินสองคน และหากมติเสียงข้างมากเหลือไม่ถึง 6 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์เท่านั้น ซึ่งการแก้ไขมาตราดังกล่าวจะทำให้อัตราร้อยละของมติในการลงคะแนนเสียง จะเป็น 7 ต่อ 2 ซึ่งคือร้อยละ 77.77 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ หรือหากเป็นกรณีมติเสียงข้างมากเหลือไม่ถึง 6 คน ต้องใช้มติเอกฉันท์มติ อัตราร้อยละจะเป็น 66.66 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ในปัจจุบัน อันจะเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องความเชื่อมั่นของประชาชน รวมทั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดีว่าจะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความเป็นธรรม และเป็นไปตามหลักสากล

การลงมติทั้งการวินิจฉัยความผิดและการกำหนดโทษของประเทศไทยนั้น ถือตามมติเสียงข้าง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 20 การลงมติในวันนัดลงมติผู้พิพากษาในองค์คณะแต่ละคนจะแถลงถึงคำวินิจฉัยของตนโดยสรุปต่อที่ประชุม การแถลงด้วยวาจาดังกล่าว พิจารณาในองค์คณะที่อาวุโส น้อยที่สุดจะเป็นผู้แถลงก่อนแล้วผู้ที่มีอาวุโสสูงกว่าในลำดับถัดมาแถลงต่อมาตามลำดับ โดยผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเป็นผู้แถลงคนสุดท้าย ดังนั้น เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาแต่ละคนแถลงแล้วจึง

ส่งคำวินิจฉัยคดีของตนต่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเพื่อรวบรวมไว้เปิดเผยตามวิธีการที่ประธานศาลฎีกากำหนดต่อไปตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 20

หากพิจารณาในด้านการวินิจฉัยความผิดและการกำหนดโทษของต่างประเทศนั้น อาทิ เช่นในประเทศอังกฤษโดยคณะลูกขุนจำนวน 12 คน ทำการตัดสินไฉ่มติเอกฉันท์ หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยมีความผิด ศาลต้องพิจารณาลงโทษจำเลย แต่หากคณะลูกขุนตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิด ศาลต้องพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป และสำหรับในประเทศฟิลิปปินส์ ในศาลแชนดิแกนบายานั้น การพิจารณาคดีต้องมีผู้พิพากษาเป็นองค์คณะ 3 คน ผู้พิพากษาตั้งโดยประธานาธิบดี การพิพากษาต้องเป็นเอกฉันท์ทั้ง 3 คน หากมีผู้ไม่เห็นด้วยประธานศาลต้องตั้งผู้พิพากษาอีก 2 คนเข้าร่วมพิจารณาเป็นองค์คณะ 5 คน รวมทั้ง ประเทศสหรัฐอเมริกา ในการตัดสินของคณะลูกขุนนั้น จะประชุมลับเพื่อลงมติตัดสินคดีโดยลงมติผิดหรือไม่ผิดเท่านั้น ไม่มีการให้เหตุผล มติของคณะลูกขุนที่จะตัดสินไปในทางใดต้องใช้เสียงข้างมากเด็ดขาด บางมลรัฐอาจกำหนด 10 ต่อ 2 แต่ส่วนใหญ่จะกำหนดเป็นเสียงเอกฉันท์ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและประโยชน์สูงสุดแก่จำเลย รวมทั้งให้เป็นไปตามหลักสากล การลงมติทั้งการวินิจฉัยความผิดและการกำหนดโทษของประเทศไทยโดยไฉ่มติเสียงข้างมากตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 20 นั้นควรจะมีการกำหนดว่าในจำนวนองค์คณะทั้ง 9 คน นั้นในการลงคะแนนเสียงให้ถือมติสองในสามขององค์คณะผู้พิพากษา

2. ข้อเสนอแนะ

เมื่อได้ทำการศึกษาระบบในการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืององค์คณะและมติในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ประกอบกับ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ.ศ. 2542 รวมทั้งระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และกฎหมายอื่นๆ ในต่างประเทศและประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งทางข้อกฎหมายและในทางปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญา

นั้นๆ ให้สมกับเจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะแนวทางการเป็นไปได้อีกในการนำไปประยุกต์ใช้ดังต่อไปนี้

1. ควรแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ.ศ. 2542 เป็นว่า มาตรา 20 “การทำคำสั่งที่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาด หรือการพิพากษาคดี ให้ผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาทุกคนทำความเข้าใจในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือพร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ และให้ถือมติสองในสามขององค์คณะผู้พิพากษา ในการนี้องค์คณะผู้พิพากษาอาจมอบหมายให้ผู้พิพากษาคณัดคนหนึ่ง ในองค์คณะผู้พิพากษา เป็นผู้จัดทำคำสั่งหรือคำพิพากษตามมตินั้นก็”ได้”

2. ควรแก้ไขหลักเกณฑ์ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเด็นเกี่ยวกับองค์คณะในการพิจารณาคดีข้อ 12 เป็นว่า “ผู้พิพากษาซึ่งเป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในเรื่องที่เกี่ยวกับอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษตามระเบียบนี้”

3. ควรนำกระบวนการพิจารณาคดีตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาปรับใช้กับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยอนุโลมในบางกรณี เช่นการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย พยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยไม่อาจรับฟังลงโทษจำเลยได้ โจทก์ไม่มีหน้าที่นำสืบ แต่จำเลยกลับมีหน้าที่นำสืบความบริสุทธิ์ของตนเอง เช่นนี้ก็เท่ากับว่าจำเลยถูกพิพากษาเบื้องต้นว่าเป็นผู้กระทำผิด เป็นต้น และหากพยานหลักฐานของฝ่ายที่นำมาสืบนำสงสัยจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยตาม “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro ero)” เพื่อเป็นไปตามหลักสากลจะส่งผลให้เป็นที่ยอมรับจากคู่ความทุกฝ่าย และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 184 การวินิจฉัยให้ถือตามเสียงข้างมาก ถ้าในปัญหาใดมีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่ายหรือเกินกว่าสองฝ่ายขึ้นไปจะหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2544) *ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย*
กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ (2531) “องค์กรและวิธีการคุ้มครองประชาชนและควบคุมฝ่ายปกครอง
ภายในฝ่ายปกครองในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เจียมชัย ชูติวงศ์ (2551) *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร
นิติบรรณการ
- ชัยรัตน์ อร่ามทอง (2553) “ปัญหาในวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง”
การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ฐานันท์ วรรณโกวิท (2554) *ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*
กรุงเทพมหานคร แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา
- ณรงค์ ใจหาญ (2543) *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร
วิญญูชน
- ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์ (2550) “วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” *คูลพาห* 55, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 172
- ธานี วรรณทร์ (2555) *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.คณิต
ณ นคร* กรุงเทพมหานคร วิญญูชน
- ธีสุทธิ์ พันธุ์ฤทธิ์ (2549) *กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร
วิญญูชน
- บรรเจิด สิงคะเนติ (2547) *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตาม
รัฐธรรมนูญ* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร วิญญูชน
- ประยูร กาญจนกุล (2523) *คำบรรยายกฎหมายปกครอง* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- เปรมกมล ลอรัชวี (2549) “บทบาทของอัยการสูงสุดในการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญา
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- พรเพชร วิชิตชลชัย (2539) *อธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร ยูแผล
ไพโรจน์ วายูภาพ (2543) *คู่มือปฏิบัติวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*
กรุงเทพมหานคร พรรรัตน์
- โกคิน พลกุล และชาญชัย แสวงศักดิ์ (2544) *หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น* กรุงเทพมหานคร
นิติธรรม
- รุ่งรวี โหล่วประดิษฐ์ (2543) “บทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง
การเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีการกระทำความผิดอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- วรพจน์ วิสสุตพิชญ์ (2543) *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช*
2540 พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร วิญญูชน
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2554) “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง”
ค้นคืนวันที่ 10 มกราคม 2557 จาก http://en.wikipedia.org/wiki/International_Covenant_on_Civil_and_Political_Rights.
- วิรัช นุตวิฑูพิงศ์ (2547) “การตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 : ศึกษาบทบาทอัยการสูงสุดในการดำเนินคดีกับ
ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
นิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- ศาลฎีกา (2546) *ข้อควรรู้เกี่ยวกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง* พิมพ์
ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร อาร์ตโปรเกรส
- สนิท ตระกูลพรายงาม (2550) “ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคืออะไร”
วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 2, 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน): 14-17
- สมพร พรหมพิตร (2546) *การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง* พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร นิติธรรม
- สำนักงานศาลยุติธรรม ศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรม (2552) *รวมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 2*
กรุงเทพมหานคร ชวนพิมพ์ 50
- สิริชัย สุธีวีระขจร (2538) “หลักกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง” วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สุรศักดิ์ ลิขศักดิ์วัฒนกุล (2542) *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)* พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร วิญญูชน

- โสภณ รัตนกร (2549) *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน พิมพ์ครั้งที่ 5* กรุงเทพมหานคร
นิติบรรณการ
- อมรเทพ เมืองแสน (2549) “อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีต่อกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญาของไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- อุดม รัฐอมฤต (2555) *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน พิมพ์ครั้งที่ 4* กรุงเทพมหานคร
เดือนตุลา
- อุทัย อาทิวา (2555) *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบ
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ 2* กรุงเทพมหานคร วิ.เจ. พรินต์ติ้ง
- Fairchild, Erika and Dammer, Henry R. (2005). *Comparative Criminal Justice Systems*. 3rd ed.
Atlanta, GA: Wadsworth Pub.
- Bailey, S. H. and Gunn, M. I. (1996) *Smith and Bailey on the Modern English System*. 3rd ed.
London: Sweet & Maxwell.
- Cole, George F. and Smith, Christopher E. (2001). *The American System of Criminal Justice*.
Belmont, CA: Thomson Learning.
- Darbyshire, Penny. (1996) *Eddey on the English legal system*. 6th ed. London: Sweet & Maxwell.
- Levin, Douglas G. (2554). “Saiban-in-seido: Lost in Translation? How the Source of Power
Underlying Japan’s Proposed Lay Assessor System May Determine Its Fate”. *Asian-
Pacific Law & Policy Journal*. 10, 1 retrieved June 1, 2014, from
http://blog.hawaii.edu/aplpj/files/2011/11/APLPJ_10.1_levin.pdf
- McClean, Ian and Morrish, Peter. (1973) *Harris’s Criminal Law*. 22rd ed. London: Sweet &
Maxwell.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวปชญวรินทร์ บุณนาค
วัน เดือน ปีเกิด	11 มิถุนายน 2521
สถานที่เกิด	เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา พ.ศ. 2544
สถานที่ทำงาน	บริษัท ภูมิชนก จำกัด
ตำแหน่ง	กรรมการผู้จัดการ

